

A kalotaszegi Magyarbikal népnyelvének névszótövei.

Első népnyelvi gyűjtésemet az aranyostordamegyei Szind községben végeztem. Szándékomban volt e kis, ma rumén többségű falu magyar népnyelvének hangtani sajátosságait,¹ valamint alak- és mondattanát is feldolgozni, a visszacsatolás azonban megakadályozott ebben. Kutatási területem a jelenlegi határon túlra szakadt. Ezért vállalkoztam arra, hogy számomra eddig ismeretlen területek népnyelvi sajátosságait vizsgáljam. A most meginduló kalotaszegi népnyelvi térkép munkálatának előkészületei közben úgy látszott célszerűnek, hogy e terület egyik pontján vizsgáljak meg egy olyan alaktani kérdést, melyre eddig ilyen mértékben nem irányult a kutatók figyelme. Így kerültem a kalotaszegi Magyarbikalra (Kolozs m.) és így végeztem el éppen a névszótövek vizsgálatát.

Két hetet töltöttem e teljesen magyar faluban. Ezalatt gazdag népnyelvi anyagot sikerült lejegyezniem. Eleinte csak beszéd-töredékeket és régi történeteket jegyezgettem. Természetesen igyekeztem a beszéd fonálát mindig olyan fogalomkör felé terelni, amelyikbe a vizsgálandó névszók is tartoztak. Ezzel a módszerrel sok példamondatot jegyezhettem le. Elég sok esetben mégis a közvetett megfigyelés módszeréhez kellett folyamodnom, meg kellett egyenesen kérdezniem, hogy ezt vagy azt a dolgot ismerik-e és miként nevezik, mert egyébként nem tudtam volna ráterelni a beszédet a kívánt névszóra. A ragoztatáshoz igen kevés esetben folyamodtam. A gyakorlat ugyanis azt bizonyítja, hogy ilyen módon gyakran a közbeszédtől eltérő alakot mond az illető. A leckeszerű felmondás befolyásolja a legjobb nyelvi kalauzt is. — A mindennapi beszédben egyébként leggyakrabban éppen a névszótó-váltakozás megállapítása szempontjából fontos alany- és tárgyesetet, vagy többeszámot, valamint a birtokos személyragos alakok egyes- és többeszámú 3. személyét hallhatni. Így a sok szöveg, illetőleg példamondat lejegyzése a szükséges anyaghoz is hozzájutott. Ahol csak rákérdezés és ragoztatás útján sikerült össze-

¹ L. A *magán- és mássalhangzók állapota a szindi népnyelvben* című dolgozatom. Magyar Népnyelv II, 183—94.

gyűjtenem az alakváltozatokat, minden esetben megjegyeztem a dolgozatban.

Népnyelvi anyagom legnagyobb részét Barta Pali István 84 éves gazdálkodótól, a községben Kisó bopának ismert öreg magyartól, Kúdor András 78 éves, Kúdor György 74 éves, Bikali Samu István 37 éves gazdálkodóktól és Bikali Ilus 19 éves hajadontól gyűjtöttem. Szíves fáradozásukat és türelmüket itt is megköszönöm.

Itt köszönöm meg tanáromnak, dr. Szabó T. Attila egyetemi tanár úrnak a tárgyválasztás, a kidolgozás és a végleges megfogalmazás terén adott szíves tanácsait is.

Gyűjtőmunkám elvégzését és dolgozatom megjelenését az Erdélyi Tudományos Intézet támogatása tette lehetővé. Az Intézet Igazgatóságának szíves segítségét hálásan köszönöm.

*

Magyarbikal, ma 1055 lelket számláló színmagyar református község; Bánffyhunyadtól 3—4 km-re északkeletre, egy völgykatlanban fekszik. Okleveles feljegyzések szerint árpádkori település.¹ Amint Kelemen Lajos írja „Bikal neve legelőbb egy 1249. évi oklevélben fordul elő, *terra Bekaly*, azaz *Bükkalj földje* alakjában. A *terra* az akkori oklevelekben általában földbirtokot jelentett s így Bikal kétségtelenül már olyan művelés alatt álló terület volt, ahol vagy falunak, vagy legalább is tanyának, vagy tanyáknak kellett állni. Akkor mindenesetre még kis telep lehetett“. Később, hogy megkülönböztessék a Bánffyhunyadtól délkeletre fekvő „Oláh Bikaltól, mely román lakóitól kapta nevét“, *Magyar Bikal*nak nevezték el (i. h.).

Magyarbikal ezek szerint Kalotaszeg egyik legrégebbi magyar telep ülése. Népnyelvi szempontból még nem tanulmányozták s így csak a Czuczsa János² által ismertetett általános kalotaszegi népnyelvi sajtások alapján ismertük a község népnyelvét is. Czuczsa tanulmányában főként hangtani sajtásokat tárgyal, s éppen csak érint egy-egy alaktani kérdést. Ezek is nagyobbára az ige- és névszó-összetételre vonatkoznak. A névszótövekkel kapcsolatban említi, hogy a birtokos személyragos alakok többsé-

¹ Kelemen Lajos, *Magyar Bikal*. Magyar Nép VII (1927), 245—47. — A község nevére vonatkozó adatokat l. Szabó T. Attila, *Kalotaszeg helynevei*. I. Adatok. Kolozsvár, 1942. 69 és Kiss József, *A magyarbikali református egyházközség története 1930-ig* (Kézirat a lelkesíri irattárban). Itt köszönöm meg Kiss József magyarbikali református lelkész úr szívességét, mellyel munkám elvégzését megkönnyítette.

² Czuczsa János, *A kalotaszegi nyelvjárás*: Jankó János, *Kalotaszeg magyar népe* című kötetében. Budapest, 1892. 205—21.

szám 3. személyében Felszegen,¹ ahova Magyarbikal is tartozik a *lovak, ökrök, magok, házok, szállójok* alakokat használják. Beszél a tárgyeset *-t* esetraggal való jelöléséről a névmásoknál (*engemet, tigédet, tiktiket*), a személyragozott helyragok utolsó mássalhangzójának ikerítődéséről (*belöllem, rúllam, túllem, nállam*), a régi *-ni, -nitt, -nól ~ núl* határozóragok használatáról, az *-n* határozórag megnyúlásáról, a *-ban, -ben* helyrag *-n-jének* a lekopásáról, a középfok jelének *j-s* alakjáról; említi, hogy a személynévmások *mik, tik, űk* alakban használatosak és végül, hogy az *aki* vonatkozónévmást tárgyra is használják.

Czucza említett tanulmányán kívül B a l a s s a J ó z s e f² írt már előbb egy rövid hangtani ismertetést Kalotaszeg népnyelvéről. Néhány alaktani sajátyságot Sztánáról futólag említ K ú n o s I g n á c.³ Az egyetlen, újabb népnyelvkutató módszerrel írt, alaktani kérdéssel foglalkozó tanulmány a S z a b ó T. A t t i l á é (*A bábonyi népnyelv igealakjai: Magyar Népnyelv I, 48—64*).

E rövid felsorolásból is kitűnik, hogy az alaktani kérdések szempontjából a kalotaszegi népnyelvről való ismereteink nagyon hiányosak. A legutolsónak felsorolt tanulmány kivételével a többiek, ha foglalkoznak is alaktani kérdésekkel, tulajdonképpen akkor is hangtani különlegességeket sorolnak fel. A hiányok pótlása céljából e dolgozatban egy eddig népnyelvi szempontból ismeretlen község, Magyarbikal névszótöveit igyekeztem rendszerbe foglalni.

Nem tartozik ugyan szorosan dolgozatom keretébe e község népnyelvének hangtani ismertetése, de esetleges ellenmondások elkerülése végett szükségesnek tartom néhány általános jelenség rögzítését.

Érdekes, hogy az egyébként *i-ző*, illetőleg *ë-ző* bikali népnyelv egy a köznyelvi *e* és a rövid illabiális *á* között képzett hangzót is használ. Az *e*-nél nyiltabb és alacsonyabb nyelvállású hang ez, de nem annyira mély, mint a székelység népnyelvéből ismert *ä* hang.⁴ Ezt a hangot az idősebbek minden, különben

¹ A *Felszeg* Kalotaszegnek a magyarbikali és körösfői vízválasztótól északra elterülő része. Az ettől délre lévő terület neve: *Alszeg*. (L. erre vonatkozólag Viskó Károly, *Etnikai csoportok, vidékek*. Magyar Nyelvt. Kk. I. 8. Budapest, 1938. 21; az összes idevonatkozó adatok felsorolását l. Szabó T. Attila, i. m. 3—4).

² Balassa József. *Kalotaszeg nyelvjárása*. Kalotaszeg (szerk. Bölöni László), 1890—91: 5—7. — Balassa ismerteteti Czucza tanulmányát: Nyr. XX, 464—69.

³ Kúnos Ignác, *Erdélyi kisebb nyelvjárások*. I. Sztána. Nyr. IX, 502—3.

⁴ Czucza is említi, hogy: „Az *e* hang illeszkedései és eltérései a következők: *e* helyett *á* van a következő szóban: *támpom* (templom).“ (I. m. 211). — E hangra és jelzésére nézve l. Horger Antal, *Magyar nyelvjárások*. Budapest, 1934. 74.

Nyomdatechnikai okokból kénytelen vagyok az *ä* jelt használni az említett hang jelölésére. Itt említem meg, hogy ugyancsak nyomda-

e-nek hangzó hang helyén használják. A fiatalabb nemzedék azonban már vegyesen ejt *ä*, illetőleg *e* hangot. Néha még az *ē* helyén is *ä*-t ejtenek (*nēm* ~ *näm*, *lęg*(kisebb) ~ *lög*(kisebb), *lēj* ~ *lāj*).¹

Már Czuczsa megjegyzi (i. m. 209), hogy a bikali és körösfői vízvázalstónál az *ē*-zés keveredik az *ö*-zéssel. „Ez a figyelemreméltó hangzó-tünet — írja — mely éppen sibboletjeinkben váltotta fel az *ē*-t — az *ö*-zés.” Ez a bikali népnyelvben is érezhető (*täkēnō* ~ *täkönō*, *käszkēnō* ~ *käszkönō*), mivel éppen itt érintkezik e két hangtani sajátosság. — Ugyancsak az idősebb nemzedék nyelvében figyelhető meg egy zártabb *ē* hang az *iskola* ~ *ęskola* szóban.²

A bikali népnyelvre a ragokban jellemző a zártabb hangzók (*-bul*, *-bül*, *-tul*, *-tül*), és általában a hosszú hangzók használata hangzóközi helyzetben, vagy a szóvégi folyékony mássalhangzó lekopása esetében szóvégen is. Gyakran meg is rövidül a szóvégi magánhangzó, ha az utána következő szó magánhangzóval kezdődik.

A mássalhangzók köréből megemlítem az azonszótagú *l*, *r* kiesését. Az *első*, *belső*, *alsó*, *felső*, *külső*, *hátsó* névszókban a folyékony *l* hangzó *r*-é vált: *ársó*, *bársó*, *ársó*, *fársó*, *kürsö*, *hátürsö*. A középfok képzője pedig sok esetben *j*-vel járul a névszótőhöz: *fáhérjább*, *vagyjább* (vadabb), *bűjjább* ~ *bűjább* stb. A *v*-tövű névszók esetében pedig a *v* néhol *j*-vé vált (l. ott). Végül meg kell jegyezni, hogy az *l*, *r*, *j* nyújtó hatása nem érvényesül rendszeresen. Ezért fordul elő gyakran egymás mellett a rövid, illetőleg megnyúlt félhangzós alak.

Dolgozatomban a magyarbikali népnyelv névszótöveit a Gombocz Zoltán³ és Csúry Bálint⁴ megállapította rendszerben csoportosítottam. Haszonnal forgattam Balassa Istvánnak⁵ kéziratban lévő tanulmányát is; ez a névszó-

technikai okokból a félhosszú *ö*, *ü*-t *ő*, *ű*-vel jelzem és hogy néha ugyanilyen okokból a félhosszúságot jelölni sem tudtam. Nem jelezhettem az *ä* hang félhosszú voltát sem, habár az azonszótagú *j*, *l*, *r* előtti *ä* csaknem mindig félhosszú hangértékű.

¹ A paradigmákban egy-egy helyt csak az *e*-s, illetőleg *ä*-s alakot közlöm, azt, amelyik gyakrabban hallható.

² A mezőszéki nyelvhasználatra emlékeztem a zártabb *a* hang megléte. Különösen a vásárokon gyakran megforduló, vagy még inkább az iparosok nyelvében elég gyakori. Dolgozatomban aránylag igen elenyésző számban fordul elő, mert anyagomat főként olyanoktól igyekeztem összeszedni, akiknek a nyelvében semminemű idegen hatás nem érvényesül.

³ Gombocz Zoltán, *A magyar történelmi nyelvtan vázlatja*. III. Alaktan (Egyetemi előadásairól készített könyvnyomatos jegyzet). Rövidítve: Gombocz A.

⁴ Csúry Bálint, *Magyar alaktan*. I., II., III. (Egyetemi előadásairól készített jegyzet). Rövidítve: Csúry I., II., III.

⁵ Balassa Iván, *Bádok, Csomafája és Kide népnyelvének névszótöve* (1942). — E dolgozat az Erdélyi Tudományos Intézet Magyar Nyelvészeti Osztálya borsavölgyi gyűjtőmunkája eredményeinek feldolgozása után jelenik meg.

tövekkel foglalkozó első, teljességre törekvő, leíró alapon szerkesztett dolgozat.

Dolgozatom anyagát történeti alapon csoportosítottam. Bár munkám teljesen leíró jellegű, a könnyebb tájékozódás szempontjából célszerűbbnek láttam ezt a csoportosítást. Így sok, a mai nyelvhasználat szerint másként viselkedő névszó került történeti alapon más csoportba. Tanulmányom befejezésében összefoglalom a mai nyelv állapotnak megfelelő helyzetet.

Az egyes címszók megszerkesztésében a következő rendszert követtem: a f é l k ö v é rrel szedett címszó mindig az irodalmi szó-alak. Ha ez megegyezik a népnyelvben használatossal, utána ( )-ben csak a ragos és képzős alakokra vonatkozó felsorolás következik. Legtöbb esetben azonban a címszó után külön jelezni kellett a népnyelvi alakot, illetőleg alakokat is. A népnyelvi alakváltozatok között ~ jel áll. A ragos alakok és a jelentésmegállapítás után a népnyelvi példamondatok következnek.¹ E mondatokban a címszó tő-, illetőleg ragos alakjait *dúlten* szedtettem. Magukat a ragos és képzős alakokat a következő sorrendben sorolom fel: 1. tárgyragos (-t), 2. többesszámragos (-k), 3. személyragos, 4. -n határozóragos, 5. más határozóragos, 6. -s melléknévképzős, 7. -i melléknévképzős, 8. -ú, -ű melléknévképzős, 9. -*tan*, -*telen* fosztóképzős, 10. -*ász*, -*ész* főnévképzős, 11. -*d* sorszámnévképzős, 12. más névszóképzős, 13. -*l* igeképzős, 14. -*z* igeképzős, 15. más igeképzős alakok. Ezután sorolom fel a példamondatokat ugyanilyen sorrendben.²

Munkám felosztása az idézett tanulmányok alapján a következő:

I. Egyalakú névszótövek; II. Többalakú névszótövek: A) Többalakú változatlan; B) Többalakú változó névszótövek: 1. hangzónyújtó névszótövek, 2. hangzórövidítő névszótövek, 3. hangtoldó és hangvesztő névszótövek, 4. *ó* ~ *á*, *ő* ~ *é* váltakozást, 5. *ó* ~ *a*, *ő* ~ *e*, 6. *u* ~ *a* váltakozást mutató névszótövek és 7. *v*-töví névszók.³

¹ Egy-egy címszóval kapcsolatban ugyanarra az alakra vonatkozólag több példamondatot közlök, mert ez egyben bővebb népnyelvi adatközlésre ad alkalmat.

² Gyakrabban használt rövidítések jegyzéke: *fn.* = főnév, *hn.* = helynév, *mn.* = melléknév, *szn.* = számnév, *nm.* = névmás, *hsz.* = határozószó, *Nd.* = népdal.

³ A mássalhangzóra végződő névszótövek a ragok és képzők előtt olykor a hasonulás szabályai szerint megváltoznak. Ezek azonban a szó emlékképét nem homályosítják el, s így őket külön nem tárgyalom (Vö. Gombocz A. 3).

I. EGYALAKÚ NÉVSZÓTÖVEK.

Az idetartozó névszók minden rag, jel és képző előtt változatlanok maradnak. Ebbe a csoportba tartoznak az: *é, ó, ő, u, ü, ú, ű, i* végű névszók. Kivételt képeznek az 5. és 6. pont alatt felsoroltak.

adó (-*t, -k, -m, -d, -ja, -nk, -tok, -jok, -ba, -s*) fn. ,steuer'. — Adót fizetünk. Nagy az *adója*. Én is *adós* vagyok a kössígnek.

alsó ársó (-*t*) mn. ,alul lévő'. — Az *ársó* fälirä. Az *ársót* älaterra bátyám (t. i. az alul lévő telket).

bácsi (-*t, -k, -nak, -tól, -hoz, -val*) fn. ,1. vetter, 2. idősebb ember, aki nem rokon'. — Csókujom még a *bácsi*! Jönneg *bácsik*. A tanár *bácsival* menék Pästrä.

belső børső ~ **bärső** (-*t, -m, -d, -je* ~ *-jä, -nk, -tök, -jök* ~ *-jik, -ség*) fn. ,1. belső telek, 2. belsőrész'.¹ — Hogy mé nem adom náki a *bärsöt*. Van szib *bärsösíggä*. Ha nem *bärső* baja vót. Jól mékkäni a *bärsömät* a pälinka.

cipő (-*t, -k, -m, -d, -jä, -nk, -tök, -jök, -bä, -ból, -näk, -rä, -väl*) fn. ,schuh'. — Bopa, ithum van az új *cipő*. Äz az én *cipöm*, a fótos. Huzza az ő *cipőjit*, szá van náki.

első ärső (-*t*) mn. ,elül lévő'.² — Onnét osztán a rokonok s az özväggyä mennäk az *ärső* padba. Is az *ärső* gazda a rokonnyaji (= és a bíró rokonai a legjobb gazdák a faluban). *Ärső* nap üttek itten asztálnä.

eső ässő (-*t, -k, -s*) fn. ,regen'. — Megärätt a hó, az a havas *ässő*. Ha mäläg *ässő* jön, a rogya megüti (a szölöt). Mijän *ässök* vótak a havazsbal

felső färső (-*t, -ból*) mn. ,vminek a fölső része'. — A szalonna *färsöböl* csinälunk három galuskát.

gyeplő (-*t, -jä, -väl, -höz*) fn. ,kétfelöl a ló kantárjához csatolt hosszú szíj, melynél fogva a kocsis a lovakat kormányozza'. — Ráncígták a *gyeplöt*. Ű ájon a *gyeplöhöz*!

gyepü *gyepü* ~ *gyäpü* (-*t, -k, -je, -n, -bä*) fn. ,kerítés'. — Odamént a *gyepü* alá. A *gyepün* átol mént. A *gyepübe* nyomta a rúdat. Bévittik a *gyäpübä* a búzát.

¹ Ha melléknévként használatos, az 5. csoportba tartozik. L. ott.

² A hónap első napját jelentő használatban az 5. csoportba tartozik. L. ott.

hajó (-t, -k, -ja, -val, -ra, -zik) fn. ‚schiff‘. — Láttam *hajót*. *Hajóra* mentünk Ęrzsikával.

hordó *hórdó* (-t, -k, -m, -d, -ja, -nk, -tok, -jok, -ba, -nál, -ra) fn. ‚fass‘. — It hagyunk két *hórdót*. Váj hozzátok a *hórdót* is! Összesett (= összeesett) a *hórdónál*. Vót vaty hat *hórdóba* is.

kávė *kávė* ~ *kávi* (-t, -m, -d, -ja, -nk, -tok, -jok) fn. ‚kaffee‘. — Vót *kávė*. Attak ojan tönk (= nagy darab) szalonát, älig lėt vóna *kávi* nélkül is. Kikövätėli a *kávét* mindėn ozsonnyakkó. *Kávít* rėggäl attak. Tanár úr, mekhül a *kávėja*!

keszkenő *käszkėnő* ~ *käszkőnő* (-t, -k, -m, -d, -jä, -nk, -tök, -jök, -väl) fn. ‚fejkenđő‘. — Ara csak *käszkėnő*, állóll. Mind a patyolat, ojam vót mind ęty *käszkőnő*. Vót a *käszkőnő*, a konytyoló. Näkėm is van ojan *käszkėnőm*.

kiesi (-t ~ tt, -k ~ -nyėk, -jä) fn. ‚kicsi gyerek‘, mn., kis, kevés, rövid idő‘. — *Kiesi* szoknya s id (= itt, t. i. a derekán) dėrik-pánt és mellette a blúz. Ęm bizom fėjtėk ę *kicsit*, apám! Vältözzik ęty *kicsit* a lāvėgő. Na, mēnünk ę *kicsit* sétálni! Az örökölt izs belőlle valami *kicsitt*. Ezėk *kicsinyėk*, aprók.

krumpli (-t, -k, -m, -d, -ja, -nk, -tok, -jok, -ba, -bül) fn. ‚burgonya‘.¹ — Paszűjt, *krumplit* (t. i. vásárolt) ęty pártúl. Várj, nē mēny ä, ęgyil ę *kiesi krumplit*! A *krumplidat* mēg-ęttäd? Ęlfősztem ęn a mi *krumplinkat*.

külső *kűrső* (-t, -jä) fn. ‚birtok a határban‘ (ritka!).² — Elatta a szíp *kűrsőt* is.

legelő *lągälő* (-t, -k, -m, -d, -jä, -nk, -tök, -jik ~ -jök) fn. ‚weide‘. — Az olähok älvėttik a *lągälőt*. *Kiesi* a határunk, *lągälönk*. Sē *lągälőjök*; fájok, az a hėgyėn túl van.

mogyoró (-t, -k, -ja, -nk, -tok, -jok) fn. ‚burgonya‘.³ — Tē, *mogyorót* sē hattok, hogy oda tēgyäm. Nincsän ęty szēm kukoricánk, *mogyorónk*, mivä pótójuk (a búzát).

seprű *söprű* ~ *sėprű* (-t, -k, -m, -d, -jä) fn. ‚besen‘. — Ęgy jó *sėprűnyälät* kapott, ęgy dorongot vėtt. A *sėprüt* lėhoszta, mama? A vesszősőprüt állis fėlfele.

szerető *szärätő* (-t, -k, -m, -d, -jä) fn. ‚geliebte, liebhaber‘. — Szilyesztėrrä hozok valami *szärätőt*. Várom ęn a *szärätőmät*, ęszėk hagymát.

tekenő *täkänő* ~ *täkėnő* ~ *täkönő* (-t, -k, -m, -d, -jä, -nk, -tök, -jök, -bä) fn. ‚trog‘. — Van it *täkänő* hat is, János! Öt vikás *täkönő*. A gėrėndäba fē vót kötvä, hintődzott a gyärmėk a *täkönőbä* nıgy istrangra. *Täkėnőbä* tészēm.

utolsó *utørső* (-t, -k) hsz. ‚der letzte‘. — Az *utørső* äsztändőbä is vättünk (= vetettünk), szántottunk.

A bikali népnyelvben más ilyen végzödésű névszók is ide-

¹ A krumpli elnevezést szeltében használják. Néha hallható a mogyoró is. L. alább.

² Melléknévként az 5. csoportba tartozik. L. ott.

³ L. krumpli.

tartoznak az egyalakú változatlan tövűekhez. Történeti alapon azonban a *bimbó, csikó, csipő, kunyhó, zsidó* az *ó ~ a, ő ~ e* névszótövekhez tartoznak s ezért odasoroltam; ugyanúgy az *u ~ a* névszótövekhez tartozik az *ölyü* is. Ez is ott található. A *v* tövűek közé tartozik az egyalakú változatlanként ragozódó *bú* (l. ott).

A *belső* és az *első* névszó ilyen jelentésben az egyalakú változatlan tövű névszók közé tartozik, ezért sorolom itt fel. Más jelentésben mint többalakú változó névszótövek szerepelnek; így ott is felemlítem őket.

II. TÖBBALAKÚ NÉVSZÓTÖVEK.

A) Többalakú változatlan névszótövek.

Az ebbe a csoportba tartozó névszóknak teljes és csonka tövük is van. A teljes tő magánhangzóra, a csonka pedig mássalhangzóra végződik. A tő maga változatlan marad, mert a bővülésen, illetőleg csonkuláson kívül semmilyen változást nem szenved.

ányg anygy (-ót, -om, -od, -a) fn. „sógornő”. — Äz Bérci Kati *anygyom* monta. Futta k (= futott: k) az asszonyok, futott anyám is, *anygyom* is. Kínál meg az *anygyodat*, bátyádat. Mos kapot vaty hét-nyóccász pengőt az *anygya*. Älvettä az *anygyát*, attul maratt ë kis csäléd, ë kis lëján. Hoty kïnája az *anygyának*!

bajusz bajuc ~ bajic (-ot, -ca ~ *bójca*, -cos) fn. „schnurbart”. — *Bójca* vót az örägräk.

bőr бүr ~ bör (-t, -ök, -öm, -öd, -ä, -ünk, -ötök, -ök, -bä, -bül, -ös) fn. „haut”. — Job mind a disznóbör? A térgyirü lëmënt a *bür*. Akkó jó *bürök* vótak. Aszt osztán onnat lëvëszë n, a te *büröt* pórá hasad. A nëm húszta lë a *bürit*. Piros kozsok vöd *bürbül*. Ju *bürbül*, bälül ojan szörös vót mind a ju.

család csäléd ~ csälid ~ család (-et ~ -ot, -ék ~ -ok, -ëm ~ -om, -éd ~ -od, *csälégyä ~ csäliggyä ~ csalágyya*) fn. „gyermek”. — Älvettä az *anygyát*, attul maratt ë kis csäléd, ë kis lëján. Asztán a *csälédëk* izs dógozzák. Nëm ekärja kiadni a *csälédëknäk*. Sok *csälédëm* vót tanár úr! Hogy mëkhót a fäläsiggä s a *csäliggyä*, ot maratt. Hogy ojan *csäliggyä* lëgyën, hogy në tuggya aszt a tälkët mëgörizni! Äpusztült a vim Värju, *csäliggyä* së vót. Sok *csalágyya* vam, mënyä az örägnäk. Szíp *csäliggyäji* van annak a Pistinak. A *csälégyit* kitegatta az is. Kétälkëdnä a *csäliggyibä*, hogy älvettä. A *csäliggyirä* nëm gondöl së nmit.

csür (-t ~ et, -ek, -em, -ed, -e, -bä, -bü) fn. „scheuer”. — *Csürt*, istállót is elä tta. Fë gyúj+ották a *csüret*. *Csüret* is csináltam. A *csüregbe* äggy egeret ha fok szëgin (t. i. a bagoly).

Odahivutt az örög, hocs csak csinájam még a *csúrit*. Béhajtotta a zsidó a *kácskit* a *csúrbá*. (Hát akkor megvárom, bopa.) Még, még, má csak a *csúrbá* mēnek én! Ippān taszittyák a *csúrbú*.

éh *éh ~ ih* (-*äl*, -*ēs*, -*síg*) fn., éhség, hunger. — Ha ők nem hálnak még *éhäl*, tē sē halsz még *éhäl*. Az *éhäl*halás egyā mēk s a tātvték älävānēn. Nēm vagy *éhēs* ? Nagy *isíg* vót nägyvānyódzba.

fül *fil* (-*et*, -*ek*, -*em*, -*ed*, -*e*, -*in*, -*ü*, -*es*) fn., ohr. — *Filet*, fárkat, búrt a kocsonyába tēsszük. Mēglátta a szamárnak a *filit*. Csak a *filit* mozdította mēg. A *filim* van éggy in s jobban hozzá tudok jünni az ärhez. Hallig biza, a jó *filü* ämbēr mēkhāja.

gaz (-*t*, -*ok*, -*os*, -*ba*) fn. 'gyim-gyom'; mn. 'semmirevaló'. — Az a gyom, az a *gaz* mēgnő. *Gaz* disznó lēgyäk (ha meg nem teszem). Hányják a *gaszt*. Úty fäläsztik ki (= választották ki) a *gaszt*. *Gazos* a gabona. Ot vót a *gazba*, szēmídbä. Vērēszbēty, filämilä a csüpügübä vótak, a *gazba*, szēmídbä.

gyermek *gyäräk* ~ *gyärmäk* (-*ēt*, -*äk* ~ -*ik*, -*ēm*, -*äd*, -*ä*, -*ünk*, -*ētäk*, -*ik*, -*näk*, -*ēsükädik*) fn. 'kind'. — It, ha egy *gyäräk* häl mēk, csak az igazgató mēgy (t. i. a temetésre, a pap nem). *Gyäräk*-älödázsba szäräpältäm. Mi, *gyäräkäk* is mēkkántájuk a lējányokat. Sok vót a csalággya, mēgnöttäk a *gyäräkäk*. Kicsi *gyäräkik* vannak (a családban); kicsi *gyäräkiknäk* nēm jár liszt. Rändēsztäk karácsonyfa ünnäpējt a *gyäräkik* részirä. Az ijän kizs *gyäräkäkät* nēm viszik. Tärtottunk lēlëndz-*gyäräkikät*. A *gyärmäk*näk nēm szabad önni. A bopänkal *gyärmäkēsükädēt*.

hamar *hamar* ~ *hamär* (*hamaräbb* ~ *hamarēbb*) hsz. '1. gyorsan, rövid idő alatt, 2. korán, 3. régen, 4. eleinte, előbb'. — A szörbä mir köd bälé ojan *hamar* a moj? Ojan *hamär* lábra állottam. *Hamaráp* csonkásztam is (a szölöt), min källēt vóna. Äz Bükk äja vót äz a falu *hamaräbb* (t. i. a község neve). Fonalläl csinältäk *hamarēbb*. *Hamarēbb* odamēnt az a huncfut lävél az ësperëshöz mind a két ämbēr (akiket azért küldött az espereshez, hogy a pap által küldött levélben foglaltakat megelözzék).

hit *hit* ~ *hüt* (-*ēs* ~ *ös*) fn. 'glaube'. — Mēg akinäk *hitössä* vagyon, jó. Nēm vót *hütös* felesige, az apja magära vót, rokkant embēr.

íz (-*ät*, -*äk* ~ *izzek*, -*äm*, -*äd*, -*zä*, -*näk*, -*ü*) fn. 'gyümölcsből készített pépszerű eledel'; mn. 'geschmack'. — Szirupokat is *izzekät* csinálnag belölle. Füst *izzä* (t. i. érzik). Jó läväsēs, jó *izü* (alma). *Íznäk* való az älma is.

kolbász *kolbász* ~ *kolbác* (*kolbácot*, *kolbácok*, -*om*, -*od*, *kolbácca*, -*unk*, -*otok*, -*uk*, *kolbázbul*, *kolbásszäl*) fn. 'a sertés vékonybele apróra vagdalt s fűszerezett serteshússal töltve'. — Ott asztän kapsz ē kis *kolbácot* is. Vēttä Pali a *kolbácot*. *Kolbácokot* visznäk, äszt a vörëshürkäköt, türöt, säjtöt a pijacra. A csinälhat a *kolbázbul* sövinykärítist. Lucskoskaposztät (evett) *kolbásszäl*.

lej *lāj ~ lēj ~ lēj* (*lājät ~ lejet ~ lējät, lājök, lājöm, lājöd, lājä ~ lājjä, lājünk, lājëtök, lājök, lājën, lājbü*) fn. ,rumén pénzegység'. — Idés nénéd kapott éccer az olá világba äzër *lājät*. Ezër *lejet* kaptam. Kéd bihajtähinëm béhúsztam (= nyertem) nigyazër *lējät*. Hozot hat-nyóc äzër *lājökät*.

mód (*-u ~ modu, -os, -ra*) fn. ,1. gazdagság, 2. forma'. — Jó *módu* ämbër vót it Kätëzsdën. Lëpanaszöltam azonos a *módu* (= úgy, amint történt)! Azir äzök a zsidók csak ki tuggyák csinálni mindëm *módu* (= kijátsszák a törvényt mindenképpen). Aki *módosabb*, asz tész. Tisztául, tiszta *módra* (= tésztának megkészítve) älhosza.

nyak (*-at, -ak, -am, -ad, -a, -unk, -atok, -uk, -onn, -as, -ra*) fn. ,hals'. — Két karomat, lábomat, *nyakamat* mëgmozgatom. Tãli vót a *nyaka* kälävinnyäl. Vágja el a libának a *nyakát*! Nëm këllët a *nyakukra* (t. i. a dolog). Vót kizälöjü zs gallër a *nyakänn*. Nagy, nähisz, tärhäs munka marad a níp *nyakára*.

orvos *örvas (-t, -ok, -nak, -hoz, -i)* fn. ,arzt'. — Kör*örvas* ür, mi nä igyünk? Nagyom finum *örvasok* vannak. Vitték a barom-*örvasnak* Hunyadra (az állatokat, hogy vizsgálja meg). Hiszök az *örvasoknak*. *Örvasi*, dógokad bëtärtom.

öcs *ëcs (-ém, -éd, -cse, -ënk, -ëtök, -csik)* fn. ,kleiner bruder'. — Van äggy *ëcsém* a fronton. *Ëcsëdnäk* mi baja, Jóska? A vejemnek az *ëccse* is mëksebësült. Az *ëccsik* ithum vam mëg.

öz (*-ät, -äk, -rä*) fn. ,reh'. — Itt a vágadba (= vágat, irtás) aszaporodott a vatkäcskä, má äz az *öz*. Imitt-amot lüttäk *özät*, nyulat. *Özäk* vótak it rigëntä. *Özrä* is, inkább nyúlra vadásztak.

rokon (*-t, -ok, -om, -od, rokonnya, -unk, -otok, rokonnyok, -ság*) fn. ,verwandte'. — *Rokonok* äggyütt (= egymással). Sok a *rokonnya*. Lähät, hogy vót näki *rokonnyaji* távol, asztán azok hasznáják (a birtokot). A bírónak van jó *rokonnyaji*. Törnäk asz monygyák, mikor a *rokonnyajit* összäszedi, mikor ätämättik a höttästët. Az ü saját *rokonnyajiná* nëm lakik. Vam valami *rokonsäk* kösztök.

rossz (*-at, -ak, -ba, -ra*) fn. ,rossz szellem, fene'; mn. ,schlecht'. — Vëgyës a níp, jó is, *rossz* is. Nëm lészök *rossz*. Min *rosszat* tészël. Ne csináj töb *rosszat*! A kisasszonyok üttik (= ütötték), szaptág (= verték), dä *rosszak* vótak (mégis a gyermekek). Èj, hogy a *rosszak* ägyänäk mëg! Hadd a *rosszagba*! Rug a *rosszagba* (= dehogy rüg, nem rüg; rüg a fenét). *Rozba* jár most is.

száj (*szám, szád, -a, szánk, szátok, -ok ~ -ik, -u*) fn. ,mund'. — Fáj a *szám* szilä. A *szádba* tészöd aszt a mucskos pappirt? Akkor asztán suppart a cigányok közzé s ëltátotta a *száját*. Mútatta a *száját*. Tënné a lángot a *szájába*, s szürnä a këst a torkába (a bűvész)! A poharat a *szájáig* (emelte). *Rossz száju* vót.

szél *szil ~ szil (-t, -äk, -ä, szilin ~ szilën, szillël, szilig, szilbe)* fn. ,1. rand, 2. határ széle'. — A hammas (= lepedő,

amelybe hamut tesznek s úgy beleeresztik a ruháscseberbe) két *szil* (vászonból áll) s vikonyjabb, a lépődő három-nity *szil*. Az a tisztás vigig az ärdő *szil*, határszil a füdi (= földi; a szomszédos Föld községi) határszilig. Käräkënn a *szil.nn* vót pändlika, vāj hárásszál vót kidiszitvā. A *szilin* rācākötis. Ahogy van a halom az ärdő *szilën* (úgy húzódik a határ is). Fehér főggyü (= fehér alapszínű fejkendő) piros *szillël*, labdarózsás és sárga békaláb (rajta). Ämënyën oda *szilbe* (a vadász) s mikor asztán hājnallik, haladnak, mënnëk a nyulak (el elötte).

szem szem ~ *szem* (*szëmät* ~ *szemet*, *szëmäk* ~ *szemek*, *szëmäm* ~ *szëmëm* ~ *szemem*, *szëmäd*, *szëmä*, -*ünk*, -*ätëk*, -*ëk*, *szëmirá*, -*bä*, -*rä*) fn. ,1. auge, 2. gabonaszem'. — Nincsän äty *szëm* kukoricánk, mogyorónk, mivā pótójuk (a búzát). Käväsöp *szëmät* át, ha lágy (a gabona). Kilen (= kilenc) *szemed* (t. i. szenet ígëzés ellen a vízbe) bevetem. Vannak ojan *szemek*, amik igiznek. Csak a *szëmëmbä* szárätël nizni? Dä hogy úgy vagyok a *szëmämmäl* (nem olvashatok). Az én *szëmämmäk* nincsäm baja. Jó, hogy nëm rukta ki a *szëmädät* (a ló). Vërës a *szëmä*. A csälédëk is mëgvättäk (= megvetettek), szälka már a *szëmigbä* az öräg. *Szëmbä* väkta az örmästërt egy darap fäväl. It hánnyäk ägymásnak a *szëmirá*. Vak is az äggyik *szëmirá*. Ha äladom, äladom *szëmrä*, aszt a tärkät (t. i. a disznót nem kilóra adja).

szösz (-öt, -bä) fn. ,werg, hede'. — A gerebennel a *szösöt* szokták (tisztítani). Mënnëk, hozzak ë kis *szösöt*. Pozdörja van a *szözbä*.

üveg öveg ~ *üveg* ~ *äväg* (*öveget*, -*ek* ~ -*ëk*, -*em* ~ -*ëm*, -*ed* ~ -*äd*, -*je* ~ *jä*, -*es*) fn. ,glas'. — Inkáb vët két *üvek* sört hitëlbe. Äggy *öveget* mëgivutt äccëre. Nëm vót *üvegje*. *Öveges* äjtön kërësztlül (lätta, hogy mi törtënik künn).

A teljes és csonka tő megoszlása az egyes alakokban: Teljes tő használatos a *tárgy ragja* előtt; a tővégi magánhangzó: *e, ä, ë, a, o, ó, ö*: *ánygyót, bajucot, csälédël* ~ *csälädöt, csüret, filet, gyärmëkël* ~ *gyärëkël, izät, kölbácot, lejet* ~ *läjät, nyakat, özät, rosszat, szemet* ~ *szëmät, szösöt, üveget* ~ *öveget* ~ *ävägät*. A csonka tőhöz is járul a *tárgy ragja*: *bürt, csürt, gaszt, lëjt, örvast, rokont, szilt* ~ *szilt*.

többszám *ragja* előtt; a tővégi magánhangzó az *a, ä, e, ë, i, o, ö*: *bürök, csälädök* ~ *csälédëk, csürek, filek, gazok, gyärëkëk* ~ *gyärmëkëk* ~ *gyärëkik, izäk* ~ *izëk, kölbácok, läjëk, nyakak, örvások, özäk, rokonok, rosszak, sziläk, szëmäk* ~ *szemek, üvegek* ~ *övegëk* ~ *ävägëk* (ez utóbbi egészen ritka).

Teljes tő használatos a birtokos személyragok előtt is. Egyes számban a következő tővéghangzó állhat: *o, ö, ë, e, ä, a*: *ánygyom, Büröm, filem, gyärmëkëm, izäm, nyakam*; *ánygyod, Büröd, filed, gyärmëkëd, izäd, nyakad*; *ánygya, Bürä, file, gyärmëkä, izä, nyaka*. Kivétel a *bajicca* ~ *bójca, csälëggyä* ~

csalíggya ~ *csalággya*, *kölbácca*, *éccsä*, *rokonnya*, *üvegje* ~ *övegje*, ahol a *csonka* tőhöz járult a *-ja*, *-je* birtokos személyrag és a *szám*, *szád* alak, ahol a régi *szá* tőhöz járult a személyrag. Többes első személyű az *ü*, *u*, *é*: *bürünk*, *csalédünk* ~ *családunk*, *écsénk*. Itt is, mint a többes 2. és 3. személyben az említett *szá* tőhöz járult az *-nk* személyrag. Többes 2. személyben *o*, *ö*, *ä*, *e*, *é*, *a*: *bürötök*, *gyärmekéték*, *kölbácotok*, *nyakatok*, *écséték*, *szemáték*. Többes 3. személyben *o*, *ö*, *i*, *u*: *bürök*, *gyärmekik*, *kölbácok*, *läjék*, *nyakuk*, *éccsik*, *rokonnyok*, *szájok* ~ *szájik*, *szēmék*.

Az *-n* határozórag előtt; a tövégi magánhangzó *i*, *é*, *o*: *filin*, *läjēn*, *nyakonn*, *szilīn* ~ *szilēn*.

A *-be*, *-ben*, *-hoz*, *-ra*, *-vel*, *-ú* ~ *-ű*, *-nek*, *-ig* stb. határozóragok előtt mindig *csonka* tő áll.

Az *-s* melléknévképző előtt mindig a teljes tő használatos; tövégi magánhangzók az *ö*, *o*, *é*, *e*, *a*: *bürös*, *éhēs*, *filēs*, *gazos*, *hitēs* ~ *hütös*, *nyakas*.

Az *-i* melléknévképző a *csonka* tőhöz járul: *örvasi*.

Megfigyelhető, hogy a régebbi ragok előtt gyakoribb a teljes tő megmaradása. Csak a *-t* tárgyrag esetében van ingadozás. Itt már előfordul néha a *csonka* tő is a teljes tővel párhuzamosan. A fiatalabb határozóragok minden esetben a *csonka*, mássalhangzóra végződő tőhöz járulnak.

B) Többalakú változó névszótövek.

1. Hangzónyújtó névszótövek.

A hangzónyújtó névszótövekben a régi, teljes tő megőrizte a rövid hangzót, a rövid, újabb tőben pedig hosszú hangzót találunk (*madár* ~ *madarat*, *bogár* ~ *bogarat*). A teljes tőhöz járulnak a régi ragok és képzők, az újabb képzők és ragok előtt a rövid, hosszúhangzós tő áll. Az egymással szabályosan változó hosszú, illetőleg rövid hangzót Gombocz elnevezésével váltóhangnak nevezzük.¹

A hangzónyújtó névszótöveket a szerint, hogy magas- vagy mélyhangúak, illetőleg egy- vagy többtagúak, a következő csoportokra oszthatjuk:

¹ Ezzel a kérdéssel foglalkozott: Bartha József, Nyr. XXIII, 117. Simonyi Zsigmond, TMNy. 292—93, 306. Setälä Emil, *Über Quantitätswechsel im finnisch-ungarischen* I. S. T. Ün. XIV, 3; 1895. Simonyi, Nyr. XXIX, 241. MNy. I 88; és II 244. Die ung. Sprache. 339. Gombocz Zoltán, NyK. XXXIX, 229. MSTOu. XXX. 141. Szinnyi József, *Fgr. Sprachw.* 46—7., 27 kk. Karjalajnen, *Zur Osztalkhscen Lautgeschichte*. SUT. im. 23. 1905. Kaniszto, *Wokolismus der ersten Silbe im wogulischen* u. o. 46. 1919. Riedl Szende, *Magyarische grammatik*.

á ~ a váltakozás egytagú szavakban.

ház (-at, -ak ~ -ok, -am, -ad, -a, -unk, -atok, -ik ~ -ok, *haza, hazunna, -ba, -bül, -nül, -tül, -án, -as*) fn. ,1. haus, 2. szoba'. — Minden *házat* megjárnak kántálni. Addig mama kíséri a *házat* (= szobát). Kócsot attam, *házokat* csináltam. Bogár nem vót a *házamba*. Szíp, rendes *házajik* vagyon a Szilágyba (a magyaroknak). Ojan lomp, ojan a *házik* mind a klozett. Odahaza van a *házoknál*. *Hazunna* is mindik fogok kapni mindent. Ahogy béménünk a Bámfi *házba*, nem szabad, asz monygya, ácsorogni. Nem szabad a szemätät ästä kivinni a *házbül*, (mert) kidobja a szeréncset. A *házatül* älszállittyák nyócvam fillérbä. Mennyäték äl a *házatül*! Ha megállik äty tähény a *háznál*, nem adnak ki sémmit a *házatül* három napig. Mír ül a más *házán*?

lány (-at, -jabb, *lagymatag*) mn. ,weich'. — Vigyil äty kis *lätü* söt, téd ägy ronygyra a tús szäkrénynäk a plattyára. Sokkäl *lájyjobb* ämbérek. *Lagymatag* ämbér (räkérdezéssel).

láng *lang* (*lángot, -ja, -ol*) fn. ,flamme'. — A *lang* is mälag Ténne a *lángot* a szájäba, szürnä a kést a törkäba! Ig, ik, csak sänyväd, nem *langol*.

nyár (*nyarat, nyarak, nyara, -onn, -räl, -ba ~ -ba, -i, nyaral*) fn. ,sommer'. — Mäjd a jövö tavas s a jöv *nyár* (meghozza a háborü végét). A *nyarat* is älalutta. Hogy írünk még äccér *nyarat* (vagy nem, nem tudja)! Vinasszonyok *nyara* van összäl. *Nyáronn* is nyóc-kilänc órájig aluszik. Naty hösíg vót a *nyáronn*. A *nyárba* sokat lëvättäk (= lefényképeztek). Csak ot vót *nyarälni* a Varisán (a havas egy részének a neve).

sár (-t, -ok, -on, -os, -oz) fn. ,koth, schmutz'. — A *sär* lëättä a lábamrul. Pucol lë a *särt* a csizmädrül, Gyuril! Naty *särok* vótak ära fälé. Ojan *sáros* lënnä? Békentem sös *säräl*. Mind összäsároszta az ülist.

á ~ a váltakozás többtagú szavakban.

bogár (*bogarat, bogarak, bogaram, bogarad, bogarä, bogarunk, bogaratok, bogarik ~ -jok, bogaras*) fn. ,käfer'. — Hogy a *bogár* tisztújon, väj a fírög (azért takarít). *Bogarak* nincsänek nálunk. A szemä *bogara*, monygyák. Sog *bogarik* vót minditig, mä nem takarítottak. A fija *bogaras*, politikäs ämbér.

darázs (-t, ~ *darazsat, darazsak, -om, -od, -zsa, -unk, -otok, -zso, -ol*) fn. ,1. wepse, 2. a kötény, a fersing és a muszuj fölsö részén lëvö díszítés'. — Van od *darázs* älig! Mëgüttäm ägy *darást*, szinta mëkcsípött. Nem läccik a *darázssa*. Ha kivärja, asz monygyäg, *darázsol*.

fazék *fazik ~ fazék* (ritkäl) (*fazakat, fazakak, fazakam, fazakad, fazaka, fazakunk, fazakatok, fazakok, -ba, -hoz, -käl, fazakas*) fn. ,topf'. — Puhatolósztam, szagöltam, hova vittä

a *fazakad* bórról. Sok *fazakad* van, te *Katil Fazigba* tettük a gyökárát. Te, mi közöd neked ahoz a *fazíkhöz*? *Fazékkál* vittá a bórt. *Fazíkszámra* (itta a bórt).

fonál *fonal* (-at, -ak, -am, -ad, -a, -unk, -atok, *fonádjok*, *fonádbúl*, -lál) fn. ,kender vagy lenszöszből font szál, míg nincs a vászonba szöve'. — Mind összábontotta (= összekúszálta) a *fonalat*. Fílek, hogy ott összászaggatod a *fonalakat* s megvér mama. Inkötő (= ingkötő), rëndés *fonádbúl*. *Fonallál* csinálták hamarébb.

három (*hármát*, *hármadik*, *hármad*, *hármón*, *hármás*, *hármadol*) szn. ,drei'.¹ — Van *három* román lakos. *Hármadik* este röggönyre (= röntgenre) tettek. Ém biz én nem vátém mék *hármadnabba* sē ēccēr (az ágyat). *Hármadnapra* visszamēntām én. Azok *hármom* vótak. Kettős, *hármás* házam van. A *hármás* halomná ot van a *három* kú. *Hármadöltam*, felibe dógosztam.

kanál *kalán* ~ *kanál* (*kalánt* ~ *kanalat*, *kalányok* ~ *kanalak*, *kalányom* ~ *kanalam*, *kalányod* ~ *kanalad*, *kalánnya* ~ *kanala*, *kalányunk* ~ *kanalunk*, *kalányotok* ~ *kanalatok*, *kalánynyok* ~ *kanalok*) fn. ,löffel'. — Hapszédő *kalán*. Béhozám äszt a *kanalakat* a bódbul. Nēm vót ēty *kalánnya* vaj ēgy villája othun. *Fakalányunk* van a konyhába älig.

kosár (*kosarat*, *kosarak* ~ -ok, *kosaram*, *kosarad*, *kosara*, *kosarunk*, *kosaratok*, *kosarik* ~ *kosarok*, -ba, -rál) fn. ,korb'. — Nēm vót csak ēty pár *kosár*. Ted le äszt a *kosarat*! A *kosarokat* vigyäm? Käräk *kosárokkál* mēnt. A szēdönäk (t. i. szüretelőnek) van ēty *kosara*. *Kosárba* rakják a szöllöt.

madár (*madarat*, *madarak*, *madaram*, *madarad*, *madara*, *madarunk*, *madaratok*, *madarik* ~ *madarok*, *madarász*) fn. ,1. vogel', 2. ,jómadár, gazfickó, gazember'. — A *madár* lēäsēt a hidäg miján. A fattyak is fokták a *madarat*. Läsēm a *madarat*, lēhasalok a lájtörjára. Ahogy jövök-mēnyék a csürbä, (gondolom) mēgáj *madarak*, s a lájtörját äkapom. A fülemile a mi *madarunk* (t. i. a földműves embereké). Íteti a *madárrál*.

mocsár (*mocsaras*) fn. ,sumpf'.² — *Mocsaras* häre lēfäkszik, nagyot älszik.

mozsár (*mozsarat*, *mozsarak*, *mozsaram*, *mozsarad*, *mozsara*, *mozsarunk*, -nak) fn. ,mörser'. A *mozsár* az, amiväl törík mēg a bórsot. A *mozsarat* is láttam. Nekem is vam *mozsaram*, rézbül. *Mozsárnak* csak asz monygyák (t. i. a bors vagy más fűszer megtörésére használt szerszámot) s az ágyut.

parázs *parázs* ~ *parázsa* (*parazsat*, *parazsak*, *parazsam*, *parazsad*, *parazsa*) fn. ,glut', mn. ,omlós'. — Nincs *parás*,

¹ A *három* a hangzó-toldó hangzóvesztő névszók közé is tartozik.

² Ritkán használt névszó. Csak rákérdezés útján lejegyzett alakváltozatokat közölhetnék. A beszélgetés folyamán csak ezt a példamondatot hallottam.

kialutt. Fris, *parázs* a tököm (= friss, omlós a döblec)! Hozz *ē* kis *parazsat*, *tā* leján! Van jó *parázsa* a kāmencébä.

pohár pohár ~ *puhár* (*poharat* ~ *puharat*, *poharak* ~ *puharak*, *poharam* ~ *puharam*, *puharad*, *puhara*, *puharunk*, *puharatok*, *puharok*, *-ba*, *-ból*) fn. ‚glas‘. — A *poharat* a szájaig (emelte). Alévészén asztán nity *puharat*. Dä mikó megittuk a második *puharat*, näki a dúdnak (= elkezdünk énekelni)! Annyi *puhara* vót annak! Úty csörgatta bāli a *puhárbā*.

szamár (*szamarat*, *szamarak*, *szamaram*, *szamarad*, *szamara*, *szamarunk*, *szamaratok*, *-jok*, *szamarabb*, *-nak*) fn. ‚esel‘, mn. ‚buta‘. — A Pisti épülettye mellett tártották a *szamarat*. *Szamarak* vótak biz azok mind. A kössignäk vót *szamara*. Meglátta a *szamárnak* a filit (a sötétben s megijedt tőle).

é ~ *e* váltakozás egytagú szavakban.

bél (*bälät*, *bäläk*, *bäläm*, *bäläd*, *bälä*, *bälünk*, *bälätök*, *bälök*, *-és*, *bälü* ~ *-ü*) fn. ‚1. darm, 2. kenyérbél‘. — Ha van näki valami *bél* összgyürränisä (t. i. az állatnak, azt gyógyítani kell). Fazigba töttük a gyükärät, a kitekaritotta a *bälät*. Csak *ety* tākänö kellänä, hoty kimossák a *bäläkät*. (Olyan undorító) mosni aszt a *bäläkät*. Odaállitom a *bäläkhöz* (hadd mossa). Úty kirászta a *bälämät* is a szákir. Jáj, a hidäg rázza ki a *bälädät*! Araszozs *bälä* vót (a kenyérnek). Näm löz gyürös a *bälä*, ha megéccē meggyúrom. N *gybélü* ämbër vót al

dél dil ~ *dil* ~ *dél* (*dälät*, *-bä*, *dillö*, *dillél*) fn. ‚mittag‘. — *Diläbid* vāj vacsora (ez)? A níp ägisz äldod *dilälött* ihatott. *Ägiz dilälött* alutt. *Dälät* harangoznak, má *dil* van. A csörda od *dillél* a csörgónäl.

dér (*deret*) fn. ‚reif‘. — Nagy *dér* vót a ténnap. Nëm hagygyák, amég *deret* kap.

ég ég ~ *ig* (*ägät*, *igën*, *igbä*) fn. ‚himmel‘.¹ — Van az a szeréncsétlän lejányom, nëm ett a ma sëmmit az *ég* alatt. Minditig az *ägät* nisztä. Sürü csillag ritkän ragyog az *igën* (Nd.). E tiszta, ahogy az Isten atta az *igbe*.

ér (*ärät*, *äräk*, *äräm*, *äräd*, *ärä*, *ärünk*, *ärätök*, *ärök*, *-bä*, *-höz*) fn. ‚ader‘. — Az *ér*, úgy monygyuk. *Ärät* vág rájta. *Èn* úgy lägyengülök az *ärämbül*, ha nëm iszok! Az *erbä* mozog a vör. A filim van *äggy* in s jobbam hozzá tudok jünni az *érhöz* (ha vért akar eresztteni belőle).

ész (*eszet* ~ *äszët*, *äszëm*, *äszöd*, *äszä*, *äszünk*, *äszätök*, *äszök*, *äszibä*, *-szäl*, *-ën*, *äszällän*, *äszës*) fn. ‚vernunft‘. — Nagy *ész*, nagy *äszä* van. Jó *äszët* adott az Istän näki. *Èn* nëm törnëm rájta az *äszëm*. Näkéd is vót ahoz *äszöd*. Csak annyi vót a fija-tal (= fiatalkori) *äszëm*. Hogy nëm jü *äszëmbä* az äläjäl! Nëm is

¹ Rákérdezéssel ismerik a birtokos személyragos alakokat is, de beszédben egyetlen esetben sem hallottam.

áll az *ászä* egy nimájának (t. i. a tanulásra). Többät *ésszäl* mind *äröväl*. Të së *äzën* az *észëm* vótäl *fijatäljap* (= fiatalabb) korodba.

fél *fil* ~ *fil* ~ *fél* (*fälät, fälä, fälit, fälirä, fälës, fälöz*) mn. ‚halb‘. — Odadott éty *fil* hót *häjät*. Éty *fil* napot itt *ült*. Éty *fél* *dëcinyi* (*pálinka*) jó. Ha *fälit* *kiägiszitettä*, jó vót. A *fälä* *tämplomot* a maga *köccsigin* *csináltatta*. A *bärsö fälä* *ki vöd gyalülva*. Az *uccäjtó fälit* *läräjzöлта*. Az *ärsö fälirä* (*teszik* a súlyosabb tárgyakat). *Fälës* vót a *gabona* (= felében osztotzak). Úty *fäläsztik* *ki* a *gaszt* (= választották ki a magot a gaból).

hét *hét* ~ *hít* (*hetel, hetek, hetem, heted, hete* ~ *hätä, hetünk, heteték, heték, hëten, hëtnäk, hëtig* ~ *hítig, hetfü, hätüs*) fn. ‚woche‘, szn. ‚sieben‘.¹ — Hat *hetel* *feküttem* a *körházba*. A *mult hätäkën* *úgy vëttä* a *hónya* *alä* a *nyöcvanöt kilözs zsákot*. Mék *három hätäm* *van*, *ahogy* az *örvas* *monta*. Hat *hëtig* *tärtött* (a *hülés*). *Kilänc hítik* *fäküttäm*. *Hätfü* *ästirä* *mëglëssz*. *Hätfün* *lëssz* *András* *napja*. *Hogy älhaggya hätfüjig*, *így vót mëktárgyälva*. *Három hätüzs gyärmëk*. Hat *hetüsöket* (= hat hetes malacokat vett) *valahun*. A *jövö hëtnäk* a *dërékän* *tül kënë főzni*. *Mos* *kapot* *vaty hét-nyöccász pengöt* az *ánygya*. *Kilänc hítig* *nyomtám* az *ágyat*. *Ki* *vagyok ötözvä hét-szëgrä* (= *cifrán*).²

jég *jég* ~ *jig* (*jägät, jägäm, jägäd, jägü, jigën, jägäs* ~ *jeges*) fn. ‚eis‘. — Nëm *szäräti* a *jägät*, *mä csüszik*. A *Szamos jägä* *vastag vót akkó*. *Jigën* *csináltuk* a *vasutat*, a *tälvät* (= *talp-fät*) *fenyöfäbul* *raktuk*.

kéz *kéz* ~ *kiz* (*ritkal*) (*kezet* ~ *közät, kezek* ~ *közäk, kezem* ~ *közäm, kezed* ~ *közäd, keze* ~ *közä, közünk, közäték, közik* ~ *közëk, kezen, kézbü, kézbul, kizzäl, kezes* ~ *közäs, kész*) fn. ‚hand‘. — *Ojan szép két kéz vót*, *hogy én ojan szép két kezét* *nem láttam*. *Suta* a *közäm*. *Fogja* a *közämët*, *lázsd!* *Ájá*, *me én is teszem* a *kezemët*. *Mind ojam bükök* (= *bütykök*) *vannak* a *közämën*. *Közämrä* (= *reám*) *hattak* *mindënt*. *Élvágod* a *kezed!* *Elvágja* a *kezedet!* *Ot fäküttünk* *mi hanyután*, a *vizibätäksigët* *kaptuk* (*meg*), *hogy mëkfäkätëdëtt* a *közünk*. A *közünkäl* *úgy bëparámásztuk* (= *beszëgtük* a *vászön szélét*). A *szüköt* a *közirä* *is tészik*, *hoty szija* (a *kelevényt*), *hoty fokaggyon* *ki*. *Közbü-való kändök*, *pántlikäk* (*voltak régen*). *Onnet* a *fäk* *alul kisöpröttä kizzäl*. *Úgy esmërték engëm*, *nëm monták*, *vigyek kezest*. *Közässä* *vagyok*.

légy (*lägyät, lägyäk, lägyäm, lägyäd, lägyä, lägyünk, lägyätëk, lägyëk, -näk*) fn. ‚fliege‘.³ — *Dülök ä* *mind* a *légy*. *Égy*

¹ Az *e* hang nyiltabb *ä* alakban is hallható a fel nem sorolt alakokban is.

² Gúnyos megjegyzés.

³ A birtokos személyragos alakokat rákérdezés útján jegyeztem le.

lgyát se tuttam bántani. *Ázék* a *lgyák* mindent megésznek. Nagy *lgynek* monygyák (azt, amelyik az állatokat bántja nyáron).

mész (*mászát, mászám, mászad, mászá, mászünk, mászáték, mászik* ~ *mászók, mászál*) fn. ,kalk'. — Béhozom a *mászát* s megmászálém a tüzsját. *Tá Kati*, van é kicsi *mászad*? Nincs biza *mászünk*, álfogyott.

négy ngy (-*át, négyád, négyvön* ~ *négyvön*) szn. ,vier'. — Ithun lesz *ngy* órára, ha van ágissig. *Penygyél* vászomból, *ngy* nyüstös. *Iluska*, aggy égy *négyát* kiló sót. *Égy négyádá* oda maratt (= ott veszett a katonáknak). *Hárminc-négyvön* ívrá (eldönti ez a háború a nemzet sorsát). *Négyvön* lej vót kilója.

név (*nävät, nävák, näväm, näväd, nävä, nävünk, näváték, nävök, nävü, -tälän, näváz*) fn. ,nahme'. — *Nävästirä* méntünk éccér. Az bánom, mí nem vístäm báli a *näväm*. *Bikálnak* a *nevire* vót csinálva. Van égy *Rántás* (gúnynév) *nävü* is. *Táncoló* háznak *nävázik* (azt, ahol a fiatalság táncolni szokott nyáron).

nyél (*nyälät, nyäläk, nyäläm, nyäläd, nyälä, nyälünk, nyäläték, nyälök, -näk, nyälü*) fn. ,griff'. — *Csipnyél*, hadaró (a neve). Hozzon éty söprünyälät, váj kättöt. *Villa nyäläm* (is volt tartalékban). *Féjszá nyälä* a *käräkäs*nek van. *Fílt* a lapát *nyälitül*. Az árdöm vótak jó *nyélnak* valók.

szél (*szälät* ~ *-t, szäläk, szälä, -läl, szäläs*) fn. ,wind'. — *Mos* jó üdö vam, *fújnak* a *szäläk*. *Ott* is, azon a *sikságon* (fú) a *Szamosnak* a *szälä*.

szén (*szänät, szänäm, szänäd, szänä, szänünk, szänäték, szänik* ~ *szänök, -näk, -än* ~ *szenen, szänös*) fn. 1. ,glut', 2. ,kohle'. — *Aszt* a *szänät* hasznája. A *szänä* is ä van aluva. A *cigány* hasznája *szénnek*. *Szänös* vizät vét (a megigézettnek, hogy meggyógyuljon).

tej té ~ *téj* ~ *táj* (*täjät* ~ *tejet, täjäm, täjäd, täjä, täjünk, täjäték, täjök, tébä*) fn. 1. ,milch', 2. ,juh-beméréskor egy egységnyi tej mennyiség'. — *Ot* vam benn a sok *té*. Van *té*, tojás, *téfél* bälé. *Itt* a *téj*. *Kimirém* a *täjät*. *Éty* kupára fájták éty *täjät*. *Két liter tejet* léäd (egy juh). *Nincs täjä* näki se. *Vót täjök* a tavasszal. *Tébä* téd bälé!

tél tél ~ *til* (ritka!) (*tälät, täläk* ~ *telek, täläm, tälünk, tébä, tilirä, -än* ~ *änn, téli, täläl*) fn. ,winter'. — *Jó tälünk* vót a taváj. *Télén*, tavaszig mindén istänédét (= Isten adta) *pintékém* méntäm *Zilájra*. A *láginyég* bügatyába, *tilém* posztó nadrágba (jártak) s vót itt (a varrásban oldalt) ojam *fäkätä* s *piross* (posztó). *Télenn* is (gyüjti a falevelet), ha kap szárazot.

tér (*teret, terek, tere* ~ *tärä, -en* ~ *än*) fn. 1. ,sík, téres hely', 2. ,tér (városban)'. — *Csak* az a kis *tärä* vót a *Szabójé*. *Szina* rit *tärübä* vót nyóe köblös, *húsz-hárminc vikás* (földem). *Napféjütäkor* a *Szécsényi térém* vótunk.

vér vír (-t, -ēm, -əd, -ü, -ünk, -éték, -ik ~ -ék, -ēs -éz) fn. ,blut'. — Abba úgy bännä vót az olá **vír**! A kórházba kesztik a **vírt** élvenni. Méktsisztitty a **ämbärnäk** a **vírit**, a gyomorra jót tészén (t. i. a bor). **Összävírészta** a kázat is.

é ~ e váltakozás többtagú szavakban.

eserép csäríp ~ **csärép** (**csäräpät**, **csäräpäk**, **csäräpäm**, **csäräpäd**, **csäräpä**, **csäräpünk**, **csäräpäték**, **csäräpik** ~ **csäräpök**, **csäräpäs**) fn. ,dach ziegel'.¹ — Drága vót a **csäríp** akkor. Ném vèt **csäräpät** sänki. Ném vót **csäräpä** sänkinäg, dä näkäm vót. **Csäräpäs** haju vót a cukördinnyä. Szälmas házak, **csäräpä-sök** (is vannak ma).

derék dërík ~ **dërék** (**dërëkat**, **dërëkak**, **dërëkam**, **dërëkad**, **dërëka**, **dërëkunk**, **dërëkatok**, **dërëkok**, -ig, -án, **dërëku**, **dërëkas**) fn. 1. ,rumpf, 2. ,közép', mn. ,brav'. — Nagy, **dërík** ämbër vót. Nagy, **dërík** asszon, dä piross a mind a rózsa. Lönyomja a roszt lübü-dërëkäj. Ojanok vótak (a szälfák) mind a **dërëkam** s a bújbälém (= bujkám). Bizony Istäm fáj a **dërëkam**. Egy zaeskóba söt tégük, (mondta az orvos) tégük a **dërëkára**. A kozsók ném vót (= nem ért) csag **dërëkig**. Ném szärätém aszt a **dërëkast** (t. i. a derekas kötényt). A jövö hétnäk a **dërëkán** túl kënë főzni (a pálinkát).

egér ägér ~ **ägir** (**ägärät** ~ **egeret**, **ägäräk**, **ägäräm**, **ägäräd**, **ägärä**, **ägärünk**, **ägärätök**, **ägärök**, **ägärészik**) fn. ,maus'. — A csüregbe äggy **egeret** ha fok szëgin (bagoly). Gabonászba az **ägäräk** në urälkoggyanak s macska id bänn. A **pocägir**, asz patkány. Nincs äggy **ägärünk** së most a gabonászba.

egyéb ägyéb ~ **ägyib** (**ägyäbüt**, **ägyäbäk**, **ägyäbäm**, **ägyäbäd**, **ägyäbä**, **ägyäbünk**, **ägyäbätök**, **ägyäbök**, **ägyäbütt**) névm. ,anderer, sonstiger, sonst'.² — Csak a jósák hibás (= hiányzik), **ägyép** sëmmi. Csak fäkätibä vót it, ném vót **ägyip** filä cifraság. Ü **ägyäbäd** gondolt, vëgyäm még az ü részit (mondotta). **Ägyäbüt** kellänä, ahum vam bújabbän.

elég älig ~ **älig** ~ **ëlig** (**älägät**, **älägän**) hsz. ,genug'. — Marad até törmö ág **älig**. Két karika (meghagyása a szölömet-szëskor) **älig**. **Älig** naty törtinät vót. Vam pëtlöríjom (= petró-leum) **ëlig**. A kätök fíjoknak adott **älägät** (a vagyonából). Kiszivutt äty-két szívoval, ivutt **älägät**.

fedél fëdél ~ **fëdül** (**fëdälät**, **fëdäläk**, **fëdäläm**, **fëdäläd**, **fëdälä**, **fëdälünk**, **fëdälätök**, **fëdälök**, **fëdälü**, **fëdäläs**) fn. ,dach'. — Az iva-dékunk használhassák **fëdül** alatt. A szälma **fëdälät** lészëttik s csäräpäst csináltak. Asz sütityjobb (= sötétebb), a szälma-**fëdäläs** (padlás). A szälma-**fëdälü** vót rígen (t. i. a ház).

¹ A személyragos alakok nagy részét rákérdezés útján jegyeztem le.

² A személyragos alakok nagy részét nem hallottam a közbeszédben; rákérdezéssel gyűjtöttem.

fenék fának (*fánakát, fánakák, fánakám, fánakád, fánaká, fánakünk, fánakäték, fánakik ~ fánakék, fánakin*) fn. 1. „grund”, 2. „segg”.¹ — *Fánakät* tészén (a hordónak). Fordízd a *fánakädät*! Vaj a *fánakibä* tészik (t. i. a koporsót a sírnak a fenekére) s pácse bune,² nyugoggyál. Mékesinálta a *fánakit*. A *fánakin* kijukatt a lábas.

gyökér gyükér (*gyükärät, gyükäräk, gyükärä, -bä, gyükäräs-tül*) fn. „wurzel”. — Fazigba tettük a *gyükärät*, s úty fösztük. Szittam (= szídtam) még a *gyükärít* is a sónak. A *gyükärít* vágjuk ä, hogy nē sárjaddzík.

kenyér kényér ~ kinyér (*kényärät, kényäräk, kényäräm, kényäräd, kényärä ~ kinyärä, kényärünk, kényäräték, kényärök*) fn. „brot”. — *Kinyér, ká?* Ithun a kapával káräsäl *kényärät* magadnak. Akkora *kényäräkät* süttäk mind äggy-ety täl. Szikra kis *kényäräm* van. Mindännapi *kényärünkät* (megadja Isten). Näkik van *kényärök*.

kerék kärük (*käräkät, käräkäk, käräkäm, käräkäd, kärükä, kärükünk, käräkäték, käräkök, käräkänn, käräkäs*) fn. 1. „rad”, 2. „fonókerék”. — Mos már úty kérik a *käräkät*, örsöt. Fokta a *käräkät* (hogy ne forogjon). A *käräkäk* tängëjig mentäk a vízbä. Nity tiszta új *käräkäm* van. *Käräkänn* a szilim vót pändlika, vāj hárässzäl vót kidiszitvä. Pändlika rájta *käräkänn*, rájta maddzag (a pártán). Ägisz *käräkäm* megjárta kürüllät-täm, megesmárt. Vizi malom, *käräkän* járd bännä a víz. *Käräkäs* mästersigët is kitanúlta.

kevés kävís ~ kävis (*käväsät, käväsäbb, käväsänn*) mn. „wenig”. — Nyúl is *kävís* van itt. Csakhogy most nagyon *kävís* az áru. Attul asztám má mékhüzzäk, *käväsäb* rëndbä faj. *Käväsäp* szemät át, ha lágy (a gabona).

kötél kötél ~ kötil (*kötälät, kötäläk, kötäläm, kötäläd, kötälä, kötälünk, kötäläték, kötälök, kötäläs [= aki kötelet árul]*) fn. „strick”. — Vót ojan negyvän öläs *kötil*. Naty *kötäläkät* vëttünk. Jó vastak *kötäläjim* vót.

közép (*közzäpä, közzäpit, közzäpin*) mn. „vminek a közepe”. — It vót az udvar *közzäpin* a ház.

levél lävél ~ levél (*lävälät, läväläk, läväläm, läväläd, lävälä, lävälünk, läväläték, lävälök, -rä, -lël, läväläs, lävälöz*) fn. 1. „brief”, 2. „blatt”. — Hamarébb odamënt az a huncfut *lävél* (amit a pap küldött) az äspërëshöz, mind a két ämbër (akik a község megbízásából mentek). Ki küttä a *lävälät*? Szëttük a *lävälät*. Annak má ípjäbb a *lävälä* s a fája. A *lävälit* hullattya (már a fa). Mä a szárja rëjja, a pillangó a *lävëlrä* (t. i. a petét). Piros ótot rózsás (kendő) kék *levëläl* äzs zöd virág. Két rent tötisës, macskanyomos, *leveles* (varrás minta). A kislëjån tavaj is *läväläsztä* (= írt levelet) az annyät.

¹ Ritkán, inkább a gyermeknyelvben használatos alakok. A személyragos alakokat rákérdezéssel gyűjtöttem.

² Rumén szólás; szószerint: jó békét!, azaz békeséget!

nehéz *nähiz* ~ *nehéz* (*näházát, näházák, näházänn, näházáb, -síg*) fn. ‚schwer‘. — *Nähiz* itál a káposzta. *Mijen nehéz vót, máj mékszakattam. Nehéz vót a lävögő. A szäkérnyárs näházän csúszot ki (a helyéről).*

szeker *szeker* ~ *szäkír* (*szäkärät, szäkäräk, szäkäräm, szäkäräd, szäkärä, szäkärünk, szäkärätök, szäkärök, szekerenn, -rül, -bül, szäkäräs, szäkärästül, szäkäräcskä, szäkäräzik*) fn. ‚wagen‘. — *Sárjuvål mëgrakva jün a szäkír. Jönnäk mëgrakva a szäkäräk. Vasszäkäräkët (láttam) az úton. Vót vaty három-níty szäkírál. Sárijék iránt (= irányában) lëäsött a szäkérül. Ön nem mënök a szekerenn. Kis szäkäräcskä sárju vót.*

szemét *szemít* ~ *szemét* (*szemätät, szemätäk, szemätäm, szemätäd, szemíttyä, szemätünk, szemätätök, szemätök, -bä, szemätäs, szemätäl*) fn. ‚mist‘. — *Kisöpröttäm a szemätät. Vër észbety, filämilä a csüpügbä vótak, a gazba, szemidbü. Ász csak szemétnäk montuk rigën (t. i. az ilyen apró, ágfát).*

tehén *tähén* ~ *tähény* ~ *tähin* ~ *tehén* (*tähänät, tähänäk, tähänäm, tähänäd, tähänä ~ tähinnyä, tähänünk, tähänätök, tähänik ~ tähänök, -ën*) fn. ‚kuh‘. — *Herilt tehém vót. Ha mëgállik ëty tähény a háznál, nem adnak ki sëmmít a hásztul három napig. Kizsbörjas tähänät adott äl. Nem fostoros (= gyöngö) tähänäk vótak. Szíp tähänäji vót Jóskának. Kéd biháj-tähinën béhúsztam (= kerestem) ngyäzër lëjt.*

tenyér *tenyér* ~ *tenyér* (*tányärit, tányäräm, tányäräd, tányärä ~ tányärä, tányärünk, tányärätök, tányärök*) fn. ‚flache hand‘.¹

veréb *väréb* ~ *veréb* (*väräbät, väräbäk, väräbäm, väräbäd, väräbä, väräbünk, väräbätök, väräbök*) fn. ‚sperling‘. — *Áz a värëp, csóka, värju (gyakori madár itt). A väräbät ippän näm (szeretem).*

i ~ i, ú ~ u, ü ~ ü váltakozás.

kút (*kútat* ~ *kutat*, *kütak* ~ *kutak*, *küttya, -ba*) fn. ‚brunnen‘. — *A kutat kiásták ott. Bälëvét ëgy bolond a kúdba ëty kövät, asztám más vëgyä ki. Nem vót sok küttya a falunak.*

lúg (*-ot, -om, -od, -ja, -unk, -otok, -jok, -os, -oz*) fn. ‚lauge‘. — *Mindig aszt a lúgot öntik s mälägitik. Van älig lúgod iluska? Lúgos víz (amibe teszi a szennyes ruhát).*

nyúl (*-at ~ nyulat, -ak ~ nyulak, -am, -ad, -ja, -unk, -otok, -jok, -nak*) fn. ‚hase‘.² — *A nyúl, aki bëmënt a värba, asz ki nem jütt. Egy lüvissäl úgy lëlüttä a nyulat, rókát! Imitt-amott lüttäk özät, nyulat. A víz mällött vätozik át nyúlnak, kutyának (a boszorkány).*

rúd (*-at, -ak, rúgyya, -ra*) fn. ‚stange‘. — *A gypübe nyomta a rúdat. Az a szäkír rúgyya, hosszu. Në äj a rúdra, me letörök!*

¹ Rákërdëzés útján gyűjtöttem nagy részét.

² A személyragos alakokat rákërdëzéssel gyűjtöttem.

sziv (*szivät, sziväm, sziväd, szivä, szivünk, szivätök, szivök, szivén, szivü, sziväs*) fn. ‚herz‘. — Vót egy naty kés a *szivibä* s aszt ki kellett vëgyik onnét. Annak nëm vër ëggyät së a *szivä*. Lëmënt a *szivirül* (= lehúzódott a fájdalom más testrésze). A *szivijr* kell ügyäjëm magára. Tata, nëm lësöz *sziväs* mëgëngädni, mëkhúzzunk ë kis kását (a kézi örlön)? Lëgyäk *sziväs* (azt mondja), maraggyak ëggy órájig a malomba.

tíz *tiz ~ tiz* (*tizät, tizän, tizäs, tizäd, tizädës*) szn. ‚zehn‘. — *Tisz* forintot tëgyën lë s vigyä a käcskit. Nëm dógosztta *tizäd* riszit annak a tärinäk mind én (s mégis hamar meghalt). *Tizädës* lëtt a magyaroknál.

tüz (*tüzät, tüzäk, tüzäm, tüzäd, tüzä, tüzünk, tüzätök, tüzik ~ tüzök, -bä*) fn. ‚feuer‘. — Van ë kis *tüz*, mégis jobb. *Tüzät* rakunk az üst alá. Mijóta hazamëntäm, mind a *tüzäd* bújtam. A fänä ässik a *tüzibä* s a fájába bäl! Mëgmászälëm a *tüszäjt*.

úr (-*t ~ urat, urak, uram, urad, ura, urunk, uratok, urok, -on, -i, uraság*) fn. 1. ‚herr‘, 2. ‚gatte‘. — Örszäkkärülö *úr* vöd, dä annyira (= nagyon) mëgbizod bännäm. Két tiszt *úr* áll (künn). Ügy láttam mind a tanár *ürt*. *Urät* szögältam vóna (ha odamegyek). Nëm lëttäk nagy *urak*. A tiszt *urag* bëgyöt-täk. Az *urak* suttognak ëgymäsköszt. Adok ëty pokrócot is az *uraknak*. Älkärgätëtt az *uram*. Mëkkapta ott az *ura* (a tanitót a feleségénél), mëkkonyogatta (= megverte) az *ura*. Az Éva *urät* nëm tudom minäk hittäk. Csudälközom Hörti méltóságos *úron* (hogy nem csinäl rendet a zsidók közt). *Üri* ämbër létirä nëm szigyëlli! *Urakhäjt* tésznök riskását is a gömbedzbe. *Urakhäjt* csak cibraläväst észnäg (disznóölëskor), dä it paraszt háznál ëgy nagy istänëzs bogrács húst. Ot mëgint ëggy *uraság* vót.

út (-*at ~ utat, -ak ~ utak, -am, -ad, üttya ~ uttya, -unk, -atok, uttyok, -on ~ -onn, -nak, -hoz, utas, utazik*) fn. ‚weg‘. — Dä mijäm föggyäji vótak, ahogy az *út* mënyën! szép sëta-*utak*. A fojamig a Simon *uttyánä* (a dülö neve). Äzëk a rigi mënyäcskék äfokták a lägint az *úton*. Itt a Szántó s az *útonn* ärrül, a mind a Bärcahajé vót. Mírnök *úr*, mi mënünk *útnak* (= indulunk)! A bikalinak (a bikali határnak) a szëgälättyä járt oda ki a vasúthoz.

víz *víz ~ víz* (*vizät ~ vizet, vizäk ~ vizek, vizäm, vizäd, vizä, vizünk, vizätök, vizök, vizbä, viztül, viznäk, vizbül, vizäs, vízi, vizü, vizäl*) fn. ‚wasser‘. — Mi a testuz (=alapige; kërdezte a pap), akkó má mënyëm mind a *víz* a patagba. A *víz* csak mind emiszlödik vissza (= visszafolyik a medencébe). Mëkkapälni szípën a tövejit, jobbam beveszi a *vizet*. *Vizät* ëggyältalán nëm vót szabad inni. A gyäpën a *vizät* ärsztët-täm (le a szántóföldröl). Älfó a *vizäm*. Na, hoty fizs a *visztül!* Öt nap mülvä ki (veszik) a *vizbül* (a kendert). Näki a *viznäk* (ha szomjas nyáron)! Ha valami *vizäs*, asz monygyuk, lucskos.

Vizányés a häj. Vizányés a tó, iszapos. Vizimalom, kárakänn járt a víz (a turbinában).

A felsorolt névszótöveknek ezek szerint a következő változatai vannak :

1. teljes tő rövid váltóhanggal : pl. *bogarat* ;
2. teljes tő hosszú váltóhanggal : pl. *kosárok* ;
3. csonka tő rövid váltóhanggal : pl. *madarász* ;
4. csonka tő hosszú váltóhanggal : pl. *madárnak*.

A tárgy ragja (-i) járul :

1. *teljes, rövid váltóhangú tőhöz* ; a tőhangzó *a, ě, e, ä* : *nyarat, bogarat, darazsat, fazakat, fonalat, kanalat, kosarat, madarat, mozsarat, parazsat, poharat ~ puharat, szamarat* ; *bälät, dälät, deret, ägät, ärät, eszet ~ eszët, fälät, hetet, jägät, kezet ~ kázät, lägyät, mászät, növät, nyälät, szälät, szänät, tejät ~ täjät, tälät, tärät, csäräpät, dërëkat, ägärät ~ egeret, ägyäbät, älägät, fëdälät, fänäkät, gyükärät, kënyärät, käräkät, käväsät, kötälät, lävälät, nähäzät, szäkärät, szemätäl, tähänät, väräbät, kutat, nyulat, szivät, tüzät, urat, utat, vizät* ; 2. *teljes, hosszú váltóhangú tőhöz* : *házat, lägyat, lángot, hármät, nigyät, kútat, lügot, rúdat, tizät, útat* ; 3. *csonka, hosszú váltóhangú tőhöz* : *sárt, darást, kalánt, szélt, vírt, úrt*.

A rövid és hosszú váltóhangú tőalakok közötti eltérés, különösen a mélyhangú névszókban, kezd kiegyenlítődni. Ma még nagyobbára párhuzamosan fordul elő a hosszú és rövid váltóhangú alakpár. Ez a kiegyenlítődes csak a tárgyrag előtt jutott ennyire előhaladott állapotba.

A többesszám ragja (-k) járul :

1. *a teljes, rövid váltóhangú tőhöz* ; a váltóhang *a, ä, e* : *nyarak, bogarak, darazsak, fazakak, fonalak, kanalak, kosarak, madarak, mozsarak, parazsak, poharak ~ puharak, szamarak* ; *bäläk, äräk, hetek, kezek ~ kázäk, lägyäk, növäk, nyäläk, szäläk, telek ~ täläk, täräk, csäräpäk, dërëkak, ägäräk, ägyäbäk, fëdäläk, fänäkäk, gyükäräk, kënyäräk, käräkäk, kötäläk, läväläk, nähäzäk, szäkäräk, szemätäk, tähänäk, väräbäk, nyulak, sziväk, tüzäk, urak, vizäk* ; 2. *teljes, hosszú váltóhangú tőhöz* : *házak ~ házok, sárok, kosárok, kútak, nyúlak, rúdak, útak*.

Birtokos személyragok előtt állhat :

1. *rövid váltóhangú, teljes tő* : egyesszám 1. személyben ; váltóhang *a, ě, e, ä* : *bogaram, fazakam, fonalam, kanalam, kosaram, madaram, mozsaram, parazsam, poharam ~ puharam, szamaram* ; *bäläm, äräm, äszëm, hetem, jägäm, kázäm, lägyäm, mászäm, növäm, nyäläm, szänäm, täjäm, täläm, csäräpääm, dërëkam, ägäräm, fëdäläm, fänäkäm, kënyäräm, käräkäm, kötäläm, läväläm, szäkäräm, szemätäm, tähänäm, tänyäräm, väräbäm, sziväm, tüzäm, uram, vizäm* ; egyesszám 2. személyben : *bogarad, fazakad, fonalad, kanalad, kosarad, madarad, mozsarad, parazsad, poharad ~ puharad, szamarad* ; *bäläd, äröd, äszöd*,

heted, jágád, kázád, lägyád, mäsződ, näväd, nyäläd, szänäd, täjäd, täläd ; csäräpäd, dërëkad, ägäräd, ägyäbäd, fëääläd, fänäkäd, kënyäräd, käräkäd, kötäläd, läväläd, szäkäräd, szemätäd, tähänäd, tänyäräd, väräbäd, sziväd, tüzäd, urad, vizäd ; egyesszám 3. személyben : *nyara, bogara, fajaka, fonala, kanala, kosara, madara, mozsara, puhara, szamara ; bälä, ärä, äszä, fälä, hete ~ hätä, jägä, küzä, lägyä, mäsözä, nävä, nyälä, szälä, szänä, täjä, tere ~ tärä, csäräpä, dërëka, ägärä, fëdälä, fänäkä, gyükärä, kënyärä, käräkä, kötälä, közzäpü, lävälä, szäkärä, szemätä, tähänä, tänyärä ~ tönyärä, väräbä, szivä, tüzä, ura, vizä ;* többesszám 1. személyben : *bogarunk, fajakunk, fonalunk, kanalunk, kosarunk, madarunk, mozsarunk, poharunk, szamarunk ; bälünk, ärünk, äszünk, hetünk ~ hätünk, küzünk, lägyünk, mäsözünk, nävünk, nyälünk, szänünk, täjük, tälünk, csäräpünk, dërëkünk, ägärünk, fëdälünk, fänäkünk, kënyärünk, käräkünk, kötälünk, lävälünk, szäkärünk, szemätünk, tähänünk, tänyärünk, väräbünk, szivünk, tüzünk, urunk, vizünk ;* többesszám 2. személyben : *bogaratok, fajakatok, fonalatok, kanalatok, kosaratok, madaratok, mozsaratok, puharatok ~ poharatok, szamaratok ; bälätök, ärätök, äszätök, hetetök ~ hätätök, küzätök, lägyätök, mäsözätök, nävätök, nyälätök, szänätök, täjätök, csäräpätök, dërëkatok, ägärätök, fëdälätök, fänäkätök, kënyärätök, käräkätök, kötälätök, lävälätök, szäkärätök, szemätätök, tähänätök, tönyärätök, väräbätök, szivätök, tüzätök, uratok, vizätök ;* többesszám 3. személyben : *bogarik, fajakok, kanalok, kosarik ~ kosaruk, madarik ~ madarok, poharok, bälök, ärök, äszök, hätök, küzök ~ küzök, lägyök, mäsözök ~ mäsözök, nävök, nyälök, szemik ~ szemök, täjök, csäräpik ~ csäräpök, dërëkok, ägärök, ägyäbök, fëdälök, fänäkik ~ fänäkök, kënyärök, käräkök, kötälök, lävälök, szäkärök ~ szäkärök, szemätök, tähänik ~ tähänök, tänyärök, väräbök, szivök, tüzök ~ tüzök, urok, vizök ;* 2. rövid váltóhangú, *csonka tő* : egyesszám 3. személyben : *langja* ; többesszám 3. személyben : *fonáljok* ; 3. *hosszú váltóhangú, teljesebb tő* : egyesszám 1. személyben : *házam, darázsom, kalányom, vírém, lúgom, nyúlám, útam* ; egyesszám 2. személyben : *házad, darázsod, kalányod, víréd, lúgod, nyúlad, útad* ; egyesszám 3. személyben : *háza, darázsa, kalánnya, vírä, szemlüttyä, küttya, lúgja, nyúlja, rúggya, üttya* ; többesszám 1. személyben : *házunk, darázsunk, kalányunk, vírünk, kütünk, lúgunk, nyúlunk, útunk* ; többesszám 2. személyben : *házatok, darázsotok, kalányotok, vírétök, kütatok, lúgotok, nyúlatok, útatok* ; többesszám 3. személyben : *házik ~ házok, darázsok, kalánnyok, vírik ~ vírök, lúgjok, nyúljok, üttyok*.

A felsoroltakból megállapítható, hogy a birtokos személyragok előtti tő-alakoknál is megindult a kiegyenlítődé a hosszú és rövid váltóhangú alakok között. Általában azonban még mindig a rövidhangzós tő használatos.

Az -n határozórag járulhat : 1. *rövid váltóhangú*,

*teljes tő*höz: *älägän, kärkeñn, käväsan, kezen, nähäzänn, szakäränn, szenen, szivën*; 2. *hosszú váltóhangú teljesebb tő*höz: *házon, nyáronn, sáron, hármon, igën, észën, hétën, jigën, szénën, télën ~ tilënn, térën ~ téren, tähëñn, tizän, úron, úlon ~ útonn.*

A többi határozórag, a *haza, hazunnat* kivételével mindig a *hosszú váltóhangú, csonka tő*höz járul. Felsorolásuk tehát fölösleges.

Az *-s* melléknévképző járulhat:

1. *rövid váltóhangú, teljes tő*höz: *fazakas, mocsaras, äszës, jälës, hätüs, jägäs, kezes ~ käzäs, szäläs, szänës; csäräpäs, dërëkas, fëdäläs, kärkekäs, kötäläs, lävääläs, szakäräs, szemätäs; sziväs, utas, vizäs*; 2. *hosszú váltóhangú, teljes tő*höz: *házas, sáros, hármas; bëlës, virës, lügos, tizäs.*

Az *-i* melléknévképző *hosszú váltóhangú, csonka tő*höz járul: *nyári, téli, úri, vízi.*

A középfok jele (*-bb*) állhat: 1. *rövid váltóhangú, teljes tő* mellett: *käväsäbb, nähäzäbb, szamaräbb*; 2. *csonka, hosszúhangzós tő*: *lägyjabb.*

Az *-ász, -ész* névszóképző *rövid váltóhangú, csonka tő* után áll: *madarász, ägärész.*

*Rövid váltóhangú, teljes tő*höz járul a *-tlan, -tlen* fosztóképző: *äszältän.* Rákérdezés útján jegyeztem fel a *névtälän* alakot. A közbeszédben nem használatos.

A *-d* sorszámnevképző előtt mindig *rövid váltóhangú, teljes tő* áll: *härmad, nëgyäd, tizäd.*

Rövid váltóhangú, teljes tő előzi meg az *-l* igeképzőt is; tövéghangzó az *o (ò), a (à), e (è), ä (ä)*: *lángol, nyaräl, härmadol, dillël, mäszäl, täläl, szemätäl.* *Hosszú váltóhangú teljes tő*höz csak a *darázsol* esetében járul.

A *-z* igeképző előtt állhat: 1. *teljes, rövid váltóhangú tő*; a tövégi magánhangzó *a, ä*: *fälöz, nävöz, läväälöz, szakärözik, utazik*; 2. *hosszú váltóhangú, teljes tő*: *sároz, lügoz, viröz.*

A hangzónyújtó névszótövekkel kapcsolatban a felsorolt példákából megállapítható a kiegyenlítődesi törekvés. A hosszú váltóhangú tő mindinkább tért nyer a régebbi ragok és képzők előtt is. E tövek rendszere megbomlott a bikali népnyelvben is.

2. Hangzórövidítő névszótövek.

Hangzórövidítő névszótövekhez tartozik minden *a, e, ä* végű szó.¹ A teljes tő mindig hosszú magánhangzóra (*á, é*), a csonka tő pedig rövid magánhangzóra (*a, e, ä*) végződik.

¹ Balassa Iván megjegyzi dolgozatában Csüry nyomán, hogy a birtokos személyragos alakok egyszám 3. személyű alakja is ide tartozik: *háza ~ házát, nyaka ~ nyakát.*

anya (*anyát, anyák, anyám, anyád, annya, anyánk, anyátok, annyok, -ji*) fn. 1. ‚mutter‘, 2. ‚anyaállat‘. — Itt az *anyakönyv* Andrászás bácsi. A kisléján a tavaj is lāväläsztä (= irt levelet) az *annyát*. Úgy megútálta apját, *annyát!* Tē, úgy ál rájtad a ruha, mint *anyámasszonyon!* A fänä öt vóna még *anyádba*, Pukkantó Márcsi! Az *anyád* betyárját! Ott a bórnyat nem eresztik az *annya* alá, amind kibukik az *annyából*. Az *annyok* megdögölt (a malacoknak). Az (t. i. a kozák) ahoty kiszülätik az *annyából* (már lovon ül). Äz éggy árvám maratt äl az *annyától*.

barázda *barázda* ~ *barazda* (*barázdát, barázdák, barazdám, barazdád, barazdája, barazdánk, barazdátok, barazdájok, barazdás, barázdál*) fn. ‚furche‘. — Úty suppannt a *barázda*, mind a jó sájt, ha levákták. Égyänézs *barázdát* húzzon. A *barazdája* nem vót égyänés. Öd *barázdás* ekit viszén (a traktor).

bátya *báty* (*bátyám, bátyád, bátya, bátyánk, bátyátok, bátyok*) fn. 1. ‚onkel‘, 2. ‚grösser bruder‘. — Tuttam én Andrászás *báty*, hogy magátú mékkapom. No *bátyám*, mēnyyēn a kontimba (= kantinba). Kéd *bátyámé* vót az ägisz ház. A *bátyám* még ot marat fēnn. Igy a *bátyámat* szipēn kitēttäm. Égy nagy-*bátyámnak* a fäläsigä. Kínál még änygyodat, *bátyádöt!* Ot lakik a *bátya* s a nēnyä.

béke *bikä* (*bikit* ~ *bikimēt, bikiväl, bikässig, bikil* (még-)) fn. ‚ruhe‘. — Csak lēnnä má *bikä* äccēr! Hagy *bikit* näkēm, nē bosszancs! Jäj, mondom, haggyanak má *bikimēt*. Nyuguggyig *bikiväl* a pora. Nindzs *bikässig* a fődön sohun.

bonya *bonya* ~ *bonyó* (*bonyát, bonyák, bonyám, bonyád, bonyája, bonyánk, bonyátok, bonyájok*) fn. 1. ‚nagyanya‘, 2. ‚öregasszony‘. — Mēgdúcólta (= megverte) sokszor az öräg *bonyát*. Monta *bonyánk* älägät, szēgin. Mindēnkinäk tuttára, bopa újöm *bonyára* (szólás-mondás).

bopa *bopa* ~ *bopó* (*bopát, bopám, bopád, bopja, bopánk, bopátok, bopájok, bopánál, bopánkäl*) fn. 1. ‚nagyapa‘, 2. ‚öregember‘. — *Bopa*, ithum az új cipöl! Kisó *bopa*, Kisó *bonya* (élt ott). Nagyanyámat még *bopámat* esmértem. A *bopját* muszáj vót kiássák a sírbül. Mēnyyēm fēl, monygya *bopánk* (a padlásra). A *bopánkäl* gyärmékēskēdēt.

buta (*butát, buták, butább*) mn. 1. ‚tomba, életlen‘, 2. ‚ostoba‘. — Naty paraszt vótam, nagy *buta* vótam. A *buták* nem hogy állának még, äty häjbä (letapossák az egészet). A lög-*butább* gyärmék az ägisz iskolába.

búza (*búzá, búzák, búzám, búzád, búzája, búzánk, búzátok, búzájok, búzáväl, búzás*) fn. ‚weizen‘. — A *búza* is ócsó most. A tiszta *búzá* älsöpröttä. A *búzá* is mēgörölik a kövön is? Tizēnhárom vika *búzá* attam a bábának (= tizenhárom gyermek keresztszülöje). Csak annyi *búzája* van, amänni vätni kã. Szükem van a *búzáväl* most.

deszka *dëcka* (*dëckát, dëckák, dëckám, dëckád, dëckája, dëckánk, dëckátok, dëckájik ~ dëckájok, dëckábul, dëckás, dëckáz*) fn. ‚brett, diele‘. — Itt a lapító a gyúró *dëcka*. Má nem horgyák háton a *dëckát* nyócvam méterén (a munkások). Nëm lähät kapni ë szál *dëckát*, së lécët. Tëttäm fuszni *dëckátot*, cölost is. Nëm vöd *dëckájok*. *Dëckázd* az ódalát, Pistil!

dufla (*duflább, duflán*) mn. 1. ‚nagyon jó‘, 2. ‚oltott‘, 3. ‚bőséges‘. — Araszozs, *dufla* zsëndäj, a lëkfinomjabb. Vöt ëgynél ëgy *dufla* óra. Vöt valami *dufla* csërësznyä. A legdufláp szöllö (a községben). Az ítel, az ënnivaló mëgvöd *duflán*.

eke *äkä ~ eke* (*äkit ~ ekit, äkik ~ ekik, äkim, äkid, äkijä, äkitëk, äkijëk, äkiväl*) fn. ‚pflug‘. — Öd barázdás *äkit* viszën (a traktor). Ätört az *äkijä*. Mos má nincs faäkijëk. Faäkiväl szántottak (régebb).

este *ästä ~ östä ~ este* (*ästít ~ estít, ästik ~ östék, ästém, ästéd, ästijä, ästénk ~ ästink, ästétëk ~ ästitëk, ästéjék ~ ästijëk, ästírá, ästíg ~ östíg ~ estíg, ästéjén ~ ästéjin*) fn. ‚abend‘.¹ — Ästä nëm vöt tánc. Minygyár *ästä* lëssz. Hãrmadik *este* röggönyre tettek. Fözzünk *ästírá* paszujt. Hätfü *ästírá* mëglëssz (a cipö). Rëggëltül *estíg* nyomjad a két ásó nyomot (ha nem tetszett itt maradnod). Ötven nöcseléd vöt, hogy rëggëltül *östik* fejít. Ó év *ästéjém* mëkkäzdik a táncot (a fiatalok).

fa (*fát, fák, fám, fád, fája, fánk, fátok, fájok, fänn, fábül, fának, fáji*) fn. 1. ‚holz‘, 2. ‚baum‘. — A *fatätü* ëttä mëg a *fákat*. Az ölibä *fát* vëtt. Adok ém *fát*. Aszt a *fákat* a fijak (= fiúk) visszavittik? Ojam futó, szúros *fája* van a szëdërnäk. Gyëngä *fája* van a novának (szölöfajta), írätlän. Nëm piross a *fája*. Mëgöltä a *fája* (a szölöt, mert nem vágták eléggé vissza). A fänä ässik a *fájába* s a tüzibä bälil! *Fájok*, az a hëgyën túl van. Äz a bagój minditig it huhogatott a *fänn*; én öt hattam a *fänn*. Hãrminc pëngöt én is attam a bükfának méterijér. A pockot is ärössáp *fábül* kiszitik. A szëk (= szeg) *fábül* väj tolluszárbul (volt). Dä osztán omlott a níp, s szëmbä väkta az örmëstërt ëgy darap *fáväl*.

fejsze *fëjszä ~ fejsze ~ fëszí* (*fëjszët ~ fëszët, fäjszék ~ fëjszék, fëjszém, fëjszéd, fëjszíjü, fäjszënk ~ fëjszënk, fëjszëtëk, fäjszëjék, fësziväl ~ fëszëväl*) fn. ‚axt, beil‘.² — Vëttä a *fëjszët*, hogy öjü mëg. *Fëszët* a hönnya alá tëtt (s elindult). A humbárt a *fësziväl* ärontotta. *Fëszëvë* väktuk el, ojam vöt, mind a szurok, csëpëgëtt.

fekete *fäkätä ~ fekete* (*fäkätít, fäkätik, fäkätijü, fäkätin, fäkätíbb*) mn. ‚schwarz‘. — Vam *fekete* föggyü (alapszínü fej-kendö). Örmim vöt a csúnya, *fäkätä*. A mindig *fäkätä*, väj kik

¹ A személyragos alakokat nagyrészt rákérdezés útján jegyeztem le.

² A személyragos alakokban felváltva használatos az *ä*, illetöleg *ë* hangzós is. A gyakrabban hallhatót említtem. Rákérdezés útján gyűjtöttem.

vót a muszuj. Akkó má vátozot, véd bárnábbat, *fákätti*. Mos mék töbnyirá *fákättikét* visálnák mind. A szemá *fákättija*, úgy is monygyuk. A bársom posztót papirozsba téttek, mék *fákättibá*.

gazda (*gazdát, gazdák, gazdám, gazdád, gazdája, gazdánk, gazdátok, gazdájok, gazdának, gazdász, -ság, gazdálkodik*) fn. 1. „házigazda”, 2. „ura vkinek”. — És az ärső *gazda* a rokonnyaji (t. i. a bíró rokonai a legjobb gazdák). Ami csak kellett egy *gazda*-täläkhöz (mindent készített). A *gazdák* lágelökrä atták a havazsba (a jószágot). Annak a *gazdának*, aki kirtä (adtak vetömagot). Vót egy zsidó, dä *gazdász* ämbër vót. Ot nagy *gazdaság* vót. *Gazdálkodik* a magájéba.

gerenda *gërënda* (*gërëndät, gërëndäk, gërëndäm, gërëndäd, gërëndája, gërëndänk, gërëndätök, gërëndájok, gërëndän, gërëndäba, gërëndäs*) fn. „balken”. — Hogy në gärnyäzzik a *gërënda* (bekenik). A szúj pusztittya a *gërëndät*. Tä Pisti, nincs egy *gërëndäd*? A *gërëndäba* fë vót kötvä, hintödzott a gyärmék a täkönöbä úgy istrangra. Tëgyäm fél a *gërëndäba*? *Gërëndäs* ház az ijän.

iskola *ëskola* ~ *iskola* (*iskolät ~ ëskolät, iskolänk ~ ëskolänk, iskoläba ~ ëskoläba, iskoläs ~ ëskoläs, -ji*) fn. „schule”.¹ — *Iskolät* vigäszttäm ott. Az *ëskolät* mëkszarättäm. Nëm vót *ëskolänk*, kocsomänk. *ëskoläba* vótam, teli *ëskola* vót rigëntä (azaz csak télen jártak iskoläba).

karika *karika* ~ *karik* (*ókarikät, karikäk, karikája, karikára, karikäba ~ kariköba*) fn. 1. „vasgyürü, vasperec”; 2. „kör”. — Két *karika* älig (a szöläötökén). Minden *karikät* lölök (a szöläöröl). Mos së hánnya a *karikäkät*? A hajkot koszoruba téttek, *karikäba*. A lányok värnak ity *kariköba* (= körbe ülve a fonóházban). Tëttäk ity *kariköba* (haját). Tëttik *karikára* is (t. i. kontykarikára a hajukat).

koma (*komät, komäk, komäm, komäd, komja, komänk, komätök, komájok, -ság*) fn. „gevatter, paté”. — *Koma*, vaty *komämuram*(-nak nevezik a keresztszölöket). Vót ëty *komäm*, älsö *koma* (= fökoma). Gyärä csak, *kis komäm*! *Komäd* vót, vërëshagymät adott ä. Jün a *komja*, s más, az osztän kilakik (= jóllakik). Az asszony *komäné* vaty *komäm*asszony. Van it *komaság* (t. i. ismerik és gyakorolják).

ma (*mäji*) ih. „haute”. — Drágájir vëttük s vësszük *ma* is. A zsidók *mäji* napik së szabadültak (a fogságból). Èn úgy megverem eszt a fijut a *mäji* napon!

maga (*magät, magam, magad, maga, magunk, magatok, magik ~ magok, magära, magätü, magájé*) nm. „selbst”. — Három fija katona, *maga* is katona vót. Ot vótam tizënkättäd *magam-mal*. Há, mondom, másod *magaddäl* (= gyermekkel) jüssz? Ithun a kapäväl käräsël kënyärät *magadnak*. Ärigy, mëny má *magadnak* (= menj már a csodäba)! *Magät* nëm älhatom,

¹ A többi személyragos alakot ismerik ugyan, de nem használják.

halálba (= halálosan) gyűlöllöm. *Magok* mék csak kizs bimbók (= fiatalok). Félvettük äszt a lobogós ingöd, gatyát s úgy vettättik lë *magikot* (= úgy fényképeztették le magukat). Ha nëm vállója átol, mënyën a *magájé* is (t. i. a vagyona, ha nem vállalja az adósság kifizetését). Vët *magára* valami ribirókot (= rossz ruhát). Nëm vót hütös fäläsígä, az apja *magára* (= egyedül) vót, rokkant ämbër. Tuttam én Andrász báty, hogy *magátú* mëkkapom.

mezge mäzgül ~ *mëzgül* (*mëzgit*, *mëzgitjü* ~ *mëzgitjü*) fn. ,a fa kérge alól kifolyó édeskës nedv'. — Az a tavaszi *mäzgül*. Min kijü a *mëzgitjü*. Fojik a *mëzgitjü* is (és) a lävä.

ruhá (*ruhát*, *ruhák*, *ruhám*, *ruhád*, *ruhája*, *ruhánk*, *ruhátok*, *ruhájik* ~ *ruhájok*, *ruhán*, *ruház*) fn. ,kleid'. — Bakkancsot vëtt a fäläsígëm s *ruhát*. Iluska mëgmutatta a *ruhájajit*. Äfilä *ruhába* jártak a rigi üdöbä. A *ruhanémü* izs drága. A *ruházott*, a főzöt näkëm özvätysígëmbä.

szälka (*szälkät*, *szälkája*, *szälkäs*, *szälkázik*) fn. 1. ,fárol lehasadt vékony, hegyes szilánk'; 2., akadály, gyűlölt személy'. — Dä má *szälka* vagyok a szëmigbä. A csälédëk is mëgvättäk (= megvetettek), *szälka* már a szëmigbä az öräg. Az a drága, *szälkäs* hús (jó a disznóból).

szoba szoba ~ *szaba* (*szobát*, *szobák*, *szobám*, *szobád*, *szobája*, *szobánk*, *szobátok*, *szobájik* ~ *szobájok*) fn. ,zimmer'.¹ — Má mëg is van a naty *szaba*. Hat cigány úty húsztta a pitärba s a *szabába*! Az inas *szobájából* jüttünk.

tisztta (*tisztát*, *tiszták*, *tisztám*, *tisztád*, *tisztája*, *tisztánk*, *tisztátok*, *tisztájok*, *tisztán*, *tisztább*, *tisztál*, *tisztáz*, -säg) mn. 1. ,tisztta fehérenmü', 2. ,teljesen', 3. ,rein', 4. ,csak', 5. ,igazán'. — Vam fen (t. i. a fölső szobában) nekëm *tisztta* fehér kendöm. A *tisztta* pucé (= üres) telekre kellöd gabonást, pincét, ekid, boronát, kaszanyelet, fonókereket (készíteni, s azt berendezni). *Tisztta* majomnak vält (= olyan lett mint egy majom). A *tisztta* búzát älsöpröttä. E *tisztta*, ahogy a jó Isten attta az igbe. Nëm ig bännä (t. i. a kemencében) mëg a *tisztta* csutkó (= kukoricacsutka) së. Äszt fogaggyák *tisztta* szivëjësën (t. i. azt az éjjeli zenét), ha mëkkärängätik háromszó, öccö (az égö gyertyát) az ablaknál. Hónap *tisztát* (kell adnom) rëjätok! *Tisztább* a víz a tälba.

vëka vika (*vikát*, *vikám*, *vikád*, *vikája*, *vikánk*, *vikátok*, *vikájik* ~ *vikájok*, *vikäs*, *vikástul*) fn. ,metzen'. — Vittäm väj kít *vika* mälit tüllä. *Vika* szërint vót fëróva (az adósság régen). Kít *vikát* szërezzëm valahun. Öt *vikäs* tákönö. Mikor ëty két *vikäs* csëbër tälü van, a vállám viszi két ämbër (szüretkor a hordóhoz). Szina rít tärübä vót nyóc köblös, hús-hárminc *vikäs* (földje). Önti fél*vikástul* a búzát a hombárba.

¹ A személyragos alakokat rákérdezéssel gyűjtöttem. Ritkán használt névszó.

A következő tőhasználatokat találjuk itt :

1. rövid váltóhangú tő : pl. *gazdaság* ; 2. hosszú váltóhangú tő : pl. *anyát, bopát*.

Hosszú tővéghangzó áll a : -t tárgyrag előtt : *anyát, barázdát, bonyát, bopát, butát, búzát, deckát, fát, fajszt, fákát, gazdát, géréndát, iskolát ~ ěskolát, karikát, komát, magát, mézgt, ruhát, szálkát, szobát, tisztát, víkát*. Kivétel a *rövid tőhangzóhoz* járuló *bikit, äkit, ästit ~ estit*. Itt az *i*-zés folytán keletkezett hosszú *i* megrövidülésével van dolgunk.

A többesszám jele is *hosszú tővéghangzóhoz* járul : *anyák, barázdák, bonyák, buták, búzák, deckák, östék, fák, fajszték ~ fajszték, fákátik, gazdák, géréndák, karikák, komák, ruhák, szobák, tiszták*. Kivétel az *äkit, ästik ~ östik* alakpár. Ez utóbbi esetben a bikali nyelvhasználat szerint hosszú és rövid tővéghangzó is állhat a többesszám jele előtt.

Az *-n határozórag* előtt hosszú tővéghangzót találunk : *duflán, fänn, géréndán, tisztán*. Kivétel a *fákátin*, ahol a hosszú *i* megrövidült.

Egyéb határozóragok néhány kivételével hosszú tővéghangú tőhöz járulnak. Rövid tővéghangzó áll az : *äktiväl, magammal* alakokban.

Mindíg hosszú tővéghangzós tőhöz járul az *-s melléknévképző* : *barázdás, búzás, deckás, géréndás, iskolás ~ ěskolás, szálkás, víkás*.

A *fäji* és *mäji* névszók kivételével az *-i melléknévképző* előtt mindig rövid tővéghangzós tő áll : *anyäji, iskoläji*.

A *-bb középfokképző* is hosszú tővéghangzós tőhöz csatlik : *butäbb, fäkätibb, tisztäbb*.

Rövid tővéghangzó előzi meg a *-ság, -ség* névszóképzőt : *bikässig, gazdaság, komaság, tisztaság*.

Az *-l igeképző* előtt hosszú tővéghangzós tövet találunk : *baräzdäl, tisztäl*. Kivétel a *bikil*.

A *-z igeképzőt* is hosszú tővéghangzós tő előzi meg : *deckáz ruház, tisztáz*.

A hangzórövidítő tövek csoportjában is — a hangzónyújtónál tapasztaltnál kisebb mérvű — ingadozás észlelhető. A kiegyenlítődés itt is megkezdődött a hosszú és rövid tőhangzós tövek között.

3. Hangzóvesztő és hangzótoldó névszótövek.

Ebben a csoportban a névszók csonka töve mássalhangzóval végződik (*eper*), a teljes tő pedig magánhangzóval (*epre*). A magánhangzóra végződő teljesebb tőből hiányzik a csonka tő utolsó szótagjának a magánhangzója. Ezért nevezik hangzóvesztő és hangzótoldó névszótöveknek (vö. Gombocz A. 32, Csúry I. 31). Ezek közé a névszótövek közé csak két-vagy többtagú névszók tartoznak. Gombocz nyomán az idetartozó névszókat az előforduló hangpárok sorrendjében csoportosítottam.

b + l.

kebel (*keblet, -em, -ed, -e, -ünk, -etek, -ék, kebli*) fn., *brust*'. — Főró *kebelit* öleld még! *Kebli* tanács van.

köböl (*köblöt, köblös*) fn. 1. ,négy vékányi ürmérték, négy véka mennyiség', 2. ,kisebb deszkamennyiség'. — Három-nity *köböl* dëcka. A lú vitt égyg-ety *köblöt* a hátánn. Vót ety *köblös* főggyä.

b + r.

eseber csëbër (*csëbrët, csëbrëk, csëbrëm, csëbrëd, csëbrä, csëbrünk, csëbrëtëk, csëbrëk, -bä, csëbrës*) fn., *zuber*'. — Nincs tãli a *csëbër*. Mikor ety két vikás *csëbër* tãli van, a vállám viszi két ämbër. Tótik még a *csëbrët*. *Csëbrëd*, zsendäjt hoztak. Vót egy naty káposztás *csëbrëm*. *Csëbërbä*, *facsëbërbä* óttyuk még (a tejet). A mokány *csëbrës* hozta lë a havazsbul.

szobor (*szobrot, szobrok, szobra*) fn., *statue*'. — Aj, *bä szíp szobor* az Zilajon! Ot vam Väsälényinäk a *szobra*.

e + k.

pecek pëcëk (*pëckët, pëckëk, pëckëm, pëckëd, pëckä, -käl*) fn., *stift*'. — Bälé tészën ety kis fát, az a *pëcëk*. Két láncszëmbä tészën ety *pëckët* s összäköti. *Pëcëkkäl* bészorittyák.

pocok (*pockot, pockok, pockol*) fn., *ék*'. — A *pockot* is ärössäp fábul kiszitik. Aväl *pockóják* ki a lábát (az asztalnak).

e + r.

kaeor (*kacrot, kacrok, kacrom, kacrod, -ja ~ kacra, kacrunk, kacrotok, kacörjok, kacórräl*) fn., *einschlagmesser*'. — Összä-vagdosta til-tul ety *kacórräl*.

es + k.

biesok (*bicskot, bicskok, bicskom, bicskod, bicskája, bicskäs, -kal*) fn., *taschenmesser*'. — Sog *bicskäs* (jöjjetek ide)!

luesok (*lucskos, lucskol*) fn., *nässe*'. — Ha valami vizäs, asz monygyuk, *lucskos*. A muszùj is lë vót *lucskólva* s a pãnygyäl is. Läszedëm a szoknyámot, *lëlucskolom*. *Lucskolás*, nëm szëdis, *lucskolás*.

moesok mucsok ~ *mocsok* (*mucskot ~ mocskot, mucskos ~ mocskos ~ macsikos, -säg, macsikol*) fn., *schmutz*'. — A zsidó *mucsok*, ronygy. Úty szittam (= szídtam) aszt a *mucskos* olát! *Mucskos* fogó vót. A szádba teszed aszt a *mucskos* pappirt? *Macsikos* munka (a bélmosás). Mëgëttä a *mucskóság*.

d + r.

fodor *fodor* ~ *fodör* (*fodrot, fodrok, fodra, fodros*) fn. ,krause'. — *Fodör* van a szoknyánn. Oda csinállok ojam *fodrot* (t. i. a szoknyára). *Fodrot* tészén rá. *Fodrokat* rak rējá. *Fodros* ruha, *fodros* az ája.

gödör *gödör* ~ *gödör* (*gödrot, gödrök, gödrä, -bül, -tül, gödrös*) fn. ,grube'. — Ámbörök csinálták a vármét, egy *gödrot*. Vót ë kizs *gödrä* (a talajnak). Annyi kizs *gödrä* vót. Vonszójanak ki a *gödörbül*.

meder (*médret, medrije*) fn. ,strombett'. — A *medrije* erőssen szilës.

szeder *szédër* (*szédret, szédrek, szédrem, szédred, szédra, szédrünk, szédreték, szédrek, -nek, szédres*) fn. ,brombeere'. — *Szédret* (t. i. szederizet) is kizsitünk. A *szédret* kártyussal (= kis fából készült edény) viszik. Ojam futó, szúrós a fája a *szédërnek*.

veder *védër* (*védret ~ vedret, védrek, védrem, védred, védra, védrünk, védreték, védrik, -ig, védres*) fn. ,eimer'. — Bälétettäm a lékfimonjabbikat, nyóc *védret*. Hozom bé a *védret*. Nägyvän kräjcärir egy *védret*. Nëm kaptam egy mázas *védret*. Várálmáson kapsz ojam *védrekät*. A másik *védrünk* nëm jó? Vót háromszáz *védërig* bora.

t + r.

motor *motor* ~ *motör* (*motrot, motrok ~ motorok, motrom ~ motorom, motorod, motörja, motrunk, motrotok, motörjok*) fn. 1. ,gépkocsi', 2. ,a malmot hajtó benzinmotor'. — Ety fähír *motör* vót itt. Jó vót a *motor*, jól hájtott. Tártottam egy *motör*-malmot, itt a faluba. Vázättä a *motrot* (a gépsz). Ot van näkünk *motrunk*.

g + ly (j).

bagoly *bagój* (*bagjot ~ -t, bagjok*) fn. ,eule'. — Äz a *bagój* minditig it huhogatott äzën a fánn. Aszt a várjak s a csókák kärgätik, üzik a *bagjot*. *Bagójt* láttam.

fogoly *fogój* (*-t, fogjok*) fn. ,gefangene'. — Tisz hónapig vótam *fogój*. Sok orosz *fogójt* hoztak. Mim *fogójt*, úty tártoták itt.

g + l.

szeglet *széglät* ~ *szégälät* (*szégälätét, szégälätën ~ széglätënn, szégälättyä*) fn. ,ecke'. — È kis *szégälätét* vágj, mä vacsorälék. Ojan kürtös vót a *szégälätën*. Az asztal *szégälättyirä* léültäm.

g + z.

tegez tægzä (*tægzét, tægzéväl*) fn. ,íj'.¹ — Mikor a *tægzä* lésött (leszállt a lóról a vadász). A *tægzét* älévéttük. A *tægzéväl* nēm tutták lélüni.

r + h.

tereh tere ~ *tärä* ~ *täri* (*tärét* ~ *tärit, täribä, tärinäk, terivä, tärhës* ~ *tärhäs*) fn. 1. ,last', 2. ,rakomány, szállitmány', 3. ,állapotos'. — Széd äty-kéd zsák *tere* gyümöcsöt (s megy a városba vele). Naty *tärä* vót az! Kicsi *täri* vót. A hunyadi (t. i. a Bánffyhunyadon lakó leánya) mëgin *täribä* van. Nën dógoszta tizäd ríszit annak a *tärinäk* mind én. *Tärhës* asszont nën láttam (városön). Nagy, nähisz, *tärhäs* munka marad a níp nyakára.

j + k.

ajak (*-at, -ak, -am, -ad, -a, -unk, -atok, -ok, -nak*) fn. ,lippe'. — Mëgüttä az *ajakát* a gyärmëknäk, hoty kihasatt. Jäj, hoty fäj az *ajakam*! Aszt *ajaknak* monygyuk.

j + m.

majom (*mäjmot, mäjmok, mäjmom, mäjmod, -ja, mäjmunk, mäjmotok, -jok, -mal, -nak*) fn. ,affe'.² — *Majom* vagy? Üs näröd a *mäjmot*? Fus szë nbä a *majommal* (= olyan vagy, mint a majom). Tiszta *majomnak* vált (= olyan lett, mint a majom).

k + l.

akol akó (*-t, -ba*) fn. ,stall'.³ — Éccakára *akóba* häjtottuk a csikókat.

ököl (*öklöm, öklöd, öklä*) fn. ,faust'. — Annyi kis fütöt túró mind a fél *öklöm* (egy pengő). Eggyik härem ojam mind a két *öklöm*. Az *öklöt* sē nagy. Az *öklömmel* attam neki. Az *ökliväl* ütöt mëg.

pokol (*poklot, pokla, -ba, poklos*) fn. 1. ,hölle', 2. ,a tehén ellésekor kijövö lebernyeg'. — A tähënnäk a *pokla*, amit äldob (ellëskor). Ojam bël*poklos* ämbërök vótak.

k + ny.

takony (*taknyot, taknyom, taknyod, taknya, taknyos*) fn.

¹ Ritkán használt névszó.

² A személyragos alakokat rákérdezés útján gyűjtöttem.

³ Ma már csaknem ismeretlen névszó.

„rotz”. — *Takony* az órod alatt. Haszontalam vagy a világon, *taknyos! Taknyos* vaty, tē gyärmék!

k + r.

bokor bokor ~ *bokòr* (*bokrot, bokrok, bokra, -ba, bokros, bokrozik*) fn. „strauch”. — A *bokòr* nēm jó. Úgy bánom äszt a *bokrot*, nincs ärm (kivägni). Nēm kökiny, nagy *bokrok*. A *bokrok* alat tärömnäk a gombák. Abból a *bokrogbúl* sokat kiväg. Menny a *bokòr*hoz! Mëksürüzöt vóna, *mëgbokrozot vóna*, ha nēm (nyesik meg).

eukor cukor ~ *cukòr* (*cukrot, cukrok, cukrom, cukod, cukra, cukrunk, cukrotok, cukrok, cukros, cukroz*) fn. „zucker”. — Hozog bé nækét *cukrot*. A *cukrot* mëgutálta. Törjã ki a nyavaja még a gyárját is a *cukòr*nak. Mëg van *cukrozva* a pánkó?

esokor csokor ~ *csokòr* (*csokrot ~ csokòrt, csokrok, csokrom, csokrod, csokra, csokrunk, csokrotok, csokrok, csokros*) fn. 1. „blumenstraus”, 2. „szalagcsokor”. — Három kis *csokòrt* vitt. Ot *csokra* vót a hajába. Ära vállat (öltött magára), ojam mind a märevaló s vót pändlika *csokrosonn* a vállán.

iker (*ikrek*) fn. „zwilling”. — *Ikrek* azok. *Ikrek*et hozott a világra.

ökör (*ökröt, ökrök, ökröm, ökröd, ökrã, ökrünk, ökrötök, ökrök*) fn. „ochs”. — Két jó bihajom, *ökröm*, lovam vót. Két jó *ökrã* vót, jó sãbës járásu. *Ökrünk* vöd, bihajunk vót. Mënyën, az *ökrönäk* hosz színát. *Ökrönek* számot tèt vóna (t. i. olyan nehéz munka volt).

tükör *tükör* (*tükröt ~ tükröt, tükrök, tükröm, tükröd, tükrã, tükrünk, tükrötök, tükrök*) fn. „spiegel”. — Födig írö *tükrök* (voltage).

l + g.

dolog (*dógot, dógok ~ dölgek, dógom, dógod ~ dölgod, dógã, dogunk, dógotok, dógok, dógos, dógozik*) fn. 1. „arbeit”, 2. „holmi”.¹ A kis üstöm főzöd *dölgek*et isszák. Èn az én *dógom*ot évigzëm, s äsztán nēm parancsöl sënki. Neköd vam még megvetve gyapottazs *dölgod*. Falu *dógã* vót a tënnap älött. Ojam pontosom mëkesinãja a *dógãt*! Az ojan *dógos* ämbër vót! Nēm *dógozik* az ägisz nap, älszik.

l + k.

lélek *lélék* ~ *lélek* ~ *lülék* (*lälkët, lälkëk, lälkëm, lälkëd, lälkã, lälkünk, lälkätëk, lälkëk, lälkës, lälkãtlãn*) fn. „seele”. —

¹ Az azonszótagú *l* a legtöbb esetben kiesik, különösen a gyors. hanyag beszédben.

Ez rossz lélek volt. A lilék ment ki bálullá. Én kinisztám a lalkéd bálullá? Azok a rossz lalkék. Jáj, lalkém, többät nem bírtá (gúnyos kérdés)? Nem ugyan. Sajnálom, a lalkém fáj, ha látom. Annak a lalkä mindék fúrdossa.

telek taläk ~ **telek** (tälkät, tälkék, tälkém, tälkéd, tälkä, tälkünk, tälkätök, tälkék, tälkén, -höz, -rú) fn. ‚grundstück‘. — Härminckét taläk volt az ägisz falu. Äszt örököltük, äszt a tälkät anyámtul. Ety pucér tälkät kapott. Sok, szép, naty tälkék voltak itt, az apja vött ety tälkät. Hogy ojan csäliggyä lëgyën, hogy në tuggya äszt a tälkät megörizni! Külön tälägübä van az äggyig bättya. Fëlmirtük a Möríc tälkit. Ami csak kellött egy gazda täläkhöz. Ärú a täläkrú (nem megyek sehova).

tulok (tülköt, tülkók, tülkom, tülkod, tülka, tülkünk, tülkötök, tülkók) fn. ‚farre‘. — Ni, mijän szép tülköt fogod bé, kättöt! Äj, bä szíp két tülkod volt!

l + m.

álmom (álmot, álmók, álmom, álmod, álma, álmunk, álmotok, álmók ~ álmuk, álmos, -talan, álmodik) fn. ‚traum‘. — Ety kis szíp álmom älrí (este). Álom nem jön a szemëmrä. Álmomba álmottam. Ojan sötít volt álmomba! Az ijäl álmomba ojam magos házat láttam! Álomtalan (= keveset alvó) ämbër volt.

hálom (hálmot, hálmok, hálmom, hálmod, hálma, hálmunk, hálmotok, hálmok, -ná, hálmoz) fn. ‚hügel‘. — Ahogy van a hálom az ärdő szilën (úgy húzódik a határ). Akkor (t. i. tagosításkor) újítottuk meg äszt a hálmot. Nem hatták a hálmot. Ej, baszam az anyádnak a sírhálmát, sze itt ém poroncsolok! A hármashalomná ot van három kü. Az ägisz határ ki van hálmozva.

jövedelem jövedelëm (jövedelmet, jövedelmem, jövedelmed, jövedelme, jövedelmünk, jövedelmetök, jövedelmik ~ jövedelmék, jövedelmez) fn. ‚einnahme‘.¹ — Jövedelëm volt elíg. Nagy jövedelmet hozott (a havas). Nekëm nincs nagy jövedelmem.

késedelem kisädälëm (kisädälmet ~ kisedelmet, kisedelmék) fn. ‚késés‘. — A bangba ännyi s ännyi kamat kisädälëm. Mëgin hájtya (az óra) a kisedelmet.

lakodalom (lakodälmat, lakodälmak, lakodälmam, lakodälmad, lakodälma, lakodälmunk, lakodälmatok, lakodälmok, -ba, lakodälmas) fn. ‚hochzeit‘. — Mikör van lakodalom, a násznaty kändöjit përcrä tészik. Mikör lëssz a lakodälma Pali? Emen-tünk a lakodalomba Zsobokra s fëborültünk (a szánnal). A bikali lakodälmas urak (felborultak, mondták a faluban).

malom (mälmot, mälmok, mälmom, mälmod, mälma, mäl-munk, mälmotok, mälmok, -ba) fn. ‚mühle‘. — Akár lëfele, akár

¹ Az e hangot ritkábban ejtik ä-nek. Ezért nem jelöltem, illetöleg soroltam fel a párhuzamos alakokat.

félfele, (de) vigyik (= költöztessék) a *málmot*. *Vizimálmok* vannak (errefelé). Vót nákünök egy *málmunk* itt a faluba. Lepecsítették a *málmunkat*. Ém mejek hónap a *malomba*.

szerelem *szärälëm* (*szärälmät, szärälmä, szärälmës*) fn. ,liebe'.¹ A *szärälmät* hazutta, várjä még az Istän! Äddik tär-tott a *szärälmä*. S a lëjän nagyön *szärälmës* vót.

veszedelem *väsödälëm* (*väsödälmät, väsödälmäk, väsödälmës*) fn. ,gefahr'. — Minditig *väsödälmës* világ vót. A zöt hirnyó a *lägväsödälmäsäbb* (ellensége a gyümölcsfáknak).

ly (j) + k.

kölyök *köjök* (*köjköt, köjkäk, köjkä, köjkäzik*) fn. ,junge'. — Rosz *köjök*! *Köjök* a még. Värjä még az Istän äszt a *köjöt*! A fänä egyëm mëk, taknyos *köjkä*! *Mëkköjkäküzelt* a kutya.

sulyok *sujok* (*süjkot, süjkok, süjkom, süjkod, süjka, süjkol*) fn. ,gewicht'. — *Sujokkäl kisüjkojuk* a mosósziükën (a ruhát).

ly (j) + m.

selyem *säjëm* (*säjmet, säjmek, säjmem, säjmed, säjmä ~ -jä, säjmünk, säjmetük, säjmek, säjmez*) fn. ,seide'. — *Säjëm* pántlikába (jártak régen). Három rämbeü pändlika (volt a leányok pártáján) zöt, piros, kik *säjëm* sinyör. A cifra märevaló bäräm-börbül vót s ki vót *säjmezvä*.

m + r.

gyomor (*gyomrot, gyomrom, gyomrod, gyomra, gyomrunk, gyomrotok, gyomrok, gyomron*) fn. ,magen'. — Nëm jó a *gyomrodnak* näkët së. Sëm a *gyomra* nëm fáj (a bortól), a *gyomornak* jó. Tälä légyën a *gyomra* (ez a fő). Mëktisztittya az ämbërnäk a vérit (a bor) s a *gyomorra* jót tészën. *Gyomron* üttä (= ütötte) a gyärmëkët.

p + r.

esupor (*csuprot, csuprok, csuprom, csuprod, csupra, csuprunk, csuprotok, csupörjok, csupörba*) fn. ,töpfchen'.

eper *epër ~ äpër ~ eper* (*eprët ~ äpřët, eprök ~ äpřök, eprëm, epröd, epre, eprünk, eprëtök, eprök, eprész*) fn. ,erdbeere'. — Rëndës földiepër. S äszt, az *eprët* is (készítik beföttnek).

kapor (*kaprot, kaprom, kaprod, kapörja, kapörnak, kapöräl*) fn. ,dille'. — *Kapor* nállunk is terem. *Kaprot* a káposztába tésznök.

¹ A többi személyragos alakot is ismerik ugyan, de nem igen használják.

r + g.

féreg *firég* (*firgät* ~ *firget*, *firgäk*, *firgäm*, *firgäd*, *firgä*, *firgünk*, *firgätäk*, *firgik*, *firgäs*) fn. ‚wurm‘. — Läettä a *firég* (a gyümölcsfák levelét). A *firgät*, ha megöli (csak akkor védheti meg a fát). A disznóba kötözöt *firget* (ki kell hajtatni). A *firgäkät* szedi összá a sármánkó s a cinégä.

horog (*hòrgot*, *hòrgok*, *hòrgom*, *hòrgod*, *hòrga*, *hòrgunk*, *hòrgotok*, *hòrgok*, *hòrgon*, *hòrgas*, *hòrgol*) fn. ‚hacken‘. — *Horog* a nyakára! Hosz ki a *hòrgot* a pájtábù! *Hòrgokkäl* szettä ki a tisztnäk. Väj szallag (díszítette), väj ki vót ë kicsit *hòrgasom* várva. Ótnäk eggyät älrä s eggyät vissza, úty *hòrgasra*.

kéreg *kirég* (*kirgät*, *kirgä*, *kirgin*, *kirgäs*) fn. 1. ‚rinde‘, 2. ‚a csizma és cipő hátsó, sarokkörüli kemény része‘. — Nëm szárättik aszt a naty *kirgät* (a csizmán). Dë aväl nëm hajült, mä nëm ängöttäl A *kirgin* kërésztlül fúrja a *firég*.

méreg *mirég* (*mirgät*, *mirgäk*, *mirgäm*, *mirgäd*, *mirgä*, *mirgünk*, *mirgätäk*, *mirgäk*, *mirgäs* ~ *mirgäs*, *mirgëlödik*, *mirgez*) fn. 1. ‚gift‘, 2. ‚düh‘. — Èszën azir a *mirég*. Dä mijäm *mirgäm* vót! *Mirgäs* vót, ojan dühüs. *Mirgäs* az ojan, hogy! Nëm tuttunk innya (= inni) së, mim meg vót *mirgävzä*.

nyereg *nyärég* (*nyärgät*, *nyärgäk*, *nyärgëm*, *nyärgöd*, *nyärgä*, *nyärgünk*, *nyärgätäk*, *nyärgäk*, *nyärgës*, *nyärgäl*) fn. ‚sattel‘. — *Nyärég* alat së mënt (a ló). *Nyärgät*, mid (= mit, t. i. más dolgokat) bëhörtak.

r + k.

árok (*árkot*, *árok*, *árkom*, *árkod*, *árka*, *árkunk*, *árkotok*, *-jok*, *árkol*) fn. ‚grube‘. — Az *árokot* mëkcsinälta a kössig. Nëm vót az *ároktól* csak ännyrä.

berek *bäräk* (*bärkät*, *bärkäk*) fn. ‚hain‘.¹ — Hallottä tē id *bärkät*?

bürök (*bürköt*, *bürkök*, *bürkit*) fn. ‚schiebling‘. — Mik lëkaszájuk a fúväl a *bürköt*.

farok (*färkat*, *färkak*, *färkam*, *färkad*, *färka*, *färkunk*, *färkatok*, *färkik* ~ *färkok*, *färku*, *färkas*) fn. ‚schwanz‘. — Filät, *färkad*, bërt a kocsonyába tesszük. A boszörkännak it (t. i. hátul) *färka* van. A sörénnyit s a *färkät* mekhatták (a lónak). Hogy nē värjä szemkösztt egymást a *färkával* (levágják). Kokas*färku* fú van ännyi magossan (= nó ilyen magasra), virágja van. Sok *färkas* vót it rigën.

hurok *urok* (*ürkot*, *ürkok*, *ürka*, *ürkol*) fn. ‚schlinge‘. — Ère csináj eggy *ürkot*! *Ürkot* köt az ämbër a cernára. Aszt az

¹ Személyragos alakjait ismerik ugyan, de nem használják. Ritkán hallható névszó.

ürkot úgy összehúsztuk, ot vót a bál (= köteg). *Urokra* húzódik a fonál. Id bälöl *urokra* van (t. i. a darázsolás).

marok *marék* ~ *marok* ~ *marik* (*márkot, márkom, márkod, márka, márkunk, márkotok, márkok, márkol*) fn., 'hohle hand'.

— **Ëggy** *összamarék* kis por, s hét koponya (van a templom alatti kriptában). Meddő *marok* (= áldástalan kéz). Mind az *összemárkom*, vészén *ëggy* annyi kis ingët, hogy még a mäjit sē takárja. A *márkomba* nēm fir. A *márkába* vēszi a kändert. Innät is *ëgy marikkal*, onnat is *ëgy marikkal* (vesz).

murok (*mürkot, mürkok, mürkom, mürkod, mürka, mürkunk, mürkotok, mürkok*) fn., 'möhre'. — A *mürkot* így ette. Szípën a *mürkot* lërakni (a pincébe). Vót *mürka*, ubörkája.

nyirok (*nyirkot, -ja, nyirkos*) fn., 'feuchtigkeit'. — Nēm birt ú älig *nyirkot* kapni. *Nyirokja* van a pincénäk, nädväs.

sarok (*sárkot, sárkak, sárkam, sárkad, sárka, sárkunk, sárkatok, sárkik* ~ *sárkok, sárkon, -ba*) fn. 1. 'ecke', 2. 'cipő-sarok', 3. 'a ló patkójába tett vassarok'. — Dē vam bännä (t. i. a ló patkójában) *sarok*. A *sárkod* bälü kē tenni. *Ëgymás sárkát* tapottuk. Kē rátenni a *sárkára* patkót. Az *ucca sárkon* (állt a rendör). *Äbbä* a *sarogba* vam bitivä.

szurok (*szürkot, szürkom, szürkod, szürka, szürkunk, szürkotok, szürkok, szürkos*) fn., 'pech'. — Fejszévè váktuk el, ojan vót mind a *szurok*, csöpögött. *Szurok* csak fenyőfám van. A *szürkot* a *käzirä* is tészik, hoty szija (a kelevényt), hoty fokaggyon ki. Vót ijän kórpa s a *szürkod* bälitettä, hogy a szöröségít ragassza lä (a fonálnak), hogy jobbam mënnyëm a bördäba a fonäl.

torok (*törkot, törkok, törkom, törkod, törka, törkunk, törkotok, törkok, törkon*) fn., 'kehle'. — Fáj a *törkom*, mēkhültäm. A *törkába* csak még vót akadva valami. Örditottak, hogy a *törkok* szakat ki. *Törkom* fokta a másikot. Fogja a macskát *törkon*.

r + m.

barom (*bärmot, bärmok*) fn., 'vieh'.¹ — *Barom* nēm vót sēmmi. A *barompijacra* vittäk (állatokat eladni). Jütt a *baromörvas* mindën hētën.

három l. a hangzónyújtó névszótövek között.

járom (*jármat, jármak, jármam, jármad, járma, jármunk, jármotok, jármok, jármás* ~ *jármos, jármaz*) fn., 'joch'. — A *járom* az ökörnek kell. *Járommal* húzott a tähén. *Jármos* mährája van. Vöd börnnyut s asztán *jármás* jószágot. Hät, akinek van *jármos* jószága!

¹ Ritkán használt névszó. *Barompiac* és *baromörvas* összetételben általános.

karom (*kàrmol* ~ *kasmol*) fn. ,kralle'. — *Kasmol* a macska, béliüttä a *kõrmit* a vállamba. *Mëkkõrmëlli* vāj *mëkkàrmõja* a macska.

korom (*kõrnot*, *kõrmos*, *kõrmoz*) fn. ,russ'. — A *korom* akkó mëggyül. Mëggyüttya a *kõrnot*. Attul a *koromtul* gyúl mëg. *Korommal* kiégäti (a kéménysepró a kéményt).

kõrõm (*kõrmõt*, *kõrmök*, *kõrmõm*, *kõrmõd*, *kõrmä*, *kõrmünk*, *kõrmõtök*, *kõrmök*, *kõrmél*, *-näk*) fn. 1. ,nagel', 2. ,a ló patája'. — Äszt *kõrõmháznak* monygyák. Lëvågom a *kõrmõt*. A *kõrmit* mëktakarítottuk (a lónak). Asz *kõrõmnäk* hittuk. *Mëkkõrmëlli* vāj *mëkkàrmõja* a macska.

orom *õrmó* (*-t*, *-ja*) fn. ,gipfel'. — *Mëkkõt*, ni mijän *õrmõja* van (a kelésnek). Az *õrmõjára* mënt.

terem *terem* ~ *tärëm* (*tërmët*, *tërmëk*, *tërmünk*) fn. ,kórházi szoba'.¹ — Amikó jüttek a mi *tërmüngbe*, mindik hét óra vót.

verem *värëm* ~ *verem* (*värmët*, *värmëk*, *värmëm*, *värmëd*, *värmä*, *värmünk*, *värmëtëk*, *värmëk*, *värmäl*) fn. ,gruft'. — Ämbërek csinálták a *värmët*, ëgy gödröt. *Värëmbä* bälërakta.

r + ny.

torony (*tõrnyot*, *tõrnyok*, *tõrnya*, *tõrnyon*) fn. ,turm'. — Akkó *fatorom* vót. Äszt a szíp *tõrnyot* in (= én) *ämältäm*. A *toronhoz* vāj kiläncvän ölot (t. i. öl követ) *mäjdñëm* mind mi hántuk (ki).

sz + k.

észak (*-ra*, *-os*) fn. ,nord'. — Az *északos* häjñäk monygyák.

fészek *fiszëk* ~ *fiszëk* (*fiszëkät*, *fiszëkäk*, *fiszëkäm*, *fiszëkäd*, *fiszëkä*, *fiszëküñk*, *fiszëkälëk*, *fiszëkëk*, *fiszëkäl*) fn. ,nest'. — Nëm kël näki a *fiszëk*, nëm kël näki a madár së (= nem jár haza, a feleségét sem szereti). Kít vikás *fiszëk*. A *fiszëkät* (= a családi otthont) szäräti, dë madár (= feleség) nëm këñäki. Mëgvërtük alaponn a *fiszëkibä* (a muszkät). Ärász alat *fiszëkäl* a fäcskä.

piszok (*piszokot*, *piszokok*, *piszokos*) fn. ,schmutz'. — Äggy ojam *piszok*, hitvám fähírníp. Jäj, dä *piszokos* vaty, tä Läjcsil *Piszkosabbak* vótak mind a cigányok.

üsözg (*üszkõt*, *üszkös*) fn. ,brand'. — Nagy, magos, fäkätä, mind az *üsözg*. *Üszkös* a búza.

sz + l.

jászol *jászój* (*jászlat*, *jászlak*, *jászlon*, *-bul*, *jászlas*) fn. ,krippe'. — Tõñkrätëtt hídlást, *jászlat*, mindënt. Rácsõjbul ëtättik, a *jászõjbul*.

¹ Igen ritkán hallható névszó.

sz + n.

haszon (*hasznót, hasznom, hasznod, haszna, hasznunk, hasznótok, hasznok, hasznos, -talan, -véhátállán, mihaszna, használ*) fn. ,mutzen'. — Nagy *hasznót* hájtott a taváj. Ném vót sok *hasznom* bälüllä. *Hasznótalam* vagy a világon, taknyos! Áz mind ojam *mihaszna* dolog, ä kē hogy igässä. Más *hasznája* bämvalóját (= belső telkét), kümvalóját (= külső birtokát). Ki vót jukálva a száránn (a csizma), csag Dávit Pista *használta* vót, äggy öräg ämbër.

vászón *vászón* ~ *vászony* (*vászónat, vászónak, vászónom, vászónod, vászóna, vászónunk, vászónótok, vászónok, vászónból* ~ *vászónbül*) fn. ,leinen'. — Büjjeb mind a *vászóngatya*. *Vászóny* ink (is) pappir (manapság). Igen drága *vászónat* szüni! Ojam fejr *vászónat* szüttek, hogy mék fémlött. Kítünő *vászónakat* szünek. Penygyël, *vászónból*, nigy nyüstös. Van alatta pänygyäl, gyapot *vászónbül*.

t + k.

átok (*átkót, átkok, átkom, átkod, átka, átkunk, átkoz*) fn. ,fluch'. — Az *átok* nēm fog. Mëkfokta az apja *átka*. *Mëgátkoszta* mëg a maradékját is.

(**étek**) *itü* (*itüjäk*) fn. ,étvágy'. — Nagy *itüjäk* vótak.

reték *reték* ~ *räték* (*retkët* ~ *rätkët*, *retkek* ~ *rätkek*, *retkëm, retkëd, retke* ~ *rätkä, retkünk, retkëték, retkék*) fn. ,rettig'. — Hagyma, *reték*, káposzta (van a kertben). Hagymát, *retkët* vëttig zsákostül, zsák számra.

titok (*titkot, titkom, titkod, titka, titkunk, titkotok, titkok, titkos, titkol*) fn. ,geheimnis'. — *Titkot* örizni tudni kell.

vétek *véték* (*vétkëzik*) fn. ,vergehen'. — Nagyot *vétkëzett* ü akkor.

t + r.

bátor (*bátört, bátrak, bátron, bátrabb*) fn. ,tapfer'. — *Bátor* embër vót a magyár. *Bátor* ämbër az! Mëhäd *bátron* oda.

lator (*latrok*) fn. ,ehbrecher'.¹ — *Lator*, it ritkán monygyák. Júnnek a *latrok*, a biblijába.

litér *litér* ~ *litër* (*litërt, litërës, litërenkint, litërit, litërestül, litërig, litërir*) fn. ,liter'. — Két *litér* tejet léäd. Vëttäm ägy *litër* szëszt. Attam ém paszüjt, öt *litërt*. Szëttik kupánkint, *litërenkint*. Mind it vannak a két *litërës* lábosok. *Litërës* fôrma (= kb. egy literes nagyságú) csupor. Száz *litërig* is fôsztäm törkõjt. *Litërestül* atta a bënzint. Hãrminc fillërt (adott) mindën *litërir*.

¹ Ritkán használt névszó.

sátor (*sátrat, sátrók, sátorral, -os*) fn. ,zelt'. — *Sátor* nãm vót. Hét *sátoraj* (ember) van, asz monygya. Az a Lula Márton csinált ojan nıgy öläs *sátrat*. *Sátrók* vótak. Min táli vót *sátorral*.

ty + l.

fátyol (*fátyólt, -ak, -om, -od, -ja, -unk, -otok, -jok, -on*) fn. ,schleier'. — Szoktak *fátyólt* tenni rá. Fikötönäk tészik a *fátyólt*. Naty *fátyolak* vótak ott. Nëm vót mindënkinäk *fátyolja*. Azonn a *fátyolon* csüngenek szıp nemzeti szallagok.

ty + r.

szatyor *szatyór (-t, szatyrok, szatyrom, szatyrod, -ja)* fn., ,zecker'.

z + l.

kazal *kazál (-t, kazlak, kazlam, kazlad, kazla, kazlunk, kazlotok, kazlok, -ba)* fn. ,schober'¹ — Ha vóna naty *kazál*! A *kazált* nëm tıpszta męg. A szálmát *kazálba* (rakják).

z + m.

izom (*izmos*) fn. ,muskel'. — *Izmos*, äröss ämbër vót al

z + r.

ezer *äzër (-ät, -it, -än, -äs)* szn. ,tausend'. — *Äzër*, *äzër-öccáz* (ember) äsett ä. Ki ad näki szászhúsz *äzëret*? *Äzërit* a zsendäjnak két forintér vättë. *Ëggy äzrad* vëtt részt abba.

A felsorolt névszók alapján megállapítható, hogy a hangpárok egyike rendszerint folyékony- (liquida) vagy orrhang (nasalis). Az önálló zár- (explosiva) és réshang (spirans) kapcsolatok között leggyakoribbak a: *p + r, sz + k, t + k, ty + k*.

A következő négy típus állapítható meg a hangzovesztő és hangzótoldó névszótövek között:

1. teljes tő tőhangzóval, pl. *vëdrët, köjkäk*;
2. teljes tő tőhangzó nélkül, pl. *färku, äprész*;
3. csonka tő tőhangzóval, pl. *szëgälätët*;
4. csonka tő tővéghangzó nélkül, pl. *bagöjt*.

A *tárgy ragja* járul: 1. *teljes tővéghangzós tő* höz a következő névszóknál: *keblët, köblöt, csëbrët, szobrot, pëckël, pockot, kacrot, bicskot, mucskot ~ mocskot, fodrot, mëdrët, szëdrët, vëdrët ~ vedrët, motrot, bagjot, tãgzët, tãrët ~ tãrit, mäjmot, poklot, taknyot, bokrot, cukrot, csokrot, ökröt, tükrot,*

¹ A személyragos alakokat rákérdezéssel gyűjtöttem.

dógot, (= dolgot), lälkét, tälkét, tülköt, álmot, hálmot, jövedélmet, kisädälmat ~ kisedélmet, lakodälmat, mälmot, szárälmat, väszädälmat, köjkät, süjket, säjmét, gyomrot, csuprot, äprét, kaprot, fírgät ~ fírgét, hörgöt, kírgüt, mírgüt, nyärgét, árket, bärkét, bürköt, färköt, ürket, märket, mürköt, nyírköt, sárket, szürket, törket, bärmot, jármot, körmöt, körmöt, örmöt, tärmet, värmét, törnyöt, físzkät, píszkot, üszköt, jászlat, hasznot, vásznot, átkot, retkét ~ rätkét, títköt, sátrat; 2. csonka tő tővéghangzóval: szögälätét, ajakat, äzärät; 3. csonka tő tővéghangzó nélkül: bagöjt, fogöjt, bátört, litért, fátyölt, szatyört, kazált. A tővéghangzó: a, o, ö, e, ä, ä.

A többesszám ragja előtt állhat: 1. teljes tő tővéghangzóval a következő névszók előtt: csébrék, szobrok, pëckék, pocok, kacrok, bicskok, fodrok, gödrök, szédrek, vëdrök, motrok, bagjok, fogjok, májmok, bokrok, cukrok, csokrok, ikrek, tükrök, dölgek, lälkék, tälkék, tülkók, álmok, hálmok, lakodälmak, mälmok, väszädälmäk, köjkäk, süjkek, säjmék, csuprok, eprék ~ äprék, fírgäk, hörgök, mírgäk, nyärgäk, árkok, bärkék, bürkök, färkäk, ürök, mürok, sárkäk, török, bärmok, jármök, körmök, tärmekek, värmék, törnyök, físzkäk, píszkok, jászlat, vásznak, retkek ~ rätkek, bátrak, latrok, sátrak, szatyrok, kazlak; 2. csonka tő tővéghangzóval: motorok, ajakak, fátyolak.

A birtokos személyragok járulhatnak: 1. teljes, tővéghangzó s tőhöz: egyesszám 1. személyben; a tővéghangzó: a, o, ö, ä, e, ä: csébrém, pëckém, kacrom, bicskom, szédrem, vëdrém, motrom, májmom, öklöm, taknyom, cukrom, csokrom, ökröm, tükröm, dógom (= dolgom), lälkém, tälkém, tülkom, álmod, hálmod, jövedélmem, lakodälmam, mälmod, süjkom, säjmém, gyomrom, csuprom, eprém, kaprom, fírgäm, hörgöm, mírgäm, nyärgém, árkom, bärkém, färkäm, märkom, mürom, sárkom, szürkom, törkom, jármam, körmöm, värmém, físzkäm, hasznom, vásznom, átkom, rätkém, títkom, szatyrom, kazlam; egyesszám 2. személyben; a tővégi magánhangzó: a, o, ö, ä, e, ä: csébréd, pëckéd, kacrod, bicskod, szédred, vëdréd, májmod, öklöd, taknyod, cukrod, csokrod, ökröd, tükröd, dógod ~ dölgod, lälkéd, tälkéd, tülkod, álmod, hálmod, jövedélmed, lakodälmad, mälmod, süjcod, säjméd, gyomrod, csuprod, epréd, kaprod, fírgäd, hörgöd, mírgäd, nyärgéd, árkod, bärkéd, färkäd, märkod, mürod, sárkad, szürkod, törkod, jármad, körmöd, värméd, físzkäd, hasznod, vásznod, átkod, rätkéd, títkod, szatyrod, kazlad; egyesszám 3. személyben; csébrä, szobra, pëckä, kacra, bicskája, fodra, gödrä, mëdrijä, szédrä, vëdrä, öklä, pokla, taknya, bokra, cukra, csokra, ökrä, tükrä, dóga (= dolga), lälkä, tälkä, tülka, álma, hálma, jövedélme, kisedélme, lakodälma, mälma, szárälmä, köjkä, süjka, säjmä, gyomra, csupra, epre, fírgä, hörgä, kírgä, mírgä, nyärgä, árka, bärkä, färkä, ürka, märka, mürika, sárka, szürka, törka, járma, körmä, örmöja, värmä, törnya, físzkä, haszna, vászna, átka, rätkä ~ retke, titka, szatyra, kazla; többesszám 1. személy-

ben; a tővégi magánhangzó: *u, ü*: *csébrünk, kacrunk, széd-rünk, véd-rünk, motrunk, májrunk, cukrunk, csokrunk, ökrünk, dógunk* (= *dolgunk*), *lälkünk, tälkünk, tülkünk, älmünk, häl-münk, jövedelmünk, lakodälmünk, mälmünk, säjmünk, gyom-runk, csuprunk, eprünk, fírgünk, hörgünk, mírgünk, nyärgünk, ärkünk, bärkünk, färkünk, märkünk, mürkünk, särkünk, szür-künk, törkünk, jármünk, körmünk, tärmünk, värmünk, físzkünk, hasznunk, vásznunk, ätkünk, retkünk, titkunk, kazlunk*; többes-szám 2. személyben; a tővégi magánhangzó: *a, o, ö, ë, e, ä*: *csébréték, kacrotok, szédréték, védreték, motrotok, májmotok, cuk-rotok, csokrotok, ökrötök, dógotok* (= *dolgotok*), *lälkéték, tälkéték, tülkotok, älmotok, hälmotok, jövedelmelek, lakodälmatok, mälmotok, säjméték, gyomrotok, csuprotok, epréték, fírgäték, hörgotok, mírgäték, nyärgäték, ärkotok, bärkéték, färkatok, märkotok, mürkotok, särkotok, szürkotok, törkotok, jármotok, körmötök, vär-méték, físzkäték, hasznatok, vásznatok, retkéték, titkotok, kazlotok*; többesszám 3. személyben; a tővégi magánhangzó: *ö, o, ë, i*: *csébrék, szédrék, védrek, cukrok, csokrok, ökrök, tükrök, dógok* (= *dolguk*), *lälkék, tälkék, tülkok, älmök ~ älmük, hälmok, jöve-delmik ~ jövedelmék, kisedelmék, lakodälmok, mälmok, säjmék, gyomrok, eprék, fírgék, hörgök, mírgék, nyärgék, färkik ~ färkok, märkok, mürkök, särkik ~ särkök, szürkok, törkok, jármok, körmök, värmék, físzkék, hasznok, vásznok, retkék, titkok, kazlok*; 2. *csonka tő*: egyesszám 1. személyben: *kebelem, motorom, fátyolom*; egyesszám 2. személyben: *kebeled, motorod, ajakad, fátyolod*; egyesszám 3. személyben: *kebele, kacörja, motörja, szögälätytä, ajaka, majomja, säjämjä, kapörja nyírokja, fátyolja*; többesszám 1. személyben: *kebelünk, ajakunk, tükörünk, fátyo-lunk*; többesszám 2. személyben: *kebeleték, ajakatok, tükörötök, fátyolotok*; többesszám 3. személyben: *kebelék, kacörjok, motör-jok, ajakok, majomjok, csupörjok, ärokjok, fátyöljok*.

Az *-n határozórag* előtt állhat: 1. *teljes, tővéghang-zós tő*; a tővégi magánhangzó: *o, ë, i*: *szögälätänn, tälkän, gyomron, hörgön, kírgin, särkön, törkon, törnyon, jászlon, bät-ron*; 2. *csonka tő, tővéghangzóval*: *szögälätän, fátyolon, äzärän*.

Más *határozóragok* a *tővéghangzó nélküli, csonka tő*höz járulnak: *csébärbä, kacör-räl, bicsokkal, gödör-bül, gödörtül, szädärnäk, vädërig, majomnak, aköba* (= *akolba*), *täläkrü* stb. Kivétel a ritkán használatos *tägzeväl* (= *tegezzel*) alak.

Az *-s melléknévképző* járulhat: 1. *teljes tőhangzó-s tő*höz; a tővégi magánhangzó: *a, o, ö, ë, e, ä*: *köblös, cséb-rës, luckos, mucskos ~ mocskos, fodros, gödrös, szäd-rës, väd-rës, tärhës ~ tärhäs, poklos, taknyos, bokros, cukros, csokros, dölgos, lälkës, älmos, lakodälmäs, szärälmës, väszädälmës, fírgäs, hörgäs, kírgäs, mírgäs, nyärgës, färkäs, nyírkos, szürkos, jármäs ~ jármös, körmös, píszkos, üszkös, jászlas, hasznos, titkos, izmos*;

2. *tővéghangzós csonka tő*höz: *északos, litérés, sátoros, äzérés, macsikos* (= *mocskos*).

Az *-ú, -ü* melléknévképző a tővégi magánhangzó nélküli teljes tőhöz járul: *fárku*.

A teljes tővéghangzós tőhöz csatlakozik a középfok ragja: *bátrabb*.

A *-talan, -telen*, illetőleg *-tlan, -tlen* fosztóképző előtt állhat: 1. *teljes, tővéghangzós tő*: *lálkállán*; 2. *csonka, tővéghangzó nélküli tő*: *álomtalan, haszontalan*.

Tővégi magánhangzó nélküli teljes tőhöz járul az *-ász, -ész* képző: *eprész*. A *-d* sorszámnévképző pedig a tővéghangzós teljes tőhöz csatlakozik: *hármad, äzrad*. A *-ság, -ség* névszóképzőt *csonka, tővégi magánhangzó nélküli tő* előzi meg: *mucsokság ~ mocsokság*.

Az *-l* igeképző előtt mindig teljes, tőhangzós tövet találunk. A tővégi magánhangzó: *o, á, é, ä*: *pockol, lucskol, sűjkol, hörgol, nyärgöl, árkol, ürkol, márkol, kármol ~ kasmol, körmél, värmäl, físzkäl, használ, titkol*. Kivétel a *macsikol* (= *mocskol*) alak. Ugyancsak teljes tővéghangzós tő előzi meg a *-z* igeképzőt is; a tővégi magánhangzó: *a, o, ë, e, ä*: *bokrozik, cukroz, dógozik* (= *dolgozik*), *hálmoz, jövedélmez, köjkázik, säjmöz, mírgáz, jármaz, kórmoz, vétkezük*. Más igeképző is ugyanahhoz a tőhöz járul: *álmodik*.

A *csonka tő tővéghangzója* az *a* kivételével középső nyelvállású: *o, ë, e, ä*.

A hangtoldó és hangvesztő névszótő-típusban is észlelhető ingadozás a *csonka és teljes tő* között. Egyes történeti alapon idetartozó névszók többalakú változatlanokká váltak (*ajak, fátjol*). Külön kellene leíró alapon a *dolog ~ dógot* névszót is tárgyalni. Itt az azonszótagú *l* kiesése folytán pótlónyújtás következett be. Azonban néha, amint a felsorolt alakváltozatok között is látható, megmarad az *l* (*dölgök, dölgod, dölgos*).

A kétalakúság gyakoribb a folyékony hangra végződő névszóknál: pl. *bagój, fogój, äzér*.

4. *ó ~ á és ö ~ é váltakozást mutató névszótövek.*

Ide tartoznak történeti alapon mindazok az *ó-ra*, illetőleg *ö-re* végződő névszótövek, amelyek egyes alakokban *á-ra*, vagy *é-re* változtatják tövüket.

A következő típusok fordulnak itt elő:

1. *ó, ö* véghangzós tő, 2. *á, é* véghangzós tő.

apró (*-t, -k, -m, -d, -ja, -ra, apráinkint, -ság, aprít*) mn. 'gering'. — *Apró* pinzä van. Äzék kicsinyék, *aprók*. Aszt a koszt léasztattya (a disznóról), félvészti az önját, minden *apró-ságját* úty szédi fél. *Aprittyä* a kényärät az itälbä.

bíró (-t, bírák ~ bírók, -ja ~ bírája, -ni, -val, -nak, -ság, bíraskodik) fn. ‚schultheiss‘. — Haja a bíró, a tanító, hogy ot nincs sĕmmit. A bíró, ülül a naty kozsókkal! *Bíróvisált* ämbĕrĕk, kulátorok (voltage). A bírák ot vótak (a tárgyaláson). Sog bírók mĕntĕk a bíróságra. Biharmägyĕnäk *főszógabírāja* vót a! A bírójának asz monta, járjom bé mindĕnki (inni az urasághoz). Vetti (= hívtál) még valakit a bíróni? A bírónak a fájtájaji nĕm fizätnek. Mĕnĕk a bíróval.

forró fóró (-t, -n, fóráz) mn. ‚siedend‘. — A fóró kebelit öleld még! Fóró a víz. *Mĕkfórászta*d, Iluska?

idő idő ~ **üdő** (-t, -k, -m, -d, ideje ~ idäjä, -nk, -tök, idäjĕk, idĕn, idäjig, -bä, -s) fn. 1. ‚zeit‘, 2. ‚vihar‘. — Tĕli idő vót. Még akkor mäläg az idő. Ha lágy üdő van. Sok szép üdöt ältötöttäm. Nagy üdök jöttĕk arunnat. Az *idömet* munkába tötöttem. Ot van az idäjä. Az idĕn a csiplĕs nagyon rĕndĕsĕm mĕnt. Azután köszöntäm näki sok üdörä. Csak a régi üdöbül tanulunk. Fijatal vótam, ő üdösäbb. Mikor az üdöjárás jó, mind jól csinája. Az üdöjárás sĕ úgy vam mind äddig vót.

Ebben a csoportban a névszótövek a következöképpen viselkednek.

a tárgy ragja előtt mindig ó, ő végű tő áll: *aprót, bírót, fórot, időt ~ üdöt*;

a többesszám ragja előtt állhat: 1. ó, ő: *aprók, bírók, idők ~ üdők*; 2. á: *bírák*;

birtokos személyragok előtt: 1. ó, ő: *aprója, bírója, időm ~ üdöm, időd ~ üdöd, időnk ~ üdönk, időtök ~ üdötök*; 2. a, e, ä: *bírāja, ideje ~ idäjä, idäjĕk*;

az -n határozórag előtt: 1. ó, ő: *fóron*; 2. á, é: *aprán(kint), idĕn*;

más határozóragok az -ig-et kivéve (*idäjig*), az ó, ő-s tőhöz járulnak: *apróra, bíróni, időbä*;

az -s melléknévképző előtt: 1. ó, ő: *idős ~ üdős*; 2. á: *bíraskodik*;

más névszóképzők előtt ó, ő áll: *apróság, bíróság*;

a -z ige képző az á-s tőhöz csatlakozik: *fóráz*.

E névszótőtípusban ment végbe a legteljesebb mértékben a kiegyenlítődés a kétféle tő között. A birtokos személyragozás egyes- és többesszám 3. személyében őrződött meg legjobban a tővéghangzó váltakozás: *ideje ~ idäjä, idäjĕk*, de itt is a *bírója ~ bírāja* alakpár esetében megtaláljuk már a párhuzamos alakokat, sőt az *aprója* csak így hallható.

5. ó ~ a és ő ~ e váltakozást mutató névszótövek.

Az idetartozó névszótövek néhány esetben ó ~ a, illetve ő ~ e váltakozást mutatnak. Az előző csoportban tárgyalt *idő ~ ideje ~ idäjä* névszó ide is sorolható.

ajtó *ajtó (-t, -k, -m, -d, -ja ~ ajtaja, -nk, -tok, -jok, -n, -jig, -tul)* fn. ,túr'. — Két *ajtófél* vagyon a Vik székház alatt (t. i. a templom alatt lévő kriptá ajtófélfája). Az *ajtót* téd bé! Ugyan az *ajtót* né zárd bé, hátha apát kimégy. Faragot kúbül van az *ajtója*. Örakház *ajtaja*. Övägäs *ajtón* keresztül (láttam). Az *ajtótul* Lajcsika, szét fell!

belső bäső (*bärsäjä, bärsäjin*) mn. ,vminek a belső része'. — A *bäső* fälä ki vöd gyalúlva. Kik ronygy vót, posztó vót a *bärsäjä* (a pártának), ara gyönygyöt vartak.

bimbó (*-t, -k, -ja, -nak, -zik*) fn. 1. ,knospe', 2. ,fiatal'. — Ahoty hasad a kizs *bimbó* ki (úgy fejlődik a gyermek). Magok (t. i. a 20—30 évesek) mék csak kizs *bimbók*.

esikó (*-t, -k, -m, -d, -ja, -nk, -tok, -jok*) fn. ,füllen'. — Éccakára häjtottuk a *csikókat*. Van sok návändék *csikója*.

esípó (*-t, -m, -d, -jä, -jik ~ jök*) fn. ,küfte'. — A *csípöm* fáj, nyilallik a kis härémbä, hogy nem hajúlhatok.

dió dijó (*-t, -k, -ja, -nk, -tok, -jok, -s*) fn. ,nuss'. — Ippän széttük a *dijót*. Nincs it sänkinäk sog *dijója*. Szäräti a *dijós* laskát?

disznó (*-t, -k, -m, -d, -ja ~ disznaja, -nk, -tok, -jok, -ba, -nak*) fn. ,schwein'. — Én nem törödök aväl, ha tē *disznó-bälba* (= *disznótor*) vótá. Vét két süldő *disznót*. A *disznók* nem mēntäk ki, Kati? Most van, asz monygya kövir *disznóm*, lēvägom. A *disznaját* is ähäjtották. A fänä a *disznóját* egyä mēg! A *disznóba* kötözöt fírgät (ki kell hajtatni). Tēgyä a *disznának* (= *disznójának*).

elő älö ~ elő (*eleje ~ äläjä*) fn. ,vminek az első része'. — Hogy nem jú äszēmbä az *äläjä*! Idä a spór (= főzőkemence) *äläjibä*. S itt az *äläjibä* is ä kis kötis (a kötenynek).

első ärső (*ärsäjä, ärsäjin*) fn. ,a hónap első napja'. — A finäncoknak mindēn *ärsäjin* bé kellēt mutatni (a könyveket).

erdő ärdő ~ ärdü (*-t, -k, -m, -d, ärdäjä, -nk, -tök, ärdäjek, ärdürä, ärdäji*) fn. ,wald'. — *Ärdövéd* (= *erdőkerülő*) vót a havason. Az ätyháznak van äty kis *ärdäjä*. Annak vót *ärdäjä*, nagy! A Csöpögünil (hn.) mēnyēn a határszil, ot van dräga *ärdäjek*. Ott az *ärdön* älig drägäba áll (a fa). *Ärdürä* nem mēnek.

erő äró (*-t, -m, -d, äräjä, -nk, -tök, äräjek ~ äräjik, äros ~ ärüss, -tälän*) fn. ,kraft'. — Mēggyengült az *ärom*, a látásom, még a hallásom is mēkcsüggät. Úgy bánom äszt a bokrot, nincs *ärom* (kivägni). Nincs näkēd tähäccsigēd, *ärod*. Nincs má *ärajä* az ämbērnäk úgy min rigēntä. Többät ésszäl mind *äroväl*. Äz *ärüss*, a zacskó. *Äros* szagu vót. *Erös* kü az az apró kovicskü. A pockot is *ärossäp* fábul kiszitik. Ojan *ärotälän* vagyok.

esztendő äsztändő (*-t, -k, -m, -d, äsztändäjä, -nk, -tök, äsztändäjek, -bä, äsztändäjig, -s*) fn. ,jahr'. — Annyi a pērköccsik, kilänc *äsztändäjä*. Od dógosztam sok *äasztändäjig*. Aval äljär

asztándájig. Most negy-öt *asztándőtű* fogva mindem vászándó. *Ázálott* ötvan-ötvanöt *asztándóval* (történt). Ot vagyon, hogy mikor hárminc *asztándós*, táli van fájdalommal. *Ázálót* való *asztándóbbali* vót.

fő fű ~ fő ~ fi ~ faj ~ fej, (*fút ~ főt ~ fáját, fük ~ fők ~ fájak, fájam, fájad, fájá, fájunk, fájátek, fájik ~ fájék, fäjén, fäjín, fütül, fájbul, fájü*) fn. 1. 'kopf', 2., 'vminek a feje'. — Húsz *fű* van rájta (a hagymakoszorún), naty cikkék. Kis hagyma *fű*. Vót *fikölő* is rigén. Itt állol ojan csipkã vót náki, asz kiláccott a kãszkẽnő alól. Kapot húsz-hárminc *fej* kãposztát. Annyira zúgott a *fejem*! Kifutott a *fájambü* rigén. A szígyen, a gyalázat jött a *fájámrã*. Mid gondol, a *fájámrã* ástãm? Ha *fájádét* odaüttãd vóna, nẽm kacagnãll! A bãrdal a *fäjít* lãütõm. A gutta belãüt abb a hãrom fãrtãjos happintok (= bolondos) *fejibe*. A *fájik* min csupa sãb vót. A *fájikrã* posztókalapot tãttãk (a legények). Azok (t. i. a nyulak) a *fütül* való fãk tõvibã (húzõdnak meg a temetõben). *Fëjbül* is írtam (az emlékkönyvbe nõtãkat). *Fëjbül* vállasztottam (a mintãt).

kettõ kettõ ~ kãttõ (*két, -t, kãttãn, -jig, -kó, -s, kãttãd*) szn. 'zwei'. — *Kãttõ* járt lã, *két* jãgy járt lã. *Két* rent tõtisẽs, macskanyomos, leveles. *Kãttãn* laktunk itt. Fokta a szãrszãmot zs dõgosztak *kãttãn*. Ezãk a tizennãgy lãginyãk *kettõs* sõrba mẽnnek. Ot võtãm tizãnkãttãd magãmmal. Fãl *kãttõkõ* jõn a gyõrs.

külsõ kürsõ (*kürsãjã* (ritka!)) mn. 'vminek a külsõ része'.

mezõ mãzõ ~ mezõ (*-t, -k, -m, -d, mãzãjã, -nk, -tõk, mãzãjãk, -n, -rũ, -re, mãzãji*) fn. 'flur'. — *ãsz*t a *mãzãji* fõvãkãt ãsmãri. A *mãzõrũ* mind bẽkãrãkãdik (= bekerül, t. i. õsszel a jõszãg).

nõ nõ ~ né (*-t, -k, -nãk, -nak*) fn. 1. 'frau', 2. 'weib'. — Ötven *nõcselid* vót, hogy rãggãltül õstik fãjt. A *nõknãk* vót piross (t. i. csizma). Itt vót tanitonõ. Dõgosztãmãn grõfnãknãk, két õzvãgy grõfnã vót.

olló (*-t, -k, -m, -d, -jã, -nk, -tok, -jok, -vãl*) fn. 'schere'. — *Ollõvãl* drãga, ãz *mãccollõ* (= metszõollõ).

posztõ (*-t, -k, -m, -d, -jã, -nk, -tok, -jok, -bul*) fn. 'tuch'. — Kik ronygy vót, *posztõ* vót a bãrsãjã (a pãrtãnak), ãra gyõnygyõt vãrtãk. Fãjír vót a *posztõnadrãk*, szürkãt nẽm visãltãk a lãginyãk. Aszãlos mãrãvãlõ zõt *posztõbul* vót csinãlva, piros csipkãvãl.

szõllõ szõllõ ~ szõlõ (*-t, -k, -m, -d, szõllãjã ~ szõlãjã, -nk, -tõk, sõllãjãk ~ szõlãjãk*) fn. 1. 'weintraube', 2. 'weingarten'. — Mekfãtytak a *szõllõk*. Tãm (= talãn) hat pãrcella *szõlõjã* van. Sok *szõllãjã* van. Bõrsãsztõ naty *szõlãjãji* vannak. A *szõllõbe* van apãm. Kimãntũnk a *szõlõhãgyre*. A *szõlõpãsztor* ott a *szõlõhãgyãkãn* (jár).

tetõ tãtõ ~ tetõ (*-t, -k, -tãtãjã, tãtõs, tãtãjũ*) fn. 1. 'dach', 2. 'vminek a csũcsã'. — Kimãntãm a *tãtõs tãtãjibã* (t. i. a gyümõlãsfãnãk).

tüdő (-t, -k, -m, -d, *tüdajä, -nk, -tök, tüdajek ~ tüdajik*) fn. ,lunge'. — Gyengä má szöginnäk a *tüdajä* is.

üsző (-t, -k, -m, -d, -jä, -nk, -tök, -jök) fn. ,tehenborjú'. — Vágják az *üsző* börjakat.

velő (-t, -m, -d, *väläjä, -nk, -tök, väläjek, -s*) fn. ,mark'. — A *velő*, az *agyvelő* jó enni.

vessző *vessző ~ vässző* (-t, -k, -m, -d, -je, -nk, -tök, -jök ~ *vässzőjek*) fn. ,gerte'. — Hoz ojam füz *vesszőt*, összenyalábója, tisz fejet is. Lë kē végyäm a *vässzőt*. Nincs jó *vesszője* most annak së. Félözönyél, félözösárnya s a *vässzőjä* (a felező szerző szám részei).

vő (-t, *vejem ~ väjäm, -d, väjä, väjünk, väjäték, väjek*) fn. ,schwiegersonn'. — Ki lëssz a *völäginyem*? A *vejemnek* az ëccse is mëksebësült. A lányomhoz, a *väjämhez* mëntäm. A *väjivä* ittunk ëggyütt. Èggy ë csëppët kädväsckettäk a *väjäjim*. A *väjäji* mind it laknak.

zászló (-t, -k, -m, -d, -ja, -nk, -tok, -jok, -s) fn. ,fahne'. — Minha nëm is lët vóna kim a *zászló*.

zsidó (-t, -k, -ja, -nak) fn. ,jude'. — Vót ëgy *zsidó*, dä gazdász ämbër vót. A *zsidók* kitävösztak onnët? Mind a *zsidókkal*, *zsidóknak* (dolgoztak). Ronygyos olának, бүdözs *zsidónak* csináltam (a szerzőszámot).

Az idetartozó névszók kétféle tőtípusúak :

1. ó, ő végűek és 2. a, e, végűek.

Az egyes ragok és képzők előtt a következő e két tőhangzó váltakozása :

a *tárgyrag* előtt állhat : 1. ó, ő végű tő : *ajtót, bimbót, csikót, csípőt, díjót, disznót, ärdőt, ärdöt, äsztändöt, füt ~ föt, kättöt, mäsöt, nöt, ollót, posztót, szöllöt, tättöt, tüdöt, üszöt, välöt, vässzöt, vöt, zászlót, zsidót* ; 2. ä, é végű tő : *fäjät, nët* ;

a *többszám ragja* előtt : 1. ó, ő végű tő : *ajtók, bimbók, csikók, díjók, disznók, ärdök, äsztändök, fük ~ fök, mäsök, nök, ollók, posztók, szöllök, tättök, tüdök, üszök, vässzök, zászlók, zsidók* ; 2. ä, é végű tő : *fäjäk, nék* ;

birtokos személyragok előtt : 1. ó, ő végű tő használatos : egyesszám 1. személyben : *ajtóm, csikóm, csípöm, disznóm, ärdöm, ärdöm, äsztändöm, mäsöm, ollóm, posztóm, szöllöm, tüdöm, üszöm, välöm, vässzöm, zászlóm* ; egyesszám 2. személyben : *ajtód, csikód, csípöd, disznód, ärdöd, ärdöd, äsztändöd, mäsöd, ollód, posztód, szöllöd, tüdöd, üszöd, välöd, vässzöd, vöd, zászlód* ; egyesszám 3. személyben : *ajtója, bimbója, csikója, csípőjä, díjója, disznója, ollója, posztója, üszöjä, vässzőjä, zászlója, zsidója* ; többszám 1. személyben : *ajtónk, csikónk, disznónk, ärdönk, ärdönk, äsztändönk, mäsönk, ollónk, posztónk, szöllönk, tüdönk, üszönk, välönk, vässzönk, zászlónk* ; többszám 2. személyben : *ajtótok, csikótok, disznótok, ärdötök, ärdötök, äsztändötök, mäsötök, ollótok, posztótok, szöllötök, tüdötök, üszötök,*

válótök, vasszótök, zászlótök; többesszám 3. személyben: *ajtó-jok, csipőjik ~ csipőjök, disznójuk, árdőjék, ollójok, posztójok, szőlőjök, vasszójik ~ vasszójék, zászlójok*; 2. *a, e, ä* végű tő használatos az: egyesszám 1. személyben: *fajám, vājām ~ vejem*; egyesszám 2. személyben: *fājād*; egyesszám 3. személyben: *ajtaja, bārsājā, disznaja, ālājā ~ eleje, ārsājā, ārdājā, ārājā, āsztāndājā, kūrājā, mājājā, szöllājā ~ szőlājā, tátājā, tūdājā, vālājā, vājā*; többesszám 1. személyben: *fājünk, vājünk*; többesszám 2. személyben: *fājātek, vājātek*; többesszám 3. személyben: *ārājék ~ ārājik, āsztāndājék, fājik ~ fājék, mājājék, szöllājék, tūdājik ~ tūdājék, vālājék, vājék*;

az *-n* határozórag előtt állhat: 1. *ó, ő* végű tő: *ajtón, mājón*; 2. *ē, ä, i*: *fājēn ~ fājēn, kātēn*;

az *-ig* határozórag előtt: 1. *ó, ő*: *ajtójig, kātőjig*; 2. *ä*: *āsztāndājig*;

mindig *ó, ő* végű tő -höz járulnak a fiatalabb határozóragok: *ajtótul, bimbónak, disznóba, árdürä, fütül* stb. Egyetlen kivétel a *fājbul* alak;

ugyanígy mind *ó, ő* végű tő áll az *-s* melléknévképző előtt: *dijós, ārós ~ ārüss, āsztāndős, kātős, tátós, vālós, zászlós*.

az *-i* melléknévképző az *ä* végű tőhöz járul: *ārdāji, mājāji*;

az *-ü* melléknévképző is az *ä* végű tőhöz járul: *fājü, tátājü*;

a *-talan, -telen* fosztóképzőt *ó, ő* végű tő előzi meg: *ārötälän*;

a *-d* sorszámnevképző előtt *ä-s* tő áll: *kātād*;

a *-z* igeképző előtt *ó* véghangzó áll: *bimbózik*.

A történeti alapon idetartozó névszók nagy része a ki-egyenlítődes folytán már egyalakú változatlan tövűvé vált. Csak az egyes és többesszámú 3. személyben őrződött meg aránylag több névszóban az *a, e* hangzós tő, de itt is igen sok esetben már párhuzamos alakokat találunk. Csak a gyakrabban használt alakokban maradt meg az *ó ~ a, ő ~ e* váltakozás az analógiás hatás ellenére. Leíró alapon tehát sok egyalakú változatlan tő került ebbe a csoportba.

6. *u ~ a* váltakozást mutató névszótövek.

Néhány *-u* véghangzójú névszó bizonyos ragok és képzők előtt véghangzóját *a*-val cseréli fel. Ezért *u*-enyésztő töveknek is nevezzük.

borjú *börnyu ~ börju (börnyut ~ bornyat, börnyuk ~ börnyak ~ börjak, börnyum, börnyud, börnya ~ börnyuja, börnyunk, börnyutok, börnyujok, börnyun, börnyas, börnyuzik)* fn. 'kalb'. — *Bika börnyu* vót s ällatta. *Börnyu* börbül van a cipóm. Eccē csak jön ety kizs bihāj**börnyu**, de bömböl, de ig

a szemel! Ott a *börnyat* nem eresztik az annya alá, amint kibukik az annyából. Véd *börnyut*, s asztán jármas jószágot. Vágják az üsző *börjakat*. Véttem két kizsbörnyas tühänät.

bosszú bosszu (*bosszant*) mn. ,düh, harag'. — *Bosszantotam*, hogy nincs foga.

faggyu (*-t, -uk, -m, -d, -ja, -nk, -tok, -jok, faggyas*) fn. ,talg'. — *Faggyasz* zsír nem jó énni. *Faggyuból* főzzük a szappant.

fattyu (*-t, fattyak, -hoz*) fn. ,serdülő ifjú'. — Asztán én sē vótam ojan *fattyu* gyäreik. A *fattyak* is fokták a madarat. Ojan *fattyak* vótunk. Idä jött a *fattyuhoz*.

fiú fiju (*-t, -k ~ fijak, fijam, fijad, fija, -nk, fijatok, fijok ~ fijak, fijal, fijatal*) fn. 1. ,knabe, sohn, kind'; 2. ,mindenféle állat magzatja, kicsinye'; 3. ,fattyú hajtás'.¹ — A *fijak* állhoszták aszt a hitfát a szöllök alól (mondja a bíró). Van ojan, hogy van näki szász *fija* is. A *fijának* a gyärmékäji mondanák az apjának déttata, dédmama, dédbonyó, dédbopó. Éty *fijak* lett. A käték *fijoknak* adott älägät. Mägäsött (a lány) éty *fijutul*. Az is (t. i. az a koca is) *fijält* (többször). Haranglábat csináltak a *fijatalok*. A *fijatäljabbiknak* lëgyën (ezt akartam).

gyapju (*-t, -m, -d, -ja, ~ gyapja, -nk, -tok, jok, gyapjas*) fn. ,wolle'. — A románság, inkább asz küszködik a *gyapju*-félikkël.

hattyu (*-t, -k, -m, -d, -ja, -nk, -tok, -jok*) fn. ,schwan'.² — Ojan fähir, mind a *hattyu*.

hiju (*-t, -m, -d, -ja ~ héja, -nk, -tok, -jik ~ -jok, héján, héjárul, -ba, -bül*) fn. ,padlás'.³ — Pál Dénës fud bé a csürbä s fél a *päjtahéjára*. Näkünk küm maratt a *päjtahéján*. Lészökik a *päjtahéjárul*. Fëmënt a *hijuba*.

hosszú hosszú (*-t, hossza, hosszabb, hosszás*) mn. ,lang'. — Ot van éty fënn, éty *hosszu* vájuvål. Éggyik lúnak *hosszabb* a hámja. *Hosszas* ilätët ilt.

lassú lassu (*lassan*) mn. ,langsam'. — *Lassu* lípissël (jár). *Lassam* mënyën.

sarju sárju (*-t, -m, -d, -ja, -nk, -tok, -jik ~ -jok, -vål, sárjaddzik*) fn. ,grummet'. — Kis szäkäräcskä *sárju* vót. *Sárjuvål* mëgrakva jün a szäkir. A gyükärit vágjuk äl, hogy nē *sárjaddzik*.

savanyú savanyó (*-t, -bb, -n, savanyodik*) mn. ,sauer'. — Nëm *savanyó* az älma. *Savanyó* bört nëm iszom. A *savanyót* nëm szärätëm.

szigorú szigoru (*-abb, szigorán*) mn. ,streng'. — *Szigoru* zárlat vót, nëm vót szabat katonának lítezni az uccán. Mëk *szigoruabbam* büntetik, ha älo mi ämbër (t. i. ha állami állást betöltö) vót. *Szigorán* tärtom (t. i. az unokákat).

¹ Történeti alapon ugyan a *fi* töből származik, de a használat szerint a köznyelvben is *fiú*-ként használatos. Ezért soroltam ide az *u ~ a* váltakozást mutató névszók közé.

² A személyragos alakokat ismerik, de nem használják.

³ Horger, Mnyj. 109 szerint a *hiju* szóban az *u* képző.

szomorú *szomoru* (-bb, *szomorán*, *szomorkodik*) mn. 'traurig'. — *Szomoru* dolog äz a bűn. *Szomorub* vót az minditig (t. i. az egyik malac).

tollu *tollu* ~ *tullu*, (-t, *tollak*, -m, -d, -ja ~ *tolla*, -nk, -tok, -jok, *tollas*) fn. 'feder'. — Az a pokróc ojan könnyü mind a *tollu*. Hoszták aszt a *tollakat*. Jünnäk a *kakastollasok* (t. i. a csendörök)! A *tullusöprüt* a hunyom alá (tettem). A libának nagyobb a *tolla*.

varjú *várju* (-t, *várjak*) fn. 'krähe'. — *Várju*, av vagyon, s mögin äz az ülü félä fájta. Aszt a *várjak* s a csókák käreätik, üzik a bagjot.

Az *u* ~ *a* váltakozást mutató névszók esetében két típust találunk:

1. *u*-ra végződő tövet és 2. *a*-ra végződő tövet.

A kétféle tö ragok és képzők előtti váltakozása a következő: a *tárgy ragja* járulhat: 1. az *u* vég hangzójú töhöz: *börnyut*, *faggyut*, *fattyut*, *fijut*, *gyapjut*, *hattyut*, *hijut*, *hosszut*, *sárjut*, *tollut*, *várjut*; 2. az *a* végű töhöz: *börnyat*; a *többszám ragja* előtt állhat: 1. *u* vég hangzó s tö: *börnyuk*, *fijuk*, *hattyuk*; 1. *a* végű tö: *börnyak* ~ *börjak*, *fattyak*, *fijak*, *tollak*, *várjak*.

a *birtokos személyragok* előtt *u* végű tövet találunk: egyesszám 1. személyben: *börnyum*, *faggyum*, *gyapjum*, *hattyum*, *sárjum*, *tollum*; egyesszám 2. személyben: *börnyud*, *faggyud*, *gyapjud*, *hattyud*, *sárjud*, *tollud*; egyesszám 3. személyben: *börnyuja*, *faggyuja*, *gyapjuja*, *hattyuja*, *hijuja*, *sárjuja*, *tolluja*; többszám 1. személyben: *börnyunk*, *faggyunk*, *fattyunk*, *fijunk*, *gyapjunk*, *hattyunk*, *hijunk*, *sárjunk*, *tollunk*; többszám 2. személyben: *börnyutok*, *faggyutok*, *gyapjutok*, *hattyutok*, *hijutok*, *sárjutok*, *tollutok*; többszám 3. személyben: *börnyujok*, *faggyujok*, *gyapjujok*, *hattyujok* ~ *hattyujok*, *hijujik* ~ *hijujok*, *sárjujok* ~ *sárjujok*, *tollujok*; 2. *a* vég hangzó s tövet találunk: egyesszám 1. személyben: *fijam*; egyesszám 2. személyben: *fijad*; egyesszám 3. személyben: *börnya*, *fija*, *gyapja*, *hija* ~ *héja*, *tolla*; többszám 2. személyben: *fijatok*; többszám 3. személyben: *fijak* ~ *fijok*;

az *-n* határozóragot megelőzheti: 1. *u* vég hangzó s tö: *börnyun*; 2. *a*, illetőleg *á* vég hangzó s tö: *héján* ~ *hiján*, *lassan*, *szigorán*, *szomorán*;

más határozóragok előtt mindig az *-u* vég hangzó s tö áll: *fattyuhoz*, *hijuba*, *hijubül*, *sárjuvül*;

az *-s* melléknévképző csak az *-a* végű töhöz járulhat: *börnyas*, *faggyas*, *gyapjas*, *hosszas*, *tollas*;

a *-bb* középfook ragja előtt állhat: 1. *u* vég hangzó s tö: *szigoruabb*(!), *szomorubb*; 2. *a* végű tö: *hosszabb*;

a *-z* igeképző az *-u*-s töhöz járul: *börnyuzik*;

az *-nt* mozzanatos igeképző előtt *a* vég hangzó s tö áll: *bosszant*.

Érdekes jelentésváltozásbeli tünet észlelhető az *u-s* és *a-s* töváltakozás között. Az egyesszám 3. személyű birtokos személ rag az *a* tövéghangzós tőhöz járul, ha az illető élőlényhez vagy tárgyhoz közvetlen hozzátartozóságról van szó: *börnya* (= a tehennek a borja), *gyapja* (= a juhnak a gyapja), *hija* ~ *héja* (= pl. a pajtának a padlása), *hossza* (= vminek a hosszúsága), *tolla* (= a tyúkon lévő toll). Ezzel szemben megtaláljuk az *u* véghangzós alakot is. Ez már nem az illető élőlény vagy tárgyhoz való tartozást jelenti, hanem valakinek a birtokában lételt: *börnyuja* (pl. a bátyám tehenének a borja), *gyapjuja*, *hijuja*, *tolluja*.

Az ebbe a csoportba tartozó névszók között jobban megőrződött a különbség, mint az előzőkben.

7. A *v-tövű* névszók.

Az idetartozó névszóknak van csonka és teljes tövük. A csonka tő *ó, ő, é*, illetőleg *ú, ű (u, ü)* magánhangzóra végződik. A másik, rövidebb hangzós tő előtt *v*, illetőleg a magyarbikali népnyelvben *j* hangzót is találunk.

A *v-tövű* névszókat tőhangzójuk és egy- vagy többtagúságuk szerint a következőképpen csoportosíthatjuk:

a) a *ló* ~ *lovat*, *kő* ~ *követ* típus.

bő bú (*bövän, büjjebb, büjábbän*) mn. ‚weit‘. — Három kis csokrot vid, *bü* ruha vót rajta. A világba jártam, *böväm* vót mindén. Egyäbüt kellänä, ahum vam *büjábbän*. *Büjjäb* mind a vászon gatya.

eső csű (*-t ~ csövät, -k ~ csöväk, -m, -d, -jä ~ csövä, -nk, -tök, -jök ~ csövik, -s, -stül*) fn. ‚rohr‘. — Mékhibázik a *csű*, kifokad. Ász Hunyadom vövödik, äz a *csű*. Az állam (= állam) adot *csövät* (t. i. a vízvezetékhez). *Csűs* kukoricát vöttäm vóna. *Csüstül* jütt a báj ránk.

kő kü ~ *kü* (*kövät, köväk ~ kövek, köväm, köväd, kövä, kövünk, kövätäk, kövik, kövön, -bül, köväs, kovics, kovacsos, köväs*) fn. ‚stein‘. — Erös *kü* az az apró *kovicskü*. A hármas halomná ot van három *kü*. Bälévét egy bolond a *kü*dba äty *kövät*, osztám más vögyä ki (= egy bolond százat csinál). Mijen káposzta *köveket* (= káposztás *kü*dba nyomtató követ) hoztam vót én, János! A búzát is megörölik a *kövön* (t. i. az örményen) is. Bikasó (= békasó) *kovics* (= apró, kemény tojáskö) vam bännä. Zsobokon *kovacsos* (= kavicsos) a föld. Faragot *kübül* van az äjtója. *Kübül* asztán azután szokták fél-az istálló építését). Id Bikalatt is *ü köväsztälttä* vót ki (az utat).

ló lú (*lovat, lovak, lovam, lovad, lova, lovunk, lovatok, lovok, (nak, -vā, -ra)*) fn. ‚pferd‘. — Kähäs *lú*. Ot lävättä (= levetette)

a *lú*. Hőjra kellett venni a *lovakat*. Ezek a gebék nem jó *lovak*. Béhajcsák aszt a drága *lovakat*. Mēnt a nyavajába (= dehogy ment), tēszi fēl a hámot a *lovakra*. Két jó bihajom, ökröm, *lovam* vót. Az eggyik *lovam* mindig gyēngēb mind a másik. A *lovakit* itt állētték nálla. Mindik tēnnik a *lúnak* (enni). Jūt három *lúvā* minditig. Nēm ért fēl a *lúra* (olyan kicsi volt). Nēm kēl nekēm *lújósák*, csak másszak ki a bajogbul.

ő ű ~ ü ~ üv (*ütät, űk ~ ők, övé, övék*) nm. ‚er‘. — Ha rīszék, ha józan, *ű* kír. *Ű* má lēvizsgásztā az ilātīt. Az *ű* saját rokonnyajiná nēm lakik. *Üv* is valami izējā (t. i. rokona) náki. Bāhozom én *ütät*. Äzék mind älvaditották *űkät* (a vevőket). *Űk* szógäladba vannak. Ha *ők* nēm hálnak mēg éhāl, tē sē hālsz mēg éhāl. A tāmätöbā a sírkű az *övé*.

tő tú (*-t ~ tövät, -k ~ tövāk, -m, -d, -jä ~ tövä ~ töve, -nk, töväték, tövök, -n ~ tövön*) fn. ‚wurzeln‘. — Lēgaláp szász *tüt* ma mēg lēfēdnāk. Mēkkapálni szipēn a *tövejit*, jobbam beveszi a vizet. Vittā fēl a gyümöcsfāk *tövirä*. Kihājt a *tövirül*.

Jellemző erre a névszótó csoportra, hogy az alanyesetben mindig végbement a bikali népnyelvben az *ő > ű* változás. E mellett pedig a *v* előtt az *ó, ő* megrövidült *o, ö*-vé.

b) a *hó ~ havas, hé ~ heves* típus.

hé hé ~ hō (*hébe-körba, hōsīg, hävit, hävüllis*) fn. ‚hitze‘. — Itt a *hé*-Szamoson lakott a csäliggyä. Aszt is át *hébe-körba*. Naty *hōsīg* vót a nyáronn. *Mēkhävittēm* a kāmēncét. Vizäs ronygyot tårtottam, amēg aszt a *hävüllisit* ävettā.

hō (*havat ~ hovät, havak, havas, havasi, havi, havaz, havazás*) fn. ‚schnee‘. — Hull a *hō*, csillámpezik a fénybe s körülis az a sok ének! Ojam fähér mind a *hō*. Nēm tom (= tudom), *hō* lēs, vāj äsö? *Havat* várhatunk. Söpröttā a *havät*. *Hovät* nēm éhätik a pājtaba. Hogy ot lepjik a *havak* a hōrdót (t. i. nem hagyhatom)! Mēgärätt a *hō*, az a *havas* ässö. Naty förgälmat csinält a *havas* (= a havasban lakó mócság, ruménség). A gazdák lēgēlōkrä atták (a jōszágot) a *havazsba*. *Havi* fizätist kap. Csak *mēkhavazik* az idō! Amikō *havazás* vagyom, bészámol (a pakulár) a juvāl (l).

jō (*-t, -k, jova, jobb, jovul, javit, javitás*) mn. ‚gut‘. — A tēttēmír *jót* várok. Mind a *joväd* (akarná), dā dōgozni ēty sē, sē vājām, sē csälédēm. *Job* jövöhöz bizik. Két-három disznót *javitott* othun. Amikor *javitás* van (csak küldje hozzām).

lē (*lävät, läväd, lävä, läväsēs, -bä, -väl*) fn. ‚saft‘. — A riti *lē* (= köménymag leves) jó. Urakhājt csak cibrä *lävät* észnäg (disznóöléskor), dā it paraszt háznál egy nagy istänēzs bogrács húst! Tötöttäm náki *lävät* is (t. i. a disznónak). Mēkcsinälom a kovászlävät. Fojik a mēzgijä is, a *lävä* (a fának). Az ojan (t. i. a magántermő, nem oltott szőlő) nēm aggya a *lävät* minygyä.

A *lává* is jó tüvisfának. Jó *láväsés* (t. i. az alma), jó ízü. Jó ä : a zöccsig a paradicsom *lébä*.

ó (*avas, avason*) mn. ,alt'. — Az *ó* borokat s az *ó* pálinkát kúttá. *Ó* év ästéjém mékkäzdik a táncot. *Ó* szalonna, *avason* má. Kírünk valami *avast*, öszsägüürjuk min dijót. Nity kiló szalonnát vött *avason*.

[ré] *rév* (*reves*) fn. ,mulm'. — Ojam mind a fűszfa *rév*. *Reves* ez a fa.

szó (*-t, -k, szavam, szavad, szava ~ szova, szavunk, szavatok, szavok, -l, szaval*) fn. 1. ,wort', 2. ,szöveg'. — A *szómondás* (= közmondás) aszmonygya, az ämbéré a munka, az Istäné az äldás. Há má mos má írscil mäk tésis (= te is) äty *szót!* Fogaty *szót*, Palil A *szavát* is megvátosztatták (a régi zoltárnak). Sëmmi *szavunk* nëm vót (= nem hallgattak meg). Dä äty *szós së* szójon! *Ära szavält* (= szavazott) a níp (48-ban), hogy lëgyën új rend.

tó (*-t, -k, -m, -d, -ja, -nk, -tok, -jok, -ba, -bul*) fn. ,see'.¹ — Ojan *tó* vót rájta májuzsba is, bälé lëhätët vóna tenni három nyaláp kändért. Csak a drága *tóhajt* nem tutták haza takarítani. Dä abba a *tóba* ültättäm (a kukoricát).

Itt a csonka tóben közëpső nyelvällású tőhangzót találunk : *ó, ö, é*; a *v-s* tóben pedig alsó, illetőleg alsóbb nyelvällású hangzó áll : *a, e, ä* Kivétel a *hó* és *jó* névszó, ahol a *v* előtt egyes ragok, illetőleg képzők előtt csak megrövidül a magánhangzó.

c) a *szú ~ szuvas, fű ~ füves* típus.

bú (*-t, -m, -d, -ja, -s*) fn. ,gram'. — Láttam ém má sog *bút*, bánatot. A *bújába, bánattyába* älmënt egy zubogó alá s äpusztította magát.

fű (*fövät ~ fűvät, föväk, föväm, föväd, fövä, fövünk, fövätök, fövök, -väl, fövés*) fn. ,gras'.² — Csak má aszt a naty *fövät* läeszi két-három nap (alatt). Odattam a *fövät* näki. Lëégättä a *fövät* a tämätöbä. Tëttünk szakälfűvät a (jóság) filibä. Äszt a mäjäji *föväkät* äsmäri. Mik lëkaszájuk a *fűväl* a бүркöt. *Fövés* hëj is van.

[mü] (*müves ~ müväs ~ mijäs*) fn. ,werk'.³ — *Kümüväs* van tám vaty kättő is (a faluban). *Mühäjbü* van, azokat äsztërgäja (t. i. a vasat). Vót még *mütëtën*.

nyű (*nyövät, nyöväk, nyöväs ~ nyüväs*) fn. ,wurm'. — Ojam mind a *nyű*, ragad. A *nyöväk* ägyik mäk s a tättväk. *Nyöväs* asz, tässik äldobni!

szú szűj (*szujat, szujok, szujas*) fn. ,holzwurm'. — A *szűj*

¹ *v-s* alak egyáltalán nem fordul elő.

² A személyragos alakokat csak rákérdezéskor hallottam.

³ Csak öszsetett szavakban örzödött meg : *kümüves, mühäj, mütët*.

pusztította a géréndát. Mivél pusztította azt a *szujat*, nem tudom. Látom a kis *szujat* a fába. A má *szujas* fa, bálémént a *szúj*.

Jellemző erre a névszótó típusra, hogy a csonka tő *ú, ü* hangzója a teljes *v-s*, illetőleg *j-s* tő előtt megrövidül *u, ü*-vé. A *fű* és *nyű* szókban pedig a megrövidült *ü* nyiltabbá is vált.

d) a *hamu* ~ *hamvas*, *keserű* ~ *keserves* típus.

Ide többtagú *v*-tövű névszók tartoznak.

falu (-*t*, *falvak* ~ *faluk*, -*m*, -*d*, -*ja* ~ *fálva*,¹ -*nk*, -*tok*, -*jok*, -*n*, -*ba*, -*búl*, -*ra*, -*si*, *fálvi*) fn. ,dorf'. — *Falu* dóga vót a ténnap-álótt. A vázátikét az álam csináltatta, a sáncokat a *falu* hánta. Ném tudom én azokat a *fa ukat*. Viszik Pástrá s a *falukra* (a varrottasokat). Mэгäsött egy lány a *faluba*. Mэг más *falubúl* is jüttäk (ide dolgozni). Ha *falura* mენék fírhez, nēm kell ojan sok mindēn.

fönyő *fönyő* (-*t*, -*k*, *fányväs* ~ *fenyves*) fn. ,tanne'.² — Szurok csak *fenyőfám* van. Ęj, mijäm *fányväsök* vótak! A márhäkot a *fenyves* közi engedik.

hamu (-*t*, -*ja*, *hammas*, szapuláshoz használt két szél vászonból készített lepedő) fn. ,asche'. — *Hamu* van itt älig. Nē szörd a *hamut!* *Hamuväl* (tisztítják), *hamut* tēsznäk rējä; *hamut* egy lépędörä. A *hammas* két szil s víkonyjabb (= keskenyebb; t. i. a rendes lepedőnél, amelyik három szél vászonból áll). Hova tētäm azt a *hammast?*

keserű *käsärü* (-*n*, -*bb*, *käsärväs*, -*l*) mn. ,bitter'. — Van ojan nagy mind a *käsärülapu*. Ęj, hogy a *käsärü* gyász tämäsēn äl (mondja a füstölő kályhára)! Ęj, *käsärväs* dolog asz, tanár úr! Ojan *käsärväsēn* sirt a gyärmök! *Mökkäsärüli* ü mэг aszt!

könny (-*ät*, -*äk*, -*äm*, -*äd*, -*ä*, *könyvázik* ~ *könyvezik*) fn. ,träne'. — Ki sē csördul tán a *könnyäm* (Nd.). Ott ē kicsit *könyvezik*, ha mэгvágja vajéggy ágát (t. i. a fának).

mag (-*ot*, -*ok*, -*om*, -*od*, -*ja*, -*unk*, -*otok*, -*jok*, -*os*, -*vastul*) fn. 1. ,same'; 2. ,utód'. — A *mag* má mэг van kiszülödvä. Van kösztä, ami a *magot* tärmi (t. i. a kender között). Az Istän a tē *magodnak* annyit sē hagyjon, amännyi a maradikjának lęgyēn. A barackot ältészēm *magvastul*.

[nedü] *nädv* (-*äs*) fn. ,nyirok'. — Nyirokja van a pincēnäk, *nädväs*. Ęty kicsit *nädväsöp* pincä vóna jó, äsz ki van száradva.

odu (*odva*, *odvas*) fn. ,höhle'. — Bújik el a *faodväba*. *Odvas* fa, a füzfäba ojan juk van.

¹ A *fälva* alak csak községnevekben fordul elő: *Mákófälva*.

² Rendszerint *fányőfa* összetételben használják s ilyen alakban nem ragozzák.

ölyű ülü (-t, -k) fn. ‚habicht‘. — Várju av vagyon, s megin äz az ülü-félä fájta.

szaru szàrv fn. ‚horn‘.¹ — A szàrv s a pata csondbùl van. Ha a szàrva lèvállik, a vögyä (= a szarvasmarha szarvának csonkszerü töve) marat csak.

tetü tätü ~ **tetü** (-t, *tätväk*, -m, -d, -jä, -nk, -tök, -jik ~ -jök, *tätväs*) fn. ‚laus‘. — Nëm báj, csak në egyä a tätü. Az éhálhalás egyä mäk s a *tätväk* älävänäen! Näkëm tätüm sohasë vót a házamba. Annak *tätväs* még a fájä is.

A csonka tő *ú, ü*, illetöleg *u, ü*-re végzödik, a teljes tőben pedig a *v* hangzó is megtalálható.

A *v*-tövü névszók csonka és teljes töve a következöképpen váltakozik a ragos és képzös alakokban:

A *tárgyrag* előtt állhat: 1. csonka tő: *csüt, ütät, tüt, jót, szót, tót, falut, fenyöt, hamut, könnyät, magot, ülü, tätüt* ~ *tetüt*; 2. teljes tő: *csövät, kövät, lovät, havät* ~ *hovät, lävät, fövät* ~ *füvät, nyövät, szujät*.

A *többszám ragja* járulhat: 1. csonka tőhöz: *csük, ük* ~ *ök, tök, jök, szök, tök, fänyök, könnyäk, magok, ülük*; 2. teljes tőhöz: *csöväk, köväk* ~ *kövek, loväk, töväk, haväk, föväk, nyöväk, szujök, tätväk*.

A *birtokos személyragok* előtt állhat: 1. csonka tő; egyesszám 1. személyben: *csüm, tüm, tóm, falum, könnyäm, magom, tätüm*; egyesszám 2. személyben: *csüd, tüd, tód, falud, könnyäd, magod, tätüd*; egyesszám 3. személyben: *csüjä, tüjä, tója, faluja, könnyä, majja, tätüjä*; többszám 1. személyben: *csünk, tünk, tónk, falunk, magunk, tätünk*; többszám 2. személyben: *csütök, tótok, falutok, magotok, tätütök*; többszám 3. személyben: *csüjök, tójok, majjok, falujok, tätüjik* ~ *tätüjök*; 2. teljes tő; egyesszám 1. személyben: *köväm, loväm, szaväm, föväm*; egyesszám 2. személyben: *köväd, loväd, szavad, föväd*; egyesszám 3. személyben: *csövä, kövä, lová, övé, tövä, jóvä, lävä, szavä* ~ *szová, fövä, fälvä, odvä, szàrvä*; többszám 1. személyben: *kövünk, lovunk, szavunk, fövünk*; többszám 2. személyben: *kövätök, lovätök, fövätök, szavätök, tövätök*; többszám 3. személyben: *csüvik, kövik, lovok, övék, tövék, szavok, füvék*.

Az *-n határozóragot* megelőzheti: 1. csonka tő: *tün, falun, käsärün*; 2. teljes tő: *bövän, kövön, tövön, avason*.

Az *újabb határozóragok* mindig a csonka, hosszúhangzó s tőhöz járulnak: *csüstül, kübül, lúra, lébä, tóbül, füväl, falubül*.

Az *-s melléknévképző* csatlakozik: 1. csonka tőhöz: *csüs, falusi, magos*; 2. teljes tőhöz: *köväs, haväs* ~ *havasi, läväs* ~

¹ Csak *szàrv* alakban hallottam. A szarut nem használják, bár az öregebbek ismerik. *Szàrv* alakban többalakú változatlan.

lávásás, avas ~ avasos, reves, főväs, nyöväs, szujas, fenyves ~ fányväs, hammas, käsärväs, nädväs, odvas, tälväs.

Az -i melléknévképző a teljes tőhöz járul: havi, fälvi.

A középfok jele (-bb) előtt állhat: 1. csonka tő: jobb, käsärübb; 2. teljes tő: büjjäbb ~ büjäbb.

Egyéb névszóképzők járulhatnak: 1. csonka tőhöz: hösüg; 2. teljes tőhöz: kovics, kovacos.

Az -l igeképző csonka tőhöz járul: szól, käsärül.

A -z igeképző teljes tőhöz: kövüz, havaz ~ havazás, könyvüzik. Egyéb igeképzőket is teljes tő előz meg: hävit ~ hävüllis, jovul ~ javit ~ javitás, szaval (= szavaz).

Az analógia kiegyenlítő hatása megbontotta a v-tövü névszók rendszerét. Egyesek egyalakú változatlan tövüekké váltak, másokban csak egyes ragok és képzők előtt áll állandóan csonka tő.

BEFEJEZÉS.

Dolgozatom bevezetésében említettem, hogy a névszókat történeti alapon tárgyalom, mert ez a módszer megkönnyíti az eligazodást. Mivel munkám teljesen leíró jellegű és a mai állapotot igyekszik rögzíteni, szükségesnek tartom röviden összefoglalni az egyes névszótöveknek a mai használat szerinti típusváltozását. Sorra veszem ezért az egyes névszótő-típusokat.

I. A nyelvtörténet folyamán egyalakú változatlan tövü névszók a bikali népnyelvben is egyalakúak. Azonban sok névszó került át ebbe a csoportba a többalakú változó tövüek közül:

1. A hangtoldó és hangvesztő névszók csoportjából: akó (akol), örmó (orom), itü (étek);

2. az ó ~ a, ő ~ e váltakozást mutató névszók közül ide tartozik a bimbó, csikó, csípő, díjő, nő, olló, posztó, üsző, vasszó, zászló, zsidó. Ezek a névszók minden ragozott és képzett alakjukat az ó, ő végű tövel képezik. Amint előbb már megjegyeztem, érdekes jelentéstani megoszlás észlelhető a belső, első és külső szóknál. Az egyalakú változatlan tövü névszók ragozása szerint a belső 1. telket és 2. az ember belső részét, az első legelül állót, legelül lévő, a külső határban fekvő birtokot jelent. A hangzóváltakozást megőrző belső pedig valaminek a belsejét, az első a hónap első napját, a külső valaminek a külső felét, felületét jelenti.

Megjegyzem, hogy a többi idesorolt névszó is csak az egyes-és többesszám harmadik személyű birtokos esetben őrizte meg a hangzóváltakozást, sőt néhány esetben már párhuzamosan használatos mindkét képzésű alak: ajtója ~ ajtaja disznója ~ disznaja.

3. Az u ~ a váltakozást mutató névszótövek közül idesorolható a hattyu és savanyó (savanyú). Meg kell azonban jegyezni, hogy az idetartozó névszók közül sok csak egy-egy képző

előtt őrizte meg a hangzóváltakozás jellegét, egyébként teljesen az egyalakú változatlan tövek közé sorolható: *bosszu* ~ *bosszant*, *faggyu* ~ *faggyas*, *fattyu* ~ *fattyak*, *gyapju* ~ *gyapja* (de *gyapjuja* is) ~ *gyapjas*, *sárju* ~ *sárjadzik*, *tolla* ~ *tollak* ~ *tollas* (de *tolluja* is), *várju* ~ *várjak*. Egyébként az *u* ~ *a* váltakozást mutató névszóknak általában nagyon kevés alakját használják Bikalatt a mindennapi beszédben.

4. a *v*-töví névszók közül idetartozik a mai állapot szerint a *bü*, *ölyü*, *tó* névszó. Itt is megállapítható az analógia kiegyenlítő hatása. Vagy csak egyetlen alakváltozatban őrződött meg a teljes *tó*: *hammas*, *käsárväs*, *könyvázik* ~ *könyvezik*, *magvastul*, *tátväk* ~ *tátväs*, vagy párhuzamosan hallható az egyalakú változatlan ragozás szerinti alakokkal: *csüt* ~ *csövät*, *csük* ~ *csöväk*, *csűjä* ~ *csövä*, *tüt* ~ *tövät*, *tük* ~ *töväk*, *tüjä* ~ *tövä*, *tün* ~ *tövön*.

II. Néhány történeti alapon vett többalakú változó *tó* átkerült a többalakú változatlanok közé a bikali nyelvhasználatban:

1. az *ú* ~ *u*, *ü* ~ *ü* és *i* ~ *i* váltakozást mutató névszók csoportjából: *lüg*, *rúd*; a hangzó hosszú marad minden rag és képző előtt s így többalakú változatlanná válik. Itt is előfordul néhány esetben, nyilván analógiás hatásra, a hosszú és rövidhangzós *tó* egymás mellett: *kúlat* ~ *kutat*, *kútak* ~ *kutak*, *nyúlat* ~ *nyulat*, *nyúlak* ~ *nyulak*, *útat* ~ *utat*; a birtokos személyragok a három felsorolt névszó esetében mindig a hosszúhangzós *tó*hoz járulnak;

2. a hangtoldó- és hangvesztő névszók csoportjából: *ajak*, *észak*, *litër*, *fátyol*. A két *tó* használata között itt is észlelhető a kiegyenlítő részben párhuzamos alakok használatában (pl. *bagójt* ~ *bagjot*, *motorok* ~ *motrok*, *szögälät* ~ *széglät*, *tükörät* ~ *tükröt*), részben a rövid, magánhangzóra végződő *tó* előterbe nyomulásával;

3. a *v*-töví névszók csoportjából a *szaru* (szaru). A *v*-s *tó* használatos minden rag és képző előtt.

III. A hangzónyújtó névszótövek közé sorolható a bikali népnyelv használata alapján a *v*-töví *szúj* szó. Ragos alakjai rövid tőhangzójúak: *szujät*, *szujok*, *szujas*.

IV. Hangzórövidítő tőként használják a *tegez* (= *ij*) szót. Alanyesetnek vélik a birtokos személyragos alak egyesszám 3. személyét (tágzä) és így a tárgyeset *tägzét*; az újabb határozóragos *tägzéväl* alak ezt látszik igazolni.

A magyarbikali népnyelv mai névszótöveinek részletes megvizsgálása után megállapíthatjuk, hogy az analógia kiegyenlítő hatása kisebb-nagyobb mértékben minden névszótó-típusban érvényesül. Egyes csoportokban a névszótövek az egyalakúság felé törekednek.